

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**YOLSUZLUK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ:
GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İÇİN BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine KÖSE

MAYIS- 2019

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**YOLSUZLUK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ:
GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İÇİN BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine KÖSE

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Seyfettin ARTAN

MAYIS- 2019

TRABZON

ONAY

Emine KÖSE tarafından hazırlanan “Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Uygulama” adlı bu çalışma 02.09.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/ oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Seyfettin ARTAN	Başkan	☐	☐	
Doç. Dr. Cemalettin KALAYCI	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Pınar HAYALOĞLU	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRME
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Emine KÖSE

19.05.2019

ÖNSÖZ

Bireysel bir çıkar ve ayrıcalık elde etmenin toplumsal maliyeti olarak ortaya çıkan yolsuzluk kavramı gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin en başta gelen problemlerinden birisidir. Yolsuzlukla mücadelede yolsuzluğun ekonomi üzerindeki etkilerinin ve bu etkilerin hangi kanallar ile gerçekleştiğinin bilinmesi oldukça önemli bir husustur. Bu bağlamda, bu çalışmada ekonomik ve kurumsal değişkenler ile yapılan analizlerle yolsuzluk-ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenerek yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır.

Hiçbir çalışma bilimsel bir destek olmadan oluşmaz. Bu anlamda bütün bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, çalışma süresince ihtiyacım olan kaynak ve verilerin temin edilmesinde emeği olan ve bu zorlu süreçte bana inancını hiç kaybetmeyen başta değerli tez danışmanım sayın Prof. Dr. Seyfettin ARTAN'a en içten teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Bu akademik çalışmanın hazırlanış aşamasındaki zorlu süreçte bana hep inanan ve beni hep destekleyen, bugünlere gelebilmem için emek veren kıymetli annem Ayşe GEVEN ve sevgili babam Kazım GEVEN'e, ablalarım Fatma KAYGUSIZ ve Hacer BAHŞI'ye teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca aynı çatı altında her anıma şahit olan ve en yorulduğum anda bile bana güç veren hayat arkadaşım, sevgili eşim Mehmet KÖSE'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Son olarak da çalışmanın en stresli zamanlarında hayatımıza girerek bana büyük bir motivasyon kaynağı olan sevgili oğlum Göktürk Alican KÖSE'ye de teşekkürlerimi ve sevgilerimi belirtmek isterim.

Mayıs, 2019

Emine KÖSE

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YOLSUZLUK VE YOLSUZLUĞUN ETKİLERİ.....	4-28
1.1. Yolsuzluğun Tanımı ve Unsurları	4
1.2. Yolsuzluğun Özellikleri	6
1.3. Yolsuzluğun Tarihçesi.....	7
1.4. Yolsuzluğun Sınıflandırılması.....	9
1.4.1. Küçük ve Büyük Ölçekli Yolsuzluklar	9
1.4.2. Siyasal ve Yönetmel Yolsuzluklar	10
1.4.3. Arızı, Sistematik ve Sistemli Yolsuzluk	11
1.4.4. Yolsuzlukla İlgili Yapılan Diğer Sınıflandırmalar.....	12
1.4.4.1. Doğrudan Cezai Yaptırıma Bağlanan Yolsuzluklar	12
1.4.4.1.1. Rüşvet.....	12
1.4.4.1.2. İrtikâp	13
1.4.4.1.3. Kara Paranın Aklanması.....	13
1.4.4.1.4. Zimmete Geçirme.....	14
1.4.4.1.5. İçerden Öğrenilenlerin Ticareti (Bilgi Sızdırma)	14
1.4.4.2. Dolaylı Olarak Cezai Yaptırıma Bağlanan veya Suç Sayılmayan Yolsuzluklar.....	15
1.4.4.2.1. Kayırmacılık.....	15
1.4.4.2.1.1. Akriba Kayırmacılığı (Nepotizm)	15
1.4.4.2.1.2. Eş-Dost Kayırmacılığı (Kronizm).....	16
1.4.4.2.1.3. Siyasal Kayırmacılık (Partizanlık).....	16
1.4.4.2.1.4. Hizmet Kayırmacılığı	16

1.4.4.2.2. Oy Ticareti.....	17
1.4.4.2.3. Lobicilik	17
1.5. Yolsuzluğun Nedenleri.....	17
1.5.1. Sosyal Nedenler	18
1.5.2. Ekonomik Nedenler	19
1.5.3. Yönetmel Nedenler.....	21
1.5.4. Siyasal Nedenler	22
1.6. Yolsuzluğun Etkileri	23
1.6.1. Yolsuzluğun Siyasi Etkileri	24
1.6.2. Yolsuzluğun Hukuki Etkileri	25
1.6.3. Yolsuzluğun Sosyal Refah Üzerine Etkileri	25
1.6.4. Yolsuzluğun Ekonomik Etkileri.....	26
1.6.4.1. Yolsuzluğun Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi.....	26
1.6.4.2. Yolsuzluğun Kamu Harcamaları Üzerine Etkisi.....	27
1.6.4.3. Yolsuzluğun Kamu Gelirleri Üzerine Etkisi.....	27
1.6.4.4. Yolsuzluğun Yatırımlar Üzerine Etkisi	28

İKİNCİ BÖLÜM

2. YOLSUZLUKLA İLGİLİ YAPILAN AMPİRİK ÇALIŞMALAR.....	30-49
2.1. Yolsuzluk İle İlgili Literatür Araştırması.....	30
2.1.1. Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme	30
2.1.2. Yolsuzluk ve Yatırımlar	34
2.1.3. Yolsuzluk ve Demokrasi.....	36
2.1.4. Yolsuzluk ve Dış Açıklık.....	37
2.1.5. Yolsuzluk ve Enflasyon	38
2.1.6. Yolsuzluk ve Kamu Harcamaları / Kamu Gelirleri.....	39
2.1.7. Yolsuzluk ve İnternet Kullanımı.....	40
2.1.8. Yolsuzluk ve Vergiler	41
2.1.9. Yolsuzluk ve Refah Düzeyi	42
2.1.10. Yolsuzluğun Etkileri ile İlgili Yapılan Diğer Çalışmalar	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YOLSUZLUĞUN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ.....	52-64
3.1. Ekonometrik Yöntem	52
3.1.1. Panel Veri Modelleri.....	54

3.1.1.1. Sabit Etkiler Modeli.....	54
3.1.1.2. Rassal Etkiler Modeli	55
3.1.1.3. Sabit ve Rassal Etkiler Model Tercihii	55
3.2. Kullanılan Model ve Veri Seti	56
3.3. Ampirik Bulgular	57
3.3.1. Yüksek Gelirli Ülkeler için Regresyon Sonuçları.....	58
3.3.2. Üst-Orta Gelirli Ülkeler için Regresyon Sonuçları.....	60
3.3.3. Alt-Orta Gelirli Ülkeler için Regresyon Sonuçları	63
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	67
KAYNAKÇA	70
EKLER.....	79
ÖZGEÇMİŞ.....	81

ÖZET

Geçmişini antik çağlara kadar uzanan yolsuzluk olgusu günümüzün en önemli sosyal ve ekonomik problemlerinden birisidir. Küreselleşmenin yaygınlaşması ile birlikte saydamlığın artması, hesap verilebilirliğin artması, iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve sermaye hareketliliğinin artması gibi nedenler yolsuzluk ve yolsuzlukla mücadeleyi daha da önemli bir hale getirmiştir. Çünkü gelişmişlik seviyesi ne olursa olsun bütün ülkeleri yakından ilgilendiren yolsuzluk, ülkelerin sürdürülebilir ekonomik büyümelerini gerçekleştirmede en önemli sorunlardan birisi olarak görülmektedir.

Bu çalışmada, yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki 2002-2016 dönemi yıllık verileri kullanılarak panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu amaçla 3 farklı gelir seviyesine (yüksek, üst-orta, alt-orta) sahip toplam 93 ülke ele alınmıştır. Analizlerde ekonomik değişkenlerin yanı sıra kurumsal değişken olarak demokratik hesap verilebilirlik ve bürokratik kalite değişkenleri de analize katılmıştır. Yüksek ve alt-orta gelir grubu için yapılan analizlerde; yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasında olumsuz bir ilişki bulunmuş olup artan yolsuzluğun ekonomik büyümeyi azalttığı tespit edilmiştir. Üst-orta gelir grubu için yapılan analizlerde ise yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasında olumlu bir ilişki bulunmuş olup yolsuzluğun artmasının ekonomik büyümeyi de artırdığı bulgusu elde edilmiştir. Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması ya da ortadan kaldırılması konusunda kurumsal ve yasal düzenlemelerin yapılması büyük önem arz etmektedir. Halkın kamu sektörüne karşı güveninin tekrar sağlanması da ekonominin bütününde olumlu bir etki meydana getirerek aynı zamanda yolsuzluk seviyesinin azalmasına olanak sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

The history of corruption dating back to ancient times is one of the most important social and economic problems of our time. With the spread of globalization, the increase in transparency, increased accountability, the development of communication technologies and the increase in capital mobility have made the fight against corruption and corruption even more important. Because corruption, which concerns all countries regardless of the level of development, is seen as one of the most important problems in realizing the sustainable economic growth of the countries.

In this study, the relationship between corruption and economic growth was analyzed by panel data method by using the annual data of 2002-2016 period. For this purpose, a total of 93 countries with 3 different income levels (high, high-medium, low-medium) were discussed. In addition to economic variables, the variables of democratic accountability and bureaucratic quality were also included in the analysis. In the analyzes conducted for high and low-middle income groups; a negative relationship was found between corruption and economic growth, and it was found that increased corruption reduced economic growth. According to the results of high-middle income group, a positive relationship was found between corruption and economic growth, and it was found that corruption has increased economic growth. It is of great importance to make institutional and legal arrangements to reduce or eliminate the negative effects of corruption on economic growth. Restoring public confidence in the public sector will also have a positive impact on the economy as a whole, and at the same time reduce corruption.

Keywords: Corruption, Economic Growth, Panel Data Analysis

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Yolsuzluk ile İlgili Yapılan Tanımlamalar	6
2	Boyutlarına Göre Yolsuzlukların Sınıflandırılması	9
3	Arızı, Sistemik ve Sistemik Yolsuzluklar	12
4	Yolsuzluk ile İlgili Yapılan Ampirik Çalışmalar	47
5	Modelde Kullanılan Değişkenler	57
6	Yüksek Gelirli Ülkeler için Tanımlayıcı İstatistikler	58
7	Yüksek Gelirli Ülkelere Ait Korelasyon Matrisi	59
8	Yüksek Gelirli Ülkelere Ait Regresyon Sonuçları	60
9	Üst-Orta Gelirli Ülkeler için Tanımlayıcı İstatistikler	61
10	Üst-Orta Gelirli Ülkelere Ait Korelasyon Matrisi	62
11	Ust-Orta Gelirli Ülkelere Ait Regresyon Sonuçları	63
12	Alt-Orta Gelirli Ülkeler için Tanımlayıcı İstatistikler	64
13	Alt-Orta Gelirli Ülkelere Ait Korelasyon Matrisi	65
14	Alt-Orta Gelirli Ülkelere Ait Regresyon Sonuçları	65

KISALTMALAR LİSTESİ

A.B.	: Avrupa Birliği
A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Augmented Dickey-Fuller
BQ	: Bürocratic Qality
COR	: Corruption
CPI	: Corruption Perception Index
Çev.	: Çeviren
DA	: Democratic Accountability
ECM	: Error Correction Model
Ed.	: Editör
FEM	: Fixed Effect Model
FMOLS	: Fully Modified Ordinary Least Squares
GDP	: Gross Domestic Product
GGFCE	: General Government Final Consumption Expenditure
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Metodu
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HDI	: Human Development Index
ICRG	: International Country Risk Guide
INF	: Inflation
KPSS	: Kwiatkowski, Phillips, Schmidt ve Shin
LSDV	: Least Squares Dummy Variables
LSM	: Least Squares Method
Max.	: Maksimum
Min.	: Minimum
MIMIC	: Multiple Indicators and Multiple Causes
M.Ö.	: Milattan Önce
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development
OLS	: Ordinary Least Squares
PARDL	: Panel Autoregressive Distributed Lag
PP	: Philips-Perron
SPK	: Sermaye Piyasası Kanunu
SPSS	: Statistical Program for Social Science

Std : Standart
TCK : Türk Ceza Kanunu
TRD : Trade
VAR : Vector Auto Regression
VECM : Vector Error Correction Model
WDI : World Development Indicator

GİRİŞ

Yolsuzluk siyaset, ekonomi, sosyoloji ve kamu yönetimi gibi pek çok bilim dalı tarafından önemle üzerinde durulan, başlangıcı insanlık tarihi kadar eskiye dayanan bir kavramdır. Ortaya çıktığı ilk zamanlar daha çok tarihsel, siyasal ve sosyal bir olgu olarak kabul gören yolsuzluk, özellikle 1990'lı yıllardan sonra ekonomik alanda da kendini göstererek iktisatçıların da üzerinde durduğu bir konu haline gelmiştir. Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun günümüzde de hala hemen her ülke bu küresel problem ile karşı karşıyadır.

Çok geniş bir yelpazeye yayılmış olan yolsuzluk kavramının net bir tanımı bulunmamaktadır. Çünkü ülkelerin kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasal yapılarının birbirinden farklı olması sonucu pek çok yolsuzluk tanımı ortaya çıkmaktadır. Ancak yapılan bütün tanımların ortak bir yönü vardır ki o da görevlilerin buldukları konumun gücünü kullanarak bireysel çıkar elde etme dürtüleridir. İktisadi anlamda ise rasyonel bireyin fayda maksimizasyonunu sağlamak amacıyla kaynakları ve kamusal gücünü kendi çıkarları doğrultusunda kötüye kullanması olayı yolsuzluk olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat nasıl tanımlanırsa tanımlansın yolsuzluk, yasalardan ya da toplumsal değerlerden saparak bireysel menfaatlerin ön plana çıkması olarak kendini göstermektedir. Kısacası yolsuzluğun olduğu yerde bireysel çıkarlar toplumsal çıkarların önüne geçmektedir. Söz konusu bu kişisel çıkar maddi bir nitelik taşıyabileceği gibi, statü kazanma, güç elde etme veya geleceğe yönelik üstünlük elde etme beklentisi şeklinde de ortaya çıkabilmektedir.

Yolsuzluk bilinenin aksine sadece kamu sektöründe görülen bir olay değildir. Özel sektörde çalışanlar da yolsuzluk eylemine taraf olabilmektedirler. Ancak özel sektördeki yolsuzluk daha çok hırsızlık olarak kayıtlara geçtiği için yolsuzluk olarak değerlendirilmemektedir. Ortaya çıktığı sektör önemli olmaksızın yolsuzluğa sebep olan unsurlar ile yolsuzluğun etkileri karşılıklı olarak etkileşim içerisindedirler. Örneğin; ahlaki değerlerdeki bir bozulma yolsuzluğa zemin hazırlamakta iken yine yolsuzluk da ahlaki değerlerde bozulmaya sebep olmaktadır. Keza, kişi başına düşen gelirin az olması, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk yolsuzluğun ortaya çıkmasına sebep olurken, yolsuzluk da kişi başına düşen gelirin düşmesine, dengesiz gelir dağılımına ve yoksulluğa sebep olmaktadır.

Yolsuzlukların etkilerini siyasi, ekonomik, sosyal vb. birçok alanda görmek mümkündür. Fakat bunlardan en önemlileri kamu kurumlarına olan güvenin azalması, kamusal hizmetlerin kalitesinin düşmesi, toplumsal adaletin bozulması vb. etkilerdir. İktisadi anlamda da yolsuzluk, ülkelerin ekonomik alandaki büyümelerini ve gelişmelerini farklı kanallar aracılığı ile önemli

ölçüde etkileyebilmektedir. Bu etkilerden ilki, yolsuzluğun ekonomik büyüme önündeki en büyük engellerden birisi olup ülke ekonomilerini olumsuz etkilediği görüşü iken, bir diğeri de yolsuzluğun ekonomik büyümeyi etkin yağlama hipotezi aracılığıyla olumlu yönde etkilediği görüşüdür. Fakat literatüre bakıldığında, her ne kadar yolsuzluğun ekonomi üzerinde olumlu sonuçlarının olduğunu savunan çalışmalar olsa da genel görüş yolsuzluğun ekonomiyi olumsuz etkilediği yönündedir.

İşte yolsuzluğun ülke ekonomileri üzerindeki bu olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ve yolsuzlukla mücadele politikalarını daha etkin bir şekilde uygulayabilmek için öncelikle yolsuzluğa sebep olan etmenlerin ve yolsuzluğun ekonomi üzerinde ne tür bir etkisinin olduğunun bilinmesi oldukça önemlidir. Fakat yasalara aykırı yapısı gereği gizli bir olgu olmasından dolayı yolsuzluğu saptamak ve ölçmek oldukça güçtür. Ancak kuruluşların oluşturduğu endeksler aracılığı ile yolsuzluğu yorumlamak mümkün olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı ekonomik değişkenlerin yanı sıra demokratik hesap verilebilirlik ve bürokratik kalite gibi kurumsal değişkenleri de analizlere dâhil ederek yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemektir. Çünkü literatürde yolsuzlukla ilgili yapılmış birçok çalışma olmasına rağmen, yapılmış olan bu çalışmalarda genellikle ekonomik değişkenler dikkate alınarak analizlerin gerçekleştirildiği görülmektedir. Kurumsal değişkenleri de dikkate alarak analiz yapan çalışmalar ise çok az sayıda olup yetersiz kalmaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda yapılan olan bu çalışma üç bölüm olarak hazırlanmıştır. Yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan bu çalışmanın birinci bölümde ilk olarak yolsuzluk kavramı metodolojik olarak ele alınarak tanımı yapıldıktan sonra yolsuzluğu oluşturan unsurlar hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bu bağlamda yolsuzluğun özellikleri incelenmiş ve konunun daha iyi anlaşılabilmesi için geçmişten günümüze tüm toplumlarda varlığını gösteren yolsuzluk örnekleri ışığında yolsuzluğun tarihçesine yer verilmiştir. Daha sonra, yolsuzluğun çeşitli şekil ve fonksiyonlarına dayalı sınıflandırmalar yapılmış olup sonrasında yolsuzluğu ortaya çıkaran sosyal, ekonomik, yönetsel ve siyasal nedenlerine yer verilmiştir. Son olarak ülkeler için yolsuzluğun ne kadar önemli bir problem olduğunun daha iyi kavranabilmesi adına yolsuzluğun ekonomik, siyasi, hukuki ve sosyal refah üzerine etkileri ele alınmıştır.

Yolsuzluk ile ilgili yapılmış olan ampirik çalışmaların yer verildiği ikinci bölümde, incelenmiş olan bu çalışmalar, yolsuzluk-ekonomik büyüme, yolsuzluk-yatırımlar, yolsuzluk-vergiler, yolsuzluk-enflasyon, yolsuzluk-internet kullanımı, yolsuzluk-demokrasi, yolsuzluk-dışa açıklık, yolsuzluk-kamu harcamaları/gelirleri, yolsuzluk-refah düzeyi ve yolsuzluğun etkileri ile ilgili yapılan diğer çalışmalar gibi çeşitli başlıklar altında ele alınmıştır. Ayrıca bu başlıklarda söz konusu çalışmalar analizlerde kullanılan ekonometrik yöntemler dikkate alınarak en eskiden en

yeniye doğru sıralanmıştır. Bölüm sonunda da literatür taraması kapsamında ele alınan bu ampirik çalışmaların literatür özet tablosuna yer verilmiştir.

Çalışmanın uygulama bölümü olan üçüncü bölümünde öncelikle analizleri yaparken kullanılan ekonomik yöntem teorik olarak tanıtılmıştır. Daha sonra 2002-2016 dönemi yıllık verileri kullanılarak yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Analizlerde üç farklı gelir grubuna (yüksek, üst-orta ve alt-orta) sahip toplam 93 ülke ele alınmıştır. Burada Dünya Bankası'nın ülkelerin gelir düzeylerini dikkate alarak yaptığı sınıflandırma göz önünde bulundurulmuştur. Bu doğrultuda analizleri yapmak için 3 çeşit model oluşturulmuş ve her bir modelde ekonomik değişkenlerin yanı sıra kurumsal değişkenlere de yer verilmiştir.

Çalışmada son olarak sonuç ve öneriler bölümü yer almaktadır. Burada yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile yapılan analizlerden elde edilen sonuçlara yer verilmiş ve yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi için politika önerilerinde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YOLSUZLUK VE YOLSUZLUĞUN ETKİLERİ

Bu bölümde yolsuzluk olgusu kavramsal olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda öncelikle yolsuzluk kavramının tanımına ve unsurlarına yer verilmiştir. Daha sonra yolsuzluğun özelliklerine yer verilip ardından Türkiye ve dünya ülkeleri açısından yolsuzluğun tarihçesi anlatılmıştır. Tarihçe anlatıldıktan sonra ise yolsuzluğun çeşitleri ve nedenleri ele alınmıştır. Son olarak da yolsuzluğun etkileri ortaya konularak bölüm tamamlanmıştır.

1.1. Yolsuzluğun Tanımı ve Unsurları

Yolsuzluk, dünya genelinde adeta bir salgın haline gelmiş olup, hiç bir kıta, bölge ya da etnik gruba özgü olmayan (Maiyaki, 2010: 111) her ülkenin karşı karşıya olduğu küresel bir olgudur. Yolsuzluk kavramının önem derecesinin ülkeden ülkeye değişmesi ve bununla beraber sosyoloji, siyaset, hukuk ve ekonomi gibi birçok disiplinin çalışmalarına konu olması sebebiyle pek çok farklı tanıma sahiptir (Ata, 2009: 47). Özsemerci (2003: 4)'ye göre de üzerinde hemfikir olunan bir yolsuzluk tanımının bulunmamasının sebebi, yozlaşma, rüşvet veya iltimas kavramları ile benzer anlamlar içermesi ve yolsuzluğu oluşturan unsurların bir ülkeden başka bir ülkeye farklı şekillerde değerlendirilmesidir. Yolsuzluk ile ilgili yapılan tanımlardan bazıları şu şekildedir;

McMullan (1961: 183-184)'a göre herhangi bir kamu görevlisinin yapmakla yükümlü olduğu herhangi bir şeyi parasal ya da para değerindeki şeyler karşılığında yapması, yapmamakla yükümlü olduğu bir şeyi yapması ya da yasal takdir hakkını uygunsuz nedenlerle kullanmasına yolsuzluk denmektedir. Huntington (1968) ise yolsuzluğu kamu görevlilerinin özel çıkar sağlamak amacıyla kabul edilmiş normlardan sapması olarak tanımlamaktadır. Çulpan (1980: 34) 'a göre; 'kamu çalışanlarının yapılmaması gereken işlemleri yapmaları ya da yapmaları gereken işlemleri hızlandırmaları karşılığında menfaat sağlamalarına yolsuzluk' denmektedir. Shleifer ve Vishny, kişisel kazanç sağlamak amacı ile kamu görevlisi tarafından kamu mallarının satılmasını kamu yolsuzluğu olarak tanımlamışlardır (Shleifer ve Vishny, 1993: 599). Wei (2001: 3)'e göre yolsuzluğun genel kabul görmüş tanımı ise; hükümet yetkililerinin, özel sektörden rüşvet alarak, kişisel kazanç sağlama amacı ile güçlerini kötüye kullanmalarıdır. Karakaş (2007: 45)'a göre ise yolsuzluk, 'kamu görevlilerinin zaten yapmak zorunda oldukları işleri hızlandırmaları veya yapmaması gereken işleri menfaat elde etmeleri karşılığında yapmaları' olarak tanımlanabilmektedir. Turan (2014: 2) yolsuzluğu, ' taraflardan bir veya birden fazlasının devlet personeli olduğu, ahlaki ve normların

saptırıldığı, eylemin gizli kalacak biçimde yapılmaya çalışıldığı, karşılıklı çıkar alışverişi' olarak tanımlamaktadır. Keçeci (2015: 1), yolsuzluğu en genel manasıyla 'kural dışı, uygunsuz, usulsüz iş ve eylemler' olarak tanımlamaktadır. İlman ve Tekeli'nin yapmış olduğu tanıma göre de yolsuzluk, 'kamu otoritesi gücünü bireysel bir menfaat elde etmek amacıyla kullanarak oyunun kurallarına karşı gelmektir' (İlman ve Tekeli, 2016: 64). Bütün bu tanımlardan yola çıkarak en basit ve yaygın tanımı ile yolsuzluk 'kişisel çıkarlar için kamu gücünü kötüyü kullanmak' olarak tanımlanabilmektedir (Tanzi, 1998: 8, Gray ve Kaufmann, 1998: 7, Morgan, 1998: 8). Bu tanım Dünya Bankası tarafından da kabul edilmektedir. Bu tanıma göre, yetkinin saptırılması ve bir çıkar sağlama söz konusudur. Bu çıkar sağlama durumu sadece maddi olarak değil bir eşyaya takas ve benzeri farklı şekillerde de olabilmektedir. Yapılan yolsuzluk tanımlarının çoğu yolsuzluğun sadece kamu sektörü içerisinde olup özel sektörde yolsuzluğun olmadığı şeklinde yanlış bir algıya yol açabilmektedir. Oysa kurallarını devletin koymuş olduğu özel sektör girişimlerinde de çok yolsuzluk eylemlerinin varlığı tespit edilmiştir. Fakat özel sektördeki bu yolsuzluklar, kanunda 'hırsızlık' olarak adlandırılmaktadır (Korkmaz ve diğerleri, 2001: 16). Özçentik (2014: 4-5) ise özel sektördeki yolsuzlukta ihale ve işe alma süreçlerine dikkat çekmektedir. Nitekim ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın yolsuzluk, olumsuz bir olayı ve ahlaki yönden zayıflığı ifade etmektedir. Yolsuzluk ayrıca toplumsal bir bozulmaya işaret etmekte olup pek çok alanda karşımıza çıkabilmektedir.

Tablo 1'de yolsuzlukla ilgili yapılan tanımlamalar yer almaktadır. Tablo 1'e göre uluslararası tanımlar da dâhil olmak üzere her ne kadar uzlaşmış bir yolsuzluk tanımı bulunmasa da yapılan yolsuzluk tanımlarının birçoğunda ortak unsurlar bulunmaktadır. Bunlar; yetkili, yetkinin kural dışı kullanılması ve çıkar unsurlarıdır. Bunları Özsemerci (2003) şu şekilde özetlemiştir;

İlk olarak yolsuzluk taraflar arasındaki bir değiş tokuş ilişkisini kapsamaktadır. Söz konusu bu ilişkide taraflardan birisi 'yetkili kişi' dir. Buradaki yetkili devletin temsilcisi yani kamu personeli olarak anlaşılmaktadır. Diğer taraftan toplumsal yaşam ve devletin örgütlenmesi bir kısmı yazılı olan ve devletin yaptırımına tabi olan yasalar ile düzenlenmiştir. Aynı şekilde yolsuzlukta da kamu personelinin maddi veya özel bir çıkar elde etmek için kural dışı davranışı söz konusudur. Buna bağlı olarak da söz konusu olan kişisel çıkar ile yetki değiş tokuş edilmektedir. Kısacası bir menfaat karşılığında, kamu personeli bu menfaati sağlayan tarafın istekleri doğrultusunda işlem yapmaktadır. Burada kamu personeli ikna için ekonomik bir etken yerine, aile - akraba - arkadaşlık bağları gibi manevi etkenler de söz konusu olabilmektedir (Özsemerci, 2003: 6-9).

Tablo 1: Yolsuzluk ile İlgili Yapılan Tanımlamalar

Yazar	Tanım
McMullan (1961)	Yolsuzluk, herhangi bir kamu görevlisinin yapmakla yükümlü olduğu herhangi bir şeyi parasal ya da para değerindeki şeyler karşılığında yapması, yapmamakla yükümlü olduğu bir şeyi yapması ya da yasal takdir hakkını uygunsuz nedenlerle kullanmasıdır.
Huntington (1968)	Yolsuzluk, kamu görevlilerinin özel çıkar sağlamak amacıyla kabul edilmiş normlardan sapmasıdır.
Çulpan R. (1980)	Yolsuzluk, kamu görevlilerinin yapmamaları gereken işleri yapmaları veya yapmaları gereken işleri de hızlandırmaları karşılığında menfaat elde etmeleridir.
Shleifer ve Vishny (1993)	Kişisel kazanç sağlamak amacı ile kamu görevlisi tarafından kamu mallarının satılmasına kamu yolsuzluğu denmektedir.
Tanzi V. (1998) , Gray C.W. ve Kaufmann D. (1998), Morgan (1998), Dünya Bankası.	Yolsuzluk, kişisel çıkarlar için kamu gücünü kötüye kullanmaktır.
Wei S. (2001)	Yolsuzluk, hükümet yetkililerinin, özel sektörden rüşvet alarak, kişisel kazanç sağlama amacı ile güçlerini kötüye kullanmalarıdır.
Karakaş M. (2007)	Yolsuzluk, kamu görevlilerinin zaten yapmak zorunda oldukları işleri hızlandırmaları veya yapmamaları gereken işleri menfaat elde etmeleri karşılığında yapmalarıdır.
Turan E. (2014)	Yolsuzluk, taraflardan birinin veya birden fazlasının devlet personeli olduğu, ahlaki ve normların saptırıldığı, eylemin gizli kalacak şekilde yapılmaya çalışıldığı, karşılıklı bir menfaat alışverişidir.
Keçeci (2015)	Yolsuzluk, kural dışı, uygunsuz, usulsüz iş ve davranışlardır.
Ilıman T. ve Tekeli R. (2016)	Yolsuzluk, kamu gücünün kişisel bir menfaat sağlamak için kullanılması ile oyunun kurallarına karşı gelmektir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2. Yolsuzluğun Özellikleri

Yolsuzluk, adalet ve eşitlik kavramları ile uyumlu olmayan bir kavramdır. İnsan onurunu yok emekte ve böylece insan hakları ve temel özgürlüklerin gerçekleşmesini engellemektedir. Yani yolsuzluk, insan haklarının gerçekleşmesi aşamasında küresel hareketi engelleyici bir özelliğe sahiptir (Gebeye, 2012: 3).

Son zamanlarda ülkelerin en önemli gündemlerinden biri olan yolsuzluğun genel özelliklerinden bazıları şunlardır (Özsemerci, 2003: 11-12);

- Yolsuzlukta genellikle birden çok taraf bulunmaktadır. Yalnız zimmete para geçirmede ikinci bir taraf olabileceği gibi tek taraflı bir eylem de olabilir.
- Yolsuzluk, çift taraflı çıkar güdüsü içerir, ancak bu çıkarların konusu daima parasal olmayabilir.

- c. Yolsuzluğa karışanlar bu eylemlerini gizleyebilmek için yasal gerekçelere sığınmaktadırlar.
- d. Yolsuzluk olayı, toplumun aldatılması ve hile yapılması anlamına gelmektedir.
- e. Her türlü yolsuzluk, halkın devlete olan güvenini sarsmaktadır.
- f. Yolsuzluk, sivil toplumdaki sorumluluk ve görev anlayışlarına zarar vermektedir.

Bütün bunlara ek olarak yolsuzluk, doğası gereği örtülü bir kavram olması sebebiyle deneysel olarak kanıtlanması da oldukça zordur (Giannakopoluos, 2010: 2).

1.3. Yolsuzluğun Tarihçesi

Yolsuzluk tarihi çok eskilere dayanan evrensel bir sorundur (Bardhan, 1997: 1320). Öyle ki, insanoğlunun bir topluluk halinde yaşamaya başladığı dönemler yolsuzluk tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar milattan önceki dönemde yaşanan yolsuzluklar, günümüzdeki yolsuzluklardan farklı olsalar da, her iki dönemde de yolsuzluk, güce sahip olanın koymuş olduğu kurallardan sapma veya görevlilerin yapmaları gereken işlemleri yapmayı reddetmeleri konusunda ortak bir anlam taşımaktadır (Keçeci, 2015: 5). Günümüzde görülen yolsuzluk olgusunun tam anlamıyla kavranabilmesi için sorunun kaynağına, tarihine bakmak gerekmektedir (Gür, 2014: 195).

Yolsuzluğun temelleri M.Ö. 4000 yıllarında ‘Sümer Okul Günleri’ adını taşıyan bir tablete dayanmaktadır. Bu tablet, sınıfta yer alan bir öğrencinin ailesinin öğretmen üzerinde bir baskı kurması üzerine, o öğrencinin sınıf başkanı yapılmasını konu edinmektedir (Erkal vd., 2014: 144). Yine bir başka çalışmada Oktar (2003: 14), ‘Dante yediyüz yıl önce cehennemin dibinde rüşvetin yer aldığını belirterek, ortaçağda bir yolsuzluk çeşidi olan rüşvete duyulan nefreti dile getirmiştir’ şeklindeki ifadesiyle ortaçağda da yolsuzluğun varlığını ifade etmektedir.

M.Ö. 350 yıllarında Aristo da, yazmış olduğu ‘Politika’ isimli kitabında yolsuzluktan şu şekilde söz etmektedir; ‘devletlerin hazinelerini dolandırılmaktan koruyabilmek amacıyla tüm parasal işlemlerin halkın önünde gerçekleştirmesi gerekmektedir ve hesapların kopyalarının çeşitli bölümlerde bulundurulmasına izin verilmelidir’ (Shah, 2006: 2).

Eski Hindistan’da M.Ö. 4. yüzyıla kadar uzanan kamu yönetimi üzerinde yapılan bir incelemede, Kautiliya yolsuzluğu konu alan ‘Arhasastra’ adlı eserinde şöyle yazmıştır:

‘Tıpkı dilin ucundaki balı (veya zehiri) tatmamak mümkün olmadığı gibi, devlete hizmet edenlerin de kralın gelirinin en azından bir parçasını yememesi mümkün değildir. Tıpkı sudaki bir balığın su içip içmediğini tespit edemediğimiz gibi, devlete hizmet edenlerin de kendileri için para alıp almadıklarını tespit edemeyiz’.

Ayrıca Kautiliya bu eserinde, yolsuzluk türlerinden biri olan zimmete para geçirmenin 40 yolundan söz ederek (Bardhan, 1997: 1320), o dönemdeki yolsuzluğun varlığına dikkat çekmektedir.

Ortaçağ Fransasında da yolsuzluk olgusuna rastlamak mümkündür. Şöyle ki, 'pot de vin' (şarap testisi) kelimesi Fransızcada 'rüşvet' anlamına karşılık gelmektedir. Bu bağlamda Ortaçağda çok değerli bir ürün olan bu şarap testisini halk memurlara ya da kralın adamlarına rüşvet olarak sunmaktaydı (Öner, 2005: 40). Söz konusu bu rüşvet de Ortaçağ Fransa'sındaki yolsuzluğun varlığına işaret etmektedir.

Yolsuzluk her ülke için olduğu gibi Osmanlı devleti için de her daim problem olmuştur. Osmanlı devleti tarihindeki en önemli yolsuzluk ve rüşvet olayı Sultan Bayazıt döneminde görülmüştür (Al, 2005: 241). Bununla beraber, Osmanlı İmparatorluğu döneminde kendini göstermeye başlayan yolsuzluk olgusu daha sonra Osmanlı İmparatorluğunun çöküş döneminde de devam ederek engellenemez hale gelmiştir. Fakat yerel ve güçlü bir merkezîyetçi yapıya sahip bir devlet olması sebebiyle çöküş dönemine kadarki sürede yolsuzluk yok denecek kadar azdır (Gür, 2014: 195). Buna göre, yolsuzluk sosyal yapının bozulduğu gerileme ve çöküş dönemleri ile çıkış ve yükselme dönemlerinin başında daha yoğun görülmektedir. Çünkü gerileme ve çöküş dönemlerinde sistemin işleyişi ve değer hükümlerindeki bozulmalar ile kurumların fonksiyonlarını yitirmesi yolsuzluklara uygun bir ortam hazırlamaktadır. Çıkış ve yükselme dönemlerinde ise, değişmeye yatkın olan kurumlaşmanın ve zihniyetin daha geç ortaya çıkması ile daha geç yerleşmesi, diğer bir ifade ile uyum sorunu da benzer şekilde yolsuzlukların artışına sebep olabilmektedir (İstanbul Ticaret Odası, 2001: 11).

Osmanlı döneminde ortaya çıkan yolsuzluklar aynı dönemin Avrupa ve Ortadoğusunda da görülmektedir. Özellikle o dönemin Avrupa'sında büyük ihalelerde oldukça yoğun yolsuzluk örneklerine rastlanmaktadır. Yolsuzluk tarih sayfalarında toplumların etik değerlerini zedeleyerek, toplumlarda ekonomik, sosyal ve toplumsal anlamda dejenereye sebep olmuştur (Gür, 2014: 196).

Sonuç olarak yolsuzluk olgusu insanlık tarihi boyunca hemen her dönemde farklı şekillerde varlığını sürdürmüştür. Gerek dünyada gerekse Türkiye'de belli dönemlerde azalmalar görülse de yolsuzluğu engellemek pek de mümkün olmamıştır. Yolsuzluğun bu denli yaygınlaşmasının ise ekonomik, sosyal ve idari yönden birçok sebebi bulunmaktadır (Keçeci, 2015: 10).

1.4. Yolsuzluğun Sınıflandırılması

Literatüre bakıldığında yolsuzluğun sınıflandırılması ile ilgili yapılan çalışmalarda yolsuzluğun çeşitli ayrımlara tabii tutulduğu dikkat çekmektedir. Bu çalışmada yaygın olarak yapılan sınıflandırmalara yer verilecek olup bunlar; küçük ve büyük ölçekli yolsuzluklar, siyasi ve yönetsel yolsuzluklar ve arıza-sistemik ve sistemli yolsuzluklardır.

1.4.1. Küçük ve Büyük Ölçekli Yolsuzluklar

Boyutlarına göre yolsuzluğu küçük ölçekli yolsuzluklar (Petty Corruption) ve büyük ölçekli yolsuzluklar (Grand Corruption) olarak ayırmak mümkündür. Bu şekildeki bir sınıflandırma, üst kademedeki kamu personelinin yüksek miktarlarda gerçekleştirdiği yolsuzluklar ile alt kademedeki kamu personelinin düşük miktarlarda gerçekleştirdiği yolsuzlukları ayırt ayırmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu bağlamda küçük yolsuzluklar, alt ve orta seviyedeki memurların pozisyonlarını kullanarak aldıkları küçük miktardaki gayri resmi ücretler ve rüşvetleri tanımlamak için kullanılırken, büyük yolsuzluklar yüksek seviyeli bürokratların ve siyasetçilerin pozisyonlarını ve nüfuzlarını kullanarak aldıkları rüşvetleri ifade etmektedir. Yolsuzluğun bu formu büyük ölçekli devlet projelerinin uygulanmaya koyulmasında veya teklifinde genellikle rüşvet ve ihale olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlara ayrıcalıklı krediler ve yardım olarak finanse edilenler de dâhil olmaktadır (Hutchinson, 2005: 3). Büyük ölçekli yolsuzluk, ekonomik gelişim süreci için daha olumsuz bir etkiye sahiptir. Bu tür yolsuzluklar hem piyasanın işleyişini bozar hem de firmalara bazı engeller getirirler. Ayrıca rekabetçi bir fiyat mekanizması ve istikrarlı bir hızlı büyümenin olmaması rüşvet ölçeklerini de arttırmaktadır (Baldemir vd., 2009: 50).

Tablo 2: Boyutlarına Göre Yolsuzlukların Sınıflandırılması

	Zaman	Alıcılar	Tedarikçiler
Küçük Ölçekli Yolsuzluklar	Günlük	Bireyler Halk (Bireyler ve ekonomik aktörler-firmalar vb.)	Bireyler, düşük seviyedeki kamu görevlileri-sağlık personeli, polis (kamu denetimi ve lisans ajansları)
Büyük Ölçekli Yolsuzluklar	Politik Egemenlik Süresince	Ekonomik gruplar-Bireyler ve Sivil Toplum Örgütleri	Politikacılar- bireyler ve siyasi partiler

Kaynak: Pedersen ve Johansen, 2005: 6

Boyutlarına göre yapılan yolsuzluk sınıflandırması Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2’ye göre günlük olarak gerçekleşen küçük ölçekli yolsuzluklar da düşük seviyedeki kamu görevlileri tedarikçiler tarafını oluştururken; alıcı tarafını bireysel vatandaşlar oluşturmaktadır. Politik egemenlik süresince gerçekleşen büyük ölçekli yolsuzluklar da ise politikacılar ve siyasi partiler tedarikçiler tarafını oluştururken; bireyler ve ekonomik gruplar alıcı tarafını oluşturmaktadır.

1.4.2. Siyasal ve Yönetmel Yolsuzluklar

Çalışmanın başında yolsuzluk, en yaygın tanımı ile kamu çalışanlarının yetkilerini kişisel amaçlar için yasa dışı bir şekilde kullanmaları olarak ifade edilmiştir. Burada söz konusu olan kamusal yetki siyasal işlevlere ve yönetmel işlevlere ilişik olarak meydana gelmektedir. Özsemerci (2003: 14)'e göre siyasal yolsuzluklar lobicilik vasıtası ile ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, siyasal karar alma sürecinde bazı baskı ve çıkar grupları (şirketler, holdingler, işçi ve işveren sendikaları vb. mesleki birlikler) kendi menfaatleri için özellikle iktidar partisi ile lobicilik yaparak, kamu yararına kararlar alınmasını engellemektedirler. Kamu gücüne sahip siyasi parti ile ilişkisi bulunan, parti üyesi, delege, parti yöneticisi, milletvekilleri ve bakanlar doğrudan veya dolaylı bir şekilde siyasal yolsuzluklara taraf olabilmektedirler. Yasama faaliyetlerini yürüten milletvekilleri, kendileri direkt olarak siyasal yolsuzluklara taraf olabilecekleri gibi, diğer kişiler tarafından da kendilerine oy sağlama menfaati karşılığında dolaylı olarak siyasal yolsuzluklara taraf olabilmektedirler.

Korkmaz vd. (2001: 17)'e göre siyasal kararların egemenliğindeki bütçenin hazırlanış sürecindeki iktisadi, rasyonel olmayan yozlaşmış faaliyetleri de siyasal yolsuzluk kapsamında değerlendirmek mümkündür. Bağımsız karar organlarının yolsuzluk yapan görevliler tarafından aldatılması sonucu siyasal yolsuzluk meydana gelerek sosyal refahı azaltacak şekilde, kamusal kaynak kullanımı saptırılmaktadır. Başka bir ifade ile, siyasal karar alma sürecindeki aktörlerin, kişisel bir kazanç elde etmek için toplumun normlarını ihlal edici eylem ve faaliyetlerde bulunmaları sonucu siyasal yolsuzluk ortaya çıkmaktadır. Kurumsallaşmamış siyasi partilerin bulunduğu, seçmenlerin gerekli bilinç ve bilgiye seviyesine sahip olmadığı gelişmekte olan ülkelerde bu eksiklikler yolsuzluğun artmasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan siyasal yolsuzluğun şiddeti, siyasetçilerin ekonomik kararlar üzerindeki etkisine bağlıdır. Siyasal yolsuzluğun en yoğun görüldüğü dönemler ise yasama ve seçim süreçleridir. Bu anlamda, adayların seçilebilmek amacı ile malî güçlerinde daha fazla harcama yapması ya da şirketlerce finanse edilen adayların, seçildikten sonra da o şirketin çıkarlarını gözetmeye devam etmesi de bu alandaki yolsuzluğa örnektir.

Diğer bir yolsuzluk çeşidi olan yönetmel yolsuzluk ise dünyada en yoğun görülen yolsuzluk şeklidir. Çünkü kamu görevlilerinin çıkar sağlamak amacıyla görevlerini kötüye kullanmaları şeklindeki eylemler hemen her ülkede en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır (Kahraman, 2010: 6). Yönetmel yolsuzluk, politikaların uygulanması esnasında, diğer bir ifade ile yasaların ve devletin politika ve programlarının kamusal gücü elinden bulduran aktörler tarafından uygulanması esnasında ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple yönetmel yolsuzlukta söz konusu taraflardan biri daima kamu görevlisidir. Yönetmel yolsuzlukların yoğun olarak az gelişmiş ülkelerin genelinde görüldüğü kabul edilmektedir. Bunun sebebi ise çıkar gruplarının veya sivil toplum kuruluşu şeklindeki örgütlenmelerin sözü edilen ülkelerde yasamayı etkileyebilecek bir güce henüz

ulaşamamış olmasıdır. Onun yerine bu ülkelerde kamu yönetimi süreci üzerine etkili olabilecek olan akraba, aile, etnik ve yerel başlıklar daha fazladır. Bu sebeple talepler daha çok uygulama sürecinde yani yasanın yapılmasından sonra ortaya çıkmaktadır (Özsemerci, 2003: 15).

Yolsuzluk kavramı farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Uluslararası dökümanlarda daha önceleri yalnız rüşvet yolsuzluk olarak tanımlanırken, daha sonraki zamanlarda irtikâp, nüfuz ticareti, görevi kötüye kullanma gibi farklı eylemler de yolsuzluk kapsamına girmektedir (Çağlar, 2007: 3).

1.4.3. Arızı, Sistematik ve Sistemli Yolsuzluk

Arızı yolsuzluklar, küçük grupların ve fırsatçı bireylerin yapmış oldukları küçük seviyedeki yolsuzluklardır. Bu gibi durumlarda yolsuzluk kuraldan ziyade istisnadır (Kpundeh, 1998: 96). Daha çok küçük miktarda zimmete para geçirme, rüşvet ve kayırmacılık gibi şekillerde ortaya çıktığı görülmektedir. Makroekonomik maliyetleri daha düşük olan bu yolsuzluklarla mücadele etmek oldukça güçtür (Akçay, 2001: 16).

Sistematik yolsuzluklar düzenlenmiş ancak yayılmamış ve kurumsallaşmamış olan yolsuzluklardır. Bu yolsuzluklar genellikle yüksek kazançlar getirmekte ve büyük skandallara konu olmaktadır. Birçok ülkede büyük bir ticaret kaynağı olan kaçakçılık, sistematik yolsuzluklara örnek olarak verilebilmektedir. Bu vasıta ile gümrük görevlilerinin kaçakçılıktan birçok kez yarar sağladıkları bilinmektedir (Kpundeh, 1998: 96). Bu tür yolsuzluklar ekonomik gelişmeyi ve ticaret hadlerini saptırarak kamu gelirleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilmektedirler ve bu tür yolsuzluklarla mücadele edebilmek için köklü reformlar gereklidir (Evans, 2004: 7).

Sistemli yolsuzluk ise yolsuzluğun yoğun olarak üst seviyedeki iktisadi ve siyasi kurumlara yerleşip, kurumsallaşmış olan yolsuzluklardır. Sistemli yolsuzluk, üst kademedeki siyasetçilerin, bürokratların, iş adamlarının yapmış oldukları yolsuzluklardır. Bu yolsuzluk türü genellikle, yüksek miktardaki rüşvet ve zimmete para geçirme, devlet fonlarının ele geçirilmesi şeklinde meydana gelmektedir. Bu da devlet sisteminin tamamen yozlaştığı ve devlet liderleri tarafından yolsuzluğun normal olarak karşılandığı bir durumdur (Akçay, 2001: 17). Başka bir ifade ile dürüstlük anormal karşılanan bir hale gelmiştir ve bu durum gelişmişlik üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Evans, 2004: 7).

Arızı, sistematik ve sistemli yolsuzlukların ana aktörleri ve gerçekleşme şekilleri Tablo 3'te gösterilmiştir;

Tablo 3: Arızı, Sistematik ve Sistemik Yolsuzluklar

Tür	Ana Aktörler	Gerçekleşme Şekli
Arızı	Küçük memurlar, ilgili yetkililer ve fırsatçı bireyler.	Küçük ölçekli zimmete para geçirme ve görevi kötüye kullanma; rüşvet, kayırmacılık ve ayrımcılık.
Sistematik	Kamu görevlileri, politikacılar, satıcı ve alıcı ülkelerin temsilcileri, bürokratlar ve iş adamları.	Rüşvet ve komisyonlar, kamuyu aldatıcı hile, büyük ölçekli zimmete para geçirme ve görevi kötüye kullanma, özel çıkarlar için tanınan ekonomik ayrıcalıklar, büyük siyasi bağışlar ve rüşvetler.
Sistemli	Bürokratlar, politikacılar, iş adamları ve beyaz yakalılar.	Hükümet maaşlarında 'hayalet işçi' aracılığıyla büyük ölçekli zimmete para geçirme, yanlış ihale yoluyla devlet fonlarını zimmete geçirme- var olmayan mallar için ödemeler, özel kamu malına büyük ölçekli ödemeler ve ulusal çıkar bahanesiyle ayrıcalıklı çıkarlar, kayırmacılık ve siyasi katkılar karşılığında iktidar partileri lehine ayrımcılık.

Kaynak: Kpundeh, 1998: 97

1.4.4.Yolsuzlukla İlgili Yapılan Diğer Sınıflandırmalar

Yolsuzluğun sınıflandırılmasında genelde, büyük-küçük ölçekli yolsuzluk, siyasi-yönetmel yolsuzluk, arızı-sistematik-sistemli yolsuzluk ayrımları yapılmaktadır. Fakat yapılan bu sınıflandırmaların dışında yolsuzluk doğrudan cezai yaptırıma bağlanan ve dolaylı olarak cezai yaptırıma bağlanan veya suç sayılmayan yolsuzluklar olarak da bir ayrıma tabi tutulmaktadır.

1.4.4.1. Doğrudan Cezai Yaptırıma Bağlanan Yolsuzluklar

Doğrudan cezai bir yaptırıma konu olan yolsuzluklar, ülkelerin yasalarında bir suç olarak kabul edilen eylemlerin gerçekleşmesi ile ortaya çıkan yolsuzluklardır (Ata, 2009: 74). Rüşvet, zimmete geçirme, irtikâp, kara paranın aklanması ve içerden öğrenilenlerin ticareti gibi yolsuzluklar bu grupta yer alan yolsuzluk türleridir.

1.4.4.1.1. Rüşvet

Yolsuzluğun en önemli araçlarından birisi olan rüşvet, geçmişten günümüze gelişmiş ya da gelişmemiş bütün toplumlarda varlığını sürdüren en eski sosyal problemlerden birisidir (Daşcıoğlu, 2005: 119). Rüşvet, bir kamu otoritesinin bireysel veya kurumsal bir menfaat sağlamak amacıyla, bir kişiye ya da kuruma doğrudan veya dolaylı olarak bir söz, bir ödeme ya da bir fayda sağlayacak şekilde göreviyle alakalı bir işi yapması veya yapmaması olarak tanımlanabilmektedir (İstanbul Ticaret Odası, 2001: 20).

Rüşvet işlem maliyetlerini ve ekonomideki belirsizlikleri artırmaktadır (Gray ve Kaufmann, 1998: 8). Rüşvetin konusu para, mal, hediye vb. maddi değeri olan bir şey olabileceği gibi,

herhangi bir maddi değeri olmayan bir çıkar da olabilmektedir. Örneğin, üst kademedeki bir yöneticinin malına değerinin üstünde bir fiyat verilmesi, herhangi bir dairede kira vermeden oturması, tatil, eğlence gibi ayrıcalıkların tanınması rüşvet olarak sayılabilmektedir (Gür, 2014: 199).

Rüşvette tarafların karşılıklı çıkar sağlama güdöleri sosyal ilişkileri zedelemekte ve toplumda güven problemi yaratmaktadır. Rüşvet aynı zamanda da, ahlaki çürüme sonucu ortaya çıkmakla beraber ahlaki çürümenin bir sebebi olarak da kabul edilmektedir (Kocaman, 2019: 1).

1.4.4.1.2. İrtikâp

İrtikâp, karşı tarafın para veya başka değerli şeyler ödemesini sağlamak amacıyla bir şekilde aşırı güç kullanımı ya da tehdit olarak tanımlanabilmektedir (Voskanyan, 2000: 14). İrtikâp suçunu işleyen kişi sadece kamu görevlisidir. Diğer bir ifadeyle bir eylemin irtikâp suçu sayılması için, suçun işlendiği anda failin kamu görevlisi sıfatını taşıması yeterlidir. Daha sonradan kamu görevlisinin sıfatının kaybedilmesi ya da suç anında görev başında olunmaması hiçbir önem taşımamaktadır (Kanbur, 2013: 1182).

İrtikâp, rüşvet suçunun özel bir şeklini oluşturmakla beraber ikisini birbirinden ayırmak oldukça zordur. Bununla beraber, ikisi arasında temel ayırıcı özellik olarak kabul gören anlayışa göre; rüşvette söz konusu taraflar tam anlamıyla bir suç anlaşması içerisindeyken, irtikâp suçunda memur daha üstün konumda olup anlaşmaya zorlayan taraf olarak görülmektedir (Keçeci, 2015: 19). Kısacası, rüşvet iki taraflı iken irtikâp tek taraflı bir eylemdir.

1.4.4.1.3. Kara Paranın Aklanması

Yolsuzluk türlerinden biri olan kara paranın aklanması, yasal olmayan faaliyetler (uyuşturucu madde ticareti, kalpazanlık, kaçakçılık v.b.) vasıtası ile elde edilmiş olan gelirin yasal bir yolla elde edilmiş bir gelir gibi ekonomiye sokulması ve bu faaliyetlerde kullanılmasıdır (Karakaş, 2007: 48).

Aklama suçunun temeli, suçlunun suçlarının üstünü örtmek ve suç sayılan eylemin neticesinde elde ettiği gelirlere yasal bir görüntü vermek için, söz konusu malvarlıklarının yeri, kaynağı, niteliği, durumu, kime ait olduğu gibi bilgileri gizlemesidir. Diğer bir ifade ile, yasadışı yollardan elde edilmiş olan kazancın kaynağının saklanması ve niteliğinin değiştirilmesi ile beraber yasal görüntü kazandırılmaya çalışılmaktadır (Gür, 2014: 200-201).

Karapara başlarda daha çok bir ekonomik sorun olarak ele alınmış ve ahlaki yönü çok dikkate alınmamıştır. Ancak bu yaklaşım gitgide değişmekte olup karaparanın bireysel ahlak ve hukuki yapı gibi yaşamın birçok alanında olumsuz bir etkiye sahip olduğu gerçeği kabul görmektedir

(Şahin, 2010: 155). Toplumlardaki bu aklama suçu ile mücadele yöntemleri de bu anlamda önem arz etmektedir.

1.4.4.1.4. Zimmete Geçirme

Zimmete geçirme, mal veya para niteliğindeki kamusal bir kaynağın memur tarafından yasa dışı bir şekilde bireysel harcama için kullanılmasıdır. Örneğin, bir kamu personelinin devlete ait bir bilgisayar, bir daktiloyu veya herhangi bir araç gereci özel kullanımına ayırması veya devlete ait parayı, yasa dışı bir şekilde alması ya da şahsi harcamaları için kullanması zimmet olarak tanımlanabilmektedir (Aktan, 2001: 57).

Zimmete geçirme tek taraflı bir eylem olması yönüyle diğer yolsuzluk türlerinden ayrılmaktadır. Türk Ceza Kanunu (TCK)'nun 247'nci maddesinde bir suç olarak şu şekilde tanımlanmaktadır:

‘Görevi sebebiyle zilyetliği kendisine verilmiş olan ya da koruma ve gözetimiyle sorumlu olduğu mal kendisinin veya başkasının zimmetine geçiren kamu personeli...’

Kanunda yer alan tanımına göre zimmete geçirme suçundan bahsedebilmek için kamu görevlisinin suçun konusu olan şey üzerinde onun malikiymiş gibi kullanması gerekmektedir. Görevlinin ancak zimmet konusu olan şey üzerinde tahsis amacıyla değil de mal edinme amacı ile harekete etmesi durumunda suçun varlığından bahsedilebilmektedir (Keçeci, 2015: 19).

1.4.4.1.5. İçerden Öğrenilenlerin Ticareti (Bilgi Sızdırma)

İçerden öğrenilenlerin ticareti, kamuoyuna açıklanmamış olan bir kısım bilgilerin, bu bilgilere sahip olan kişiler tarafından çıkar elde etmek için eş, dost, akraba ya da diğer üçüncü şahıslara sızdırılması anlamına gelmektedir. Burada söz konusu olan çıkar maddi anlamda bir kazanç olabileceği gibi maddi olmayan bir şey de söz konusu olabilmektedir (Başar, 2004: 8).

İçerden öğrenilenlerin ticareti, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu (SPK)'nun 47'nci maddesinin A/1 bendinde:

‘Sermaye piyasası araçlarının değerlerini etkileyebilecek, henüz kamuya açıklanmamış bilgileri kendisine veya üçüncü kişilere çıkar sağlamak için kullanarak sermaye piyasasında işlem yapanlar arasındaki fırsat eşitliğini bozacak şekilde yarar sağlamak ya da bir zararı önlemek, içerden öğrenilenlerin ticaretidir’ şeklinde açıklanmaktadır (Keçeci, 2015: 20).

Gür (2014: 203)'e göre, içerden öğrenilenlerin ticareti suçu özellikle sermaye piyasası işlemlerinde karşılaşılan bir yolsuzluk çeşidi olup bu suç sermaye piyasası spekülörleri

aracılığıyla işlenebilmektedir. Burada spekülasyonun kaynağının Kurul/ Kurum içinde çalışanlardan olması gerekmektedir.

1.4.4.2. Dolaylı Olarak Cezai Yaptırıma Bağlanan veya Suç Sayılmayan Yolsuzluklar

Ülkelerin yasalarında suç olarak kabul edilmeyen eylemlerin meydana gelmesi halinde ortaya çıkan yolsuzluk faaliyetleri, dolaylı olarak cezai yaptırıma bağlanan ya da suç sayılmayan yolsuzluklar olarak adlandırılmaktadır (Ata, 2009: 74). Kayırmacılık, oy ticareti ve lobicilik bu gruptaki yolsuzluk türlerindedir.

1.4.4.2.1. Kayırmacılık

Küreselleşen dünyada birçok sektör ve işletmede kayırmacılık söz konusu olmaktadır (Sariboğa, 2017: 1). Kayırmacılık, bir kamu görevlisinin haksız yere ve yasa dışı olarak kendi yakınlarını koruması ve onları kayırması anlamına gelmektedir. Türkçede kullanılan 'iltimas' kavramı ve yaygın olarak halk arasındaki 'torpil' kelimesi de kayırmacılık kavramı ile aynı anlama karşılık gelmektedir (Özsemerci, 2003: 20).

Kayırmacılık daha çok kamu kesiminin karar alma aşamasında meydana gelen bir yolsuzluk türü olup toplumsal yapının hemen her alanında ortaya çıkmaktadır. Akraba, eş-dost, arkadaş, komşu, hemşehri, meslektaş, aynı mezhep mensubu olma gibi yakınlık ve bağlılıklar kişinin günlük yaşatışında, iktisadi, hukuki, politik vb. ilişkilerinde kayırmacı bir tutum ve davranış sergilemesine destek sağlamaktadır (Özkanan ve Erdem, 2015: 8). Kayırmacılık uygun koşullar altında hem kariyerle ilgili bir seçim hem de dışarıdan gözlemleyenler için bir ayrıcalık olarak algılanabilmektedir. Burada söz konusu olan seçim insanın kendi kararı olabileceği gibi başka biri tarafından zorlanması ile de gerçekleşebilmektedir (Jones vd., 2008: 19).

Kayırmacılık yakınlık derecesine göre çeşitli türlerde ortaya çıkmaktadır. Bunlar; akraba kayırmacılığı (nepotizm), eş-dost kayırmacılığı (kronizm), siyasal kayırmacılık (partizanlık) ve hizmet kayırmacılığı'dır.

1.4.4.2.1.1. Akraba Kayırmacılığı (Nepotizm)

Akraba kayırmacılığı daha çok geleneksel bağların daha yoğun yaşandığı toplumlarda görülmektedir (Aktan, 2001: 57). Liyakat seviyesini göz ardı ederek yakınlık bağlarının ön plana çıkartılması ile bir kimsenin hak etmediği halde kamu görevlisi olarak istihdam edilmesinin sağlanması sonucu ortaya çıkmaktadır (Karakaş, 2007: 47). Diğer bir ifadeyle, bir kimsenin eğitim seviyesi, yetenek ve başarı gibi özelliklerini göz ardı ederek, sadece siyasetçi, bürokrat ya da diğer kamu personelleri ile olan akrabalık ilişkilerine bakılarak bir kamu dairesinde çalıştırılmasına

nepotizm (akraba kayırmacılığı) denilmektedir (İstanbul Ticaret Odası, 2001: 22). Aile bağları temelinde kamu görevi verilmesi kültürlerin, yolsuzluğun bazı formlarına karşı çok farklı tutumlar sergilemesine iyi bir örnek olarak verilebilir (Voskanyan, 2000: 15).

1.4.4.2.1.2. Eş-Dost Kayırmacılığı (Kronizm)

Kamu personelinin istihdam edilmesi aşamasında eşitlik ve yeterlilik ilkeleri yerine eş, dost ilişkilerinin dikkate alınması ile yapılan kayırmacılığa kronizm (eş-dost kayırmacılığı) denilmektedir (Erdem vd., 2013: 55). Dolayısıyla eş-dost ilişkisi çerçevesinde bir yakınlık içermesi sebebiyle kronizm; mahalle, okul, iş gibi toplumsal hayatın pek çok alanın da karşımıza çıkabilmektedir.

Kronizm hem ekonomik hem de politik bir kayırmacılık türüdür. Şöyle ki; kronizm, bir kriz anında piyasa göstergelerinin dikkate alınmasını ve onun kapasitesinin değiştirilmesini engelleyerek ağır mikroekonomik çarpıklıklara neden olmaktadır. Ayrıca kronizm, siyasi gücü devam ettirebilmek amacıyla kısa vadede oldukça başarılı bir strateji olarak da kullanılmaktadır (Morgan, 1998: 34-36).

1.4.4.2.1.3. Siyasal Kayırmacılık (Partizanlık)

Yapılan seçimler sonrasında iktidara gelen siyasi partilerin hem seçimler esnasında hem de seçimlerden sonra kendilerini destekleyenleri veya parti üyelerini kamusal alanda istihdam etmeleri günümüzde birçok ülkede ortaya çıkan sorunlardan biridir (Yılmaz ve Kılavuz, 2002: 26). İşte siyasi partilerin, iktidar olduktan sonra kendilerini destekleyen seçmenlere değişik şekillerde ayrıcalıklı işlem yapmak suretiyle, söz konusu bu kişilere haksız yere çıkar sağlamaları 'siyasal kayırmacılık' olarak tanımlanmaktadır (Özkanan ve Erdem, 2015: 11). Bu anlamda, siyasi iktidarların, üst düzey bürokratların ya da yöneticilerin seçiminde ve atanmasında yeterlilik, tecrübe vb. özellikler değil de sır saklamak, güvenilir olmak, parti çıkarlarını her şeyden üstün tutmak gibi nitelikler aranmaktadır (Gökçe vd., 2002: 56).

1.4.4.2.1.4. Hizmet Kayırmacılığı

Hizmet kayırmacılığı, özellikle seçim öncesi ve seçim sonrasında yoğun olarak görülen bir kayırmacılık çeşididir. İktidar olan partinin gelecek seçimlerde tekrar iktidar olabilmek için elinde bulundurduğu ekonomik gücü, oylarını arttıracak şekilde daha iyi bir hizmet sunmak için seçim bölgesine aktarması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, örtülü ödenek olarak bilinen harcama kaleminin varlığı iktidarın istediği şekilde harcama yapabilmesine olanak sağlamaktadır (Yıldırım, 2013: 359-360).

1.4.4.2.2. Oy Ticareti

Oy ticareti, meclis sürecinde görülen siyasi bozulma türüdür. Yasama işlemleri ile uğraşan parlamentoda, siyasal kararların alınmasında, siyasi partilerin, menfaatleri için meclise sundukları kanun tasarı ve tekliflerini karşılıklı olarak desteklemelerine ‘oy ticareti’ denir (Gür, 2014: 204). Bu bir anlamda karşılıklı oy alışverişidir. Oy ticareti bazen parlamentonun karar alma sürecinde hızlandırıcı bir etki oluşturmaktadır. Örneğin, parlamentonun katı ve sıkı kurallara bağlanan yasama işlemlerini hızlandırabilmektedir. Ancak oy ticareti çoğu zaman siyasal yozlaşmayı da beraberinde getirmektedir. Uygulamada ise daha çok siyasal partilerin ‘ortak çıkarları’ sebebiyle birbirlerini destekledikleri görülmektedir (Özsemerci, 2003: 22). Bütün bunlara ek olarak oy ticareti, özel sektörün bir yasayı meclisten geçirmek için bu yöntemi uygulaması sonucu olarak da ortaya çıkabilmektedir (İstanbul Ticaret Odası, 2001: 22).

1.4.4.2.3. Lobcilik

Siyasal karar alma aşamasında baskı ve çıkar gruplarının; bürokratları, muhalefet ve iktidar partilerini etkileyerek ülkelerinde ya da yabancı ülkelerdeki yasama, yürütme ve yargı organlarını dahi kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeleri lobcilik olarak tanımlanabilmektedir. Burada söz konusu olan yönlendirme, bir şeyi yaptıрма/yaptırmama, kendi çıkarları doğrultusundaki yasaları destekleme/desteklememe, bir kamu görevlisinin atanması/atanmaması şeklinde maddi ya da manevi iknanın sağlanması ile süreklilik gerektiren eylemler dizisi olarak ortaya çıkmaktadır (Canöz, 2007: 13). Örneğin, seçimler esnasında siyasi partiye maddi ve manevi anlamda yardıma bulunma; seçimin kazanılması halinde de meclisteki milletvekillerinin kendi menfaatler doğrultusunda hareket etmelerinin sağlanması gibi eylemler lobcilik olarak ortaya çıkmaktadır (Keçeci, 2015: 22).

1.5. Yolsuzluğun Nedenleri

Yolsuzluk, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha yoğun olarak görülen evrensel bir problemdir (Oktar, 2003: 13). Karagöz ve Karagöz (2010: 9) de, yapılan birçok çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre yolsuzluğun gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha fazla olduğunu söyleyerek gelişmekte olan ülkelerdeki yolsuzluğun fazla oluşuna dikkat çekmektedirler. Yolsuzluğun az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha fazla görülmesinin sebebi, sosyopolitik gelişme ve modernleşmeyle eşit bir şekilde geleneksel değerler ile ithal edilen değerlerin çatışması olarak görülmektedir. Dolayısıyla modernleşme ve gelişmenin sonucu olarak bürokratik yolsuzluk ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde ücret politikaları ile yolsuzluk ve ahlaki değerlerin bozulması arasında da bir ilişki kurulmaktadır. Buna göre de kamu çalışanları almış oldukları ücretin hakettikleri ücretten daha düşük olduğunu düşünür ve kendilerini güvende hissetmezse muhtemelen ahlak kurallarını göz ardı ederek yolsuzluk yapmaya teşvik

edilebilirler (Al, 2005: 240). Sayan ve Kışlalı (2004: 36)'e ise ülkeler gelişmekte iken bir geçiş süreci yaşamakta ve bu süreçte farklı değişikliklere maruz kalmaktadırlar. Bazı toplumsal normlar da bu süreç içerisinde değişmektedirler.

Buradan yolsuzluğun sadece gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Çünkü insan toplumunun en eski ve en şaşırtıcı bir fenomeni olarak, yolsuzluk çağdaş dünyada her ülkede vardır, o sadece gelişmekte olan ülkelerin sorunu değildir (Voskanyan, 2000: 10). Örneğin; az gelişmiş ülkelerde devlet ve millet gibi kurumlara olan bağlılık önem derecesine göre ikinci ya da üçüncü sırada iken, sosyal ilişkilerde daha çok aile, akraba, dinsel ve hemşerilik bağları birinci sırada yer almaktadır. İlişkilerde yakınlık bağının ön planda tutulması sebebi ile kamu personeli de genellikle bu ilişkilerin baskısı altında iş yapma eğilimine girmektedir (Özsemerci, 2003: 51). Bunun sonucunda da zaten var olan yolsuzluk daha da artış göstermektedir.

Yolsuzluğun ortaya çıkmasında birçok faktör rol oynamaktadır. Örneğin, kültürel faktörler, psikolojik faktörler ve sistem ile ilgili faktörler her ülkede toplumun bozulmasına neden olabilir (Voskanyan, 2000: 6). Bununla beraber Oyan (2001) yolsuzluğu iki nedene dayandırmaktadır. Bunlardan birincisi insanın doğasına özgü olan nedenlerdir. Çünkü Oyan (2001: 52)'a göre, insanlık, bu gün ulaşılmış olduğu olgunlaşma seviyesinde henüz bu tür kişilik bozulmalarını aşabilecek bir noktada değildir. Bu yüzden de denetimin çok önemli bir rolünün olduğunu vurgulamaktadır. Burada biraz da 'dürüst insan' algısı ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile, hiç kimseye bu algıyla yaklaşıp da sırf dürüst görünüyor diye, her işin ona emanet edilmemesi gerektiğine değinmektedir. Bundan dolayı bu yolsuzluk konusunda birey temelli olan bu konuya öncelikli rol vermiştir. İkincisi ise içinde bulunduğumuz sisteme ve bu sistemin doğasına özgü nedenler olup bunun da bir takım önemli etkileri bulunmaktadır.

Küreselleşmenin hızla yayılması sonucu ülkelerin bağımsızlık ilan etmesi ile birlikte bu ülkelerde saydamlığın ve hesap verilebilirliğin artması, şeffaflaşmanın beraberinde getirdiği yolsuzluklar, uluslararası sermayenin büyümesi ve medyanın rolü gibi pek çok unsurun bir araya gelmiştir. Bunun sonucunda da eskiden beri var olan fakat gizli kalan pek çok yolsuzluk ortaya çıkmıştır (Yakar ve Cebeci, 2007: 17).

Yukarıda anlatılan nedenlerden yola çıkarak yolsuzluğu, sosyal nedenler, ekonomik nedenler, yönetsel nedenler ve siyasal nedenler olarak incelemek mümkündür.

1.5.1. Sosyal Nedenler

Taraflarından biri kamu görevlisi ve diğeri de kamu görevlisinin yakını olan durumlarda işlerini hallettirmek, bir iş ayarlanmasını istemek veya çıkan tayin üzerinde değişiklik yapmak gibi olaylar yolsuzluğun sosyal nedenleri arasındadır. En eski çağlardan günümüze kadar gelmiş olan

hediye geleneği de dünya üzerindeki hemen hemen her toplumda yaygın görülen bir durumdur. Örneğin, Osmanlı döneminde diğer ülkelerden bilgi edinebilmek için diplomatların yöneticilere hediye adı altında rüşvet verdikleri, ülke içerisinde ise kadıların ya da muhtesiplerin gitmiş oldukları yerlerden yine hediye adı altında rüşvet aldıkları görülmüştür. Açıkçası bu hediyeleşmek adı altında yapılan bu yolsuzluk eylemi, günümüzde de kamu görevlileri tarafından normal olarak karşılanmaktadır. Aslında yapmış oldukları işlerin karşılığında ücretlerini almış olsalar da bu hediyeleri kabul etmeleri doğru karşılanmamaktadır. Ancak bu noktada halkın tutumu da önem arz etmektedir. Çünkü halk, kamu görevlisinin işini daha hızlı ve düzgün yapabilmesinin tek yolunun ona rüşvet vermek olduğu kanaatinde. Bu sebeple de açık açık rüşvet veremese bile bahşış ya da hediye adı altında bu eylemini gerçekleştirmektedir (Kahraman, 2010: 23- 24).

Özellikle az gelişmiş ülkelerin önemli sorunlarından biri olan plansız nüfus artışı, göç alan bölgedeki mevcut arzın artan nüfus karşısında yetersiz kalarak kaynak dağılımını da bozarak yaşam standartlarının değişmesine sebep olmaktadır (Telatar ve Terzi, 2010: 199). Arzın yetersiz kalarak talebin karşılanamaması halinde de adaletsiz bir şekilde dağılan kaynaklar kamu hizmetlerinin paylaşılması aşamasında yolsuzluğun artmasına yol açmaktadır.

Kentleşmenin artması ve nüfus hareketliliği de yolsuzluğu artıran nedenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal hareketliliğin bu denli süratli olması ve belli başlı şehirlerde yoğunlaşması pek çok probleme de ortam hazırlamaktadır (Özsemerci, 2003: 59-60). Çünkü kentlerdeki artan nüfusa göre iş imkânları yetersiz kalmaktadır. Bununla beraber eğitim, sağlık, güvenlik ve benzeri alanlarda da hizmetler yetersiz hale gelmektedir (Gerni vd., 2012: 132). Sonuç olarak ortaya çıkan bu çarpık kentleşme toplumları yasal ve ahlaki olmayan yolları denemek zorunda bırakmaktadır.

Yolsuzluğu ortaya çıkan bu sosyal bozulmalar sonucunda kamu hizmetlerinin yetersiz kalması sebebiyle bu hizmetlerden kimlerin yararlanacağı konusunda iltimas, rüşvet, adam kayırma ve zor kullanma gibi yolsuzluk türleri belirleyici olmaktadır.

1.5.2. Ekonomik Nedenler

Küreselleşmenin artması ile sosyal hayatın yanı sıra ekonomik ilişkiler de etkilenmiş ve dönüşmeye başlamıştır. Bu sürecin bu kadar hızlı yaşanmasının sebebi, çokuluslu şirketlerin varlığı, artan ülkeler arası rekabet ve teknolojik alanda yeni gelişmelerin ortaya çıkmasıdır. Ayrıca liberalizmin tekrar gündeme gelmesi de bu küreselleşme sürecinin hızlanmasına katkıda bulunmuştur. Küreselleşme ile beraber rekabetin artması ekonomik sistemin dengesinde, iş ilişkilerinde ve iş hayatında önemli değişikliklere yol açmıştır (Öcal ve Üstün, 2006: 1010). Küreselleşmenin beraberinde getirmiş olduğu bu değişiklikler yolsuzluk için uygun bir zemin hazırlayarak yolsuzluk yapmak isteyenlere yeni fırsatlar sunmuştur (Özsemerci, 2003: 23).

Yolsuzluğun ekonomik nedenleri daha çok parasal konular ile alakalıdır. Burada yolsuzluk ihtiyacı olan ya da hırs odaklı bir kişi tarafından gerçekleştirilmektedir (Gebeye, 2012: 7). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde insanlar birçok riskle (örneğin; kaza, hastalık, işsizlik vb.) karşı karşıyadır ve bunlara karşı bir koruma mekanizması (sigorta, gelişmiş işgücü piyasası gibi) bulunmamaktadır. Yoksulluk, düşük ve azalan hizmet maaşı ve koruma mekanizmalarının bulunmaması sebebiyle ek gelir elde etme arzusu bu ülkelerde oldukça güçlüdür (Gray ve Kaufmann, 1998:9). Bu da insanları yolsuzluk yapma yönünde teşvik etmektedir.

Gür (2014: 206)'e göre, bir ülkede kamu personeline ödenen ücretlerin yetersiz olması, emeklilik ödemelerinin tatmin edici düzeyde olmaması, sosyal hak ve ödevlerin yetersiz kalması ve iç ve dış denetimlerin kamu çalışanları üzerinde etkin olmaması gibi olgular kamu kurumlarında yolsuzluğun yaygınlaşmasına sebep olmaktadır.

Yolsuzluğun ekonomik nedenlerinden birisi de uluslararası yatırımlardır. Çünkü çok uluslu şirketler gelişmekte olan ülkelerin pazarlarından daha fazla pay elde edebilmek amacıyla bir rekabet içerisine girmektedirler. Bu çok uluslu şirketler söz konusu ülkelere doğrudan sermaye yatırımlarını gerçekleştirebilmek adına, yatırımın gerçekleştirileceği ülkenin politikacısına veya bürokratına rüşvet vermekte sakınca görmemektedirler (Oktar, 2003: 21).

Yolsuzluğa yol açan bir diğer ekonomik neden de enflasyondur. Öyle ki, enflasyon yolsuzluğun ekonomik nedenleri içerisinde açıklanmaya dahi gerek duyulmayan ve en başta sayılması gereken bir nedendir. Bunun en önemli sebebi ise, çağın ve teknolojinin ilerlemesiyle insan ihtiyaçlarının artması, fakat yüksek enflasyon sebebiyle bireylerin satın alma gücünü düşmesi ve bu yüzden de bireylerin yasal olmayan yöntemlere başvurmaya eğiliminin artmasıdır (Tarhan vd., 2006: 64). Karakaş (2007: 54) da enflasyon bireylerin satın alma gücünü düşürmek suretiyle yaşamlarını zorlaştırdığını ifade ederek Tarhan vd. (2006)'nin bu ifadelerini desteklemektedir. Görülüyor ki enflasyon kişilerin gelirlerini değişik boyutlarda azaltıp yükselterek kişiler arası gelir dağılımını da bozmaktadır (Öncel, 1995: 495).

Kösekahya (2001: 114)'e göre yolsuzluğun ortaya çıkmasına neden olan bir başka ekonomik neden ise uluslararası ticaret ve iş hacminin büyümesidir. Çünkü uluslararası ticaret ve iş hacminin büyümesi ile beraber, özellikle kazançlı olan ihalelerde şirketlerin rüşvet vererek, (daha yumuşak bir ifade ile 'komisyon' denmektedir) rekabet ettikleri diğer şirketleri geride bırakmalarına olanak sağlayan pek çok kazançlı durum ortaya çıkmaktadır.

Yüksek vergi oranları da yolsuzluğun yapılmasına fırsat tanıyan sebeplerden bir diğeridir. Buna göre birçok küçük işletme vergi ödemekten kaçınmakta ve daha büyük şirketler bu küçük işletmelerin gelirlerini tahrif etmektedirler (Voskanyan, 2000: 26). Oktar (2003: 19) yapmış olduğu

çalışmada bu yaklaşımı destekleyen ifadelerde bulunarak, şeffaf olmayan bir vergi düzeninin de yolsuzluğa sebep olduğunu belirtmiştir. Çünkü vergi denetmenleri ile vergi mükelleflerini karşı karşıya getirmeyen vergiler daha az yolsuzluk yaratmaktadır. Ancak, anlaşılması güç yasaların varlığı söz konusu olduğunda, mükellef onu anlamak için desteğe ihtiyaç duyacaktır. Bu sebeple de vergi mükellefi ile vergi idaresi arasında sıkı bir ilişki meydana gelmektedir. Bununla beraber vergi memurlarına düşük ücretler verilmesi ve daha önemlisi mükellefin seçilmesinde, verginin tahakkukunda, denetlenmesi gereken davaların açılması konusunda vergi idaresinde görevli olan yöneticilere geniş yetkilerin tanınması da yolsuzluğa zemin hazırlamaktadır.

Son olarak sadece kamu personellerinin eğitim seviyelerine bağlı bir ücret sisteminin varlığı beklentileri karşılayamamakta ve bu yolla ekonomik yolsuzluğu tetiklemektedir. Eğitim seviyesi haricinde, çalışanların performanslarına ve deneyimlerine bağlı bir ücret sisteminin olmaması, yasal beklentileri anlamsızlaştırmakta ve yasadışı eylemlere neden olmaktadır (Tarhan vd., 2006: 53).

1.5.3. Yönetsel Nedenler

Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi ve devlet politikalarının uygulanması sırasında yönetsel yolsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifade ile yönetsel yolsuzluklar, kurumların başarısız yönetimi sonucu ortaya çıkabilmektedir. Bir ülkedeki ekonomik ve politik güçler birbirleriyle rekabete girdikleri takdirde oluşan bu ortamın daha çok yolsuzluğa sebep olacaktır (Karakaş, 2007: 52).

Yolsuzluğa sebep olan yönetsel nedenlerin en önemlilerinden birisi de kamu görevlisini, kamu hizmetlerinin tedarikçisi olarak görme algısının eksik oluşudur. Çünkü bu algı eksikliği yolsuzluk ve bir yolsuzluk türü olan rüşvete daha uygun bir zemin oluşturmaktadır (Giannakopoulos, 2010: 6).

Yolsuzlukları ortaya çıkaran bir başka yönetsel sebep ise bürokrasidir. Bürokrasinin en önemli unsurları insan ve çevredir. Diğer bir ifade ile yolsuzluğa neden olan unsurların başında insan ve çevre gelmektedir. Bu unsurlar yönetim yapısını oluşturulması aşamasında bürokratik yapının da şekillenmesini sağlamaktadır (Özer, 2000: 83). Bürokrasi siyasetlerin uygulama aracı olmakla birlikte, bürokratik mekanizmanın herhangi bir sebeple düzgün çalışmadığı durumlarda en iyi siyasetler bile uygulanma imkânı bulamazlar veya kötü bir şekilde uygulanarak yozlaştırılırlar (Çulpan, 1980: 32).

Bürokratik işlemlerde kuralların çok ve karmaşık olması adeta yolsuzluğa davetiye çıkarmaktadır. Kamusal hizmetlerin genellikle karışık bir yapısının olması sebebiyle personel tarafından yapılması gereken işlemler zor olmasının yanı sıra uzun zaman almaktadır. Bunun

sonucu olarak bürokraside aracilar meydana gelmekte ve dolayısı ile de vatandaşlar kamu kurum ve kuruluşlarındaki işlemlerini hızlı bir şekilde halledebilmek için, resmi komisyoncuların yanı sıra gayri resmi aracilar arayışına girmektedirler (Tarhan vd., 2006: 51-52).

Yolsuzluğa neden olan yönetsel nedenlerden bir tanesi de vergi sistemidir. Vergi mükellefleri ile vergi müfettişleri arasında açık ve zorunlu temaslar gerektirmeyen vergilerin yolsuzluk eylemlerine yol açma olasılığı daha düşüktür. Fakat vergi kanunlarının anlaşılmasının güç ve karışık bir yapıya sahip olduğu durumlarda mükellefler yardıma ihtiyaç duyarak vergi idareleri ile ilişkilerinin yoğunlaşması sonucu yolsuzlukların ortaya çıkma olasılığı daha da yüksek olacaktır. Vergi dairelerinde görev yapan kamu çalışanlarının almış olduğu ücretlerin düşük olması da yolsuzluk eylemlerinin artmasına zemin hazırlamaktadır (Tanzi, 1998: 11).

Son olarak üzerinde durulması gereken bir başka konu da yargının yolsuzluklar karşısındaki yetersizliğidir. Kamuoyunda oldukça dikkat çeken bazı skandalların beraatlarla ya da düşük cezalarla sonuçlanması adalete olan güveni sarsmakla beraber yolsuzlukların artmasına da sebep olmaktadır (Türkdönmez, 2019: 24). Diğer bir ifade ile cezaların yaptırım gücünün zayıf olması, suçluların yakalanma olasılığının azlığı ve bu sebeple de adaletin çoğu zaman geç işlemesi, yolsuzlukların artmasına yol açmaktadır (Nişancı, 2014: 319).

1.5.4. Siyasal Nedenler

Siyasi yapı ve siyasi ahlakın tam olarak oturmadığı toplumlarda siyasi kökenli yolsuzlukların ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Özellikle siyasi ahlakın zayıf olduğu, siyasetin sınırsız bir güce sahip olduğu düşüncesinin hâkim olduğu ülkelerdeki dejenerasyonun ana kaynağı siyasettir. Dolayısı ile bu toplumlarda görülen yolsuzluklar da siyasetten beslenmektedirler. Yasama, yürütme ve yargı sistemleri siyasetin idaresinde olup siyasi yapıya göre şekillenmekte ve işlemektedirler. Yolsuzluklar karşısında bir ülkedeki iktidarın ve siyasilerin takındıkları tutum bütün toplumu ve yönetimi etkilemektedir. Yüksek derecede meydana gelen bozulma bireysel ve sosyal bütün aşamalara hızla yayılmaktadır. Politik gücü gerekli oranda sınırlayan bir düzenlemenin bulunmaması siyasi alanda yolsuzlukların meydana gelmesinin ve daha da artış göstermesinin en önemli sebeplerinden birisidir. Siyasi yolsuzlukların kamuoyunun dikkatini daha çok çekmekte ve bunun sonucunda da tüm kamuoyuna deşifre olmaktadır. Bu durum siyasi yolsuzlukları diğer yolsuzluk çeşitlerinden ayıran en önemli farktır. Siyasi alanda yapılan yolsuzluklar tepki almakla birlikte bütün toplumda örnek teşkil ederek toplumun yolsuzluklara bakış açısını belirlemektedir (Hamidov, 2016: 15- 16).

Yolsuzluğa sebep olan siyasal nedenlerden bir tanesi özelleştirme politikalarının işlemesindeki engellerdir. Söz konusu bu politikalar; devletin ekonomik kaynaklardan elini çekerek piyasa ekonomisine geçilmesini amaçlamaktadır. Bunun sonucu olarak da etik olmayan

davranışların ortaya çıkması engellenecek ve dolayısı ile de yolsuzluğa ortam hazırlayan unsurlar ortadan kalkacaktır. Fakat siyasetçiler özelleştirme politikalarını uygulamaya çalışırken, henüz özelleştirme yapılmadan önce yolsuzluklar vasıtası ile kendilerine artı değer yaratarak, özelleştirmeyi kişisel çıkarlarına göre gerçekleştirme eğilimine girmektedirler. Bu sebeple de özelleştirme politikaları düzgün işleyememekte ve sonuç olarak da yolsuzluklar ortaya çıkmaktadır (Kahraman, 2010: 19).

Kamu teşebbüslerinin, siyasi partiler tarafından faaliyetlerini finanse etmek ve bazı politik grupların üyelerine iş imkânı sağlamak için yoğun olarak kullanılmaları, yolsuzluk ve özellikle siyasi anlamda bir yozlaşmanın kaynağını oluşturmaktadır (Kösekahya, 2001: 114). Diğer bir ifadeyle siyasi yolsuzlukların kaynağında partiler yer almaktadır. Siyasi partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından birisidir. Bu sebeple partilerin yapıları ve demokratik tutumları partilerin yolsuzluklara karışma oranlarına etki etmektedir. Siyasi partiler, faaliyetlerini sürdürmek için maddi kaynaklara gereksinim duymaktadırlar. Devletin partilere vermiş olduğu desteğin yetmediği zamanlarda partiler kendilerine kaynak sağlamak yoluna gitmektedirler. Partiler ihtiyaçları olan maddi kaynakları bireylerden ya da gruplardan sağlayabilmektedirler. Bunun karşılığında bu partiler kendilerine kaynak sağlayanların istekleri ve çıkarlarına göre hareket eder bir hale gelmektedirler (Hamidov, 2016: 16).

Toplumlardaki yönetim ilişkilerinde bir tanıdık ya da üst düzey bir bürokrat aracılığı ile işlerini gördürme yaklaşımı ve bu kayırmacılık şeklini benimseyip uygulama şeklindeki tutum da yolsuzluğa zemin oluşturmaktadır. Siyasal partilerin finansmanı da yolsuzlukların meydana gelmesinde odak noktalarından birisidir. Seçim süreçlerinde partilerin yapmış oldukları harcamalar için paraya ihtiyaç duymaları, bu nedenle de çeşitli bağış ve katkıların kabul edilmesi ve daha sonradan bu yardımda bulunan birey, kurum ya da kuruluşların kayırılmasıyla yolsuzluk ortaya çıkmaktadır. Siyasal partilerin oy toplama kaygısı ile tutamayacakları sözler vermeleri ve kamu mallarını bu şekilde kullanmaları ve gereksiz harcama yapmaları da siyasi yolsuzluk nedenlerindedir (Kahraman, 2010: 20- 21).

1.6. Yolsuzluğun Etkileri

Gelişmiş ve gelişmekte olan hemen her ülkede görülen yolsuzluk kavramının etkilerini farklı alanlarda görmek mümkündür. Ülkelerde geniş bir alana yayılan ve pek çok nedeni olan yolsuzluk, ekonomik, hukuki, siyasi ve sosyal yapıda önemli etkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Söz konusu bu etkiler negatif olarak karşımıza çıkabileceği gibi pozitif etkiler olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Yolsuzluğun pozitif etkisinin varlığını savunanlara göre yolsuzluğun devletin yavaş işleyen sistemlerini hızlandırdığı iddia edilmektedir. Şöyle ki yolsuzluk, bireylere ‘Hızlı para (Speed money)’ akışı sağlayarak gecikmelere sebep olan bürokrasiden kaçınma imkânı verebilmektedir (Mauro, 1995: 681). Diğer bir ifadeyle yolsuzluk zamanın daha etkin bir şekilde

kullanılmasını sağlamakta ve yapılacak olan işlemleri hızlandırmaktadır. Bu durumda zamanları değerli veya az olanlar bu bürokratik engelleri aşmak için yüksek miktarda rüşvet ödeyerek işlemlerini gerçekleştirmektedirler (Giray, 2005: 123). Yolsuzluğun olumlu etkileri olduğunu savunan bir başka görüşe göre ise yolsuzluklar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yatırımları canlandırarak verimliliği artırmaktadır (Akalın, 2006: 103). Yolsuzlukla ilgili literatüre bakıldığında her ne kadar yolsuzluğun olumlu sonuçlar da doğurabileceğini savunan çalışmalar olsa da, elde edilen sonuçların birçoğu yolsuzluğun birçok alanda olumsuz etkiler ortaya çıkardığı şeklindedir. Örneğin; yolsuzluk kaynakların verimsiz alanlarda kullanılmasına sebep olarak yatırımların etkin kullanımını engellemekte ve bu yolla ekonomi üzerinde olumsuz bir etki oluşturmaktadır.

1.6.1. Yolsuzluğun Siyasi Etkileri

Yolsuzluk kavramı çok geniş bir yelpazeye sahip olup etkilerini siyasi alanda görmekte oldukça mümkündür. Yolsuzluğun siyasi etkilerinden bazıları şunlardır;

- Her şeyden önce yolsuzluk, piyasa düzensizliklerini yok etmek için devletin gerekli denetim ve düzenleyici kontrolleri yapma yetisini sınırlandırarak devletin asli görevlerinin en başında gelen düzenleyicilik görevini ifa etmesine engel olmaktadır (Yakar ve Cebeci, 2007: 20).
- Yolsuzluk, halkın kamu mallarından eşit bir şekilde yararlanması ilkesine zarar vererek kamu sektörünü kişisel bir çıkar karşılığında küçük bir gruba hizmet veren bir tür ayrıcalıklı ortamlar haline getirmektedir. Ayrıca yolsuzluk devlet otoritesine karşı duyulan saygıyı da zedelemekte ve halkın siyasi otorite üzerindeki desteğini yok etmektedir (Halisoğlu, 2014: 39).
- Yolsuzluk hukukun üstünlüğü ilkesine zarar vererek halkın devlete olan güveninin sarsılmasına sebep olmaktadır. Bunun sonucunda da halkın desteğinden mahrum kalan kamu otoritesi zarar görmektedir. Yolsuzluk aynı zamanda kamu idaresinin verimli bir şekilde çalışmasına da engel olmaktadır (Karakaş, 2007: 58). Yolsuzluk suçuna karışan kamu personeli görevlerini yerine gerekli kuralları uygulamak yerine kendi çıkarları karşılığında görevlerini kötüye kullanmaktadırlar. Örneğin, kayırmacılık veya haksız menfaat elde etme şeklinde gittikçe yaygınlaşan yolsuzluk problemine karşı önlemler almayan devlet bireylere de herhangi bir güvence sağlayamaz hale gelmektedir. Dolayısıyla halkın devlete olan güvenin sarsılması demek devlet örgütünün çökmesine anlamına gelmektedir (Akalın, 2006: 106-107).

1.6.2. Yolsuzluğun Hukuki Etkileri

Yolsuzluk kanunlara engel bir fiil olması sebebiyle hukuki alanda büyük bir öneme sahiptir. Hem kamu sektöründe hem de özel sektörde yolsuzluğun yaygınlaşması kamu yönetiminin görevini verimli ve etkin bir şekilde yerine getirmesine engel olmaktadır. Yolsuzluk yapıldığı takdirde artık bozulmakta olan kamu yönetimi, oligarşik bürokrasi ile beraber ekonomik büyüme ve kalkınma alanında diğer ülkelere nazaran dana düşük seviyelerde kalacaktır (Gür, 2014: 205).

Yahnici (2001: 17)'ye göre yolsuzluk, adaletin ve hukuk devleti ilkesinin zarar görmesine sebep olmakta ve toplumun güvenini sarsarak huzuru bozmaktadır. Yönetilenlerin her anlamda güvende olmaları için, 'hukuk devleti' ilkesinin varlığı diğer bir ifadeyle; kamu yöneticilerinin yaptıkları tüm işlemlerinde hukuka bağlı kalmaları çok önemlidir. Yolsuzluğun gerçekleşmesi ile ilk olarak yasalara aykırı olarak gerçekleştirilen bir eylem söz konusu olmaktadır. Ayrıca böyle bir durumda hem devletin hem de kamu yönetiminin yasallığı kaybolmakta ve saygınlığı zedelenmektedir. Yasallığını ve saygınlığını tamamen kaybeden toplumlarda ise düzenin tekrar sağlanması oldukça zordur (Özsemerci, 2003: 69).

1.6.3. Yolsuzluğun Sosyal Refah Üzerine Etkileri

Yolsuzlukların artış gösterdiği ülkelerde, toplumdaki bireylerin birbirlerine karşı olan güvenleri de zarar görmektedir. Çünkü yolsuzlukta bireysel çıkarlar ön planda tutularak toplumsal değerler göz ardı edilmektedir. Bu da toplumsal değerlerin hiçe sayılmasına ve gündün güne yok olmasına sebep olmaktadır. Ayrıca kişilerdeki sorumluluk bilincinin oturmamış olması, yolsuzluk suçu için de uygun zemin hazırlamaktadır (Cengiz ve Kul, 2008: 59-60). Ahlaki değerler toplumları ayakta tutan değerler olup bu değerlerin kaybedilmesi halinde toplumsal bir çöküş sürecine girmek kaçınılmazdır. Toplumsal bir çöküş içerisinde olan bir devlet ise muhakkak ki daha güçlü bir devletin idaresi altına girme sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır (Akalan, 2006: 109).

Yolsuzluklar, öncelikle kamusal mal ve hizmetlerin vatandaşlar tarafından eşit bir şekilde istifade edilmesini engelleyerek, kamusal mal ve hizmetlerin haksız yollardan ve yasadışı bir şekilde yalnızca istenilen bedeli ödeyebilen kesimlere sunulmasına sebep olmaktadır. İstenilen bu bedeli ödeyemeyen ve dolayısıyla bu hizmetlerden de yararlanamayanlar ise başka bir yoksulluğa mahkûm olmaktadır (Şahin, 2005: 131). Örneğin Nijerya'da, General Sani Abacha, petrol endüstrisinden elde edilen milyonlarca dolarlık gelirin büyük bir bölümünü kendi şahsına kullanmıştır. Petrolün ülkenin asıl zenginlik kaynağı olması sebebiyle petrol zengini olan ülke yakıt sorunu yaşamaya başlamış ve depresyona girmiştir. Bir diğer bilinen kamusal yolsuzluk da Endonezya'da meydana gelmiştir. Buradaki devlet bankaları bankanın eski başkanının yakınlarına projeleri için kanalize edilmiştir. Daha sonra 1990'lı yıllarda bankalarda borçların ödenmesinde,

kontrol ve denetlenmesinde yaşanan aksaklıklar sebebiyle yüksek miktarda döviz borçlanması ortaya çıkmıştır. Ödenemeyen bu aşırı döviz borçlanması sebebiyle 1997’de finansal sistem tamamen çökmüştür. Bunun sonucunda da ülkedeki 200 milyonu aşkın insan yoksullukla karşı karşıya kalmıştır (Baldemir vd., 2009: 52-53).

1.6.4. Yolsuzluğun Ekonomik Etkileri

Hayatın hemen hemen bütün alanlarına etki eden yolsuzluğun önemli etkilerinden birisi de ekonomi üzerinde oluşturduğu etkilerdir. Küreselleşmenin hızlanması ile yolsuzluk artık uluslararası boyutta çözülmesi gereken bir problem haline gelmiştir. Diğer bir ifadeyle küreselleşmenin yaygınlaşması ile yolsuzluk belli bir ülke sınırları içinde ortaya çıkan sorun olmaktan çıkmış uluslararası anlamda da önem kazanmıştır. Uluslararası ticaretin artması ile beraber çok uluslu şirketlerinde içinde olduğu yolsuzluk olayları artış göstermeye başlamıştır (Nişancı, 2014: 315-316). Bu sebeple yolsuzluğun ekonomi üzerindeki etkilerine ilişkin geniş bir literatür bulunmaktadır.

1.6.4.1. Yolsuzluğun Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi

Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisinde rol oynayan pek çok kanal mevcuttur. Bu kanalların en önemlilerinden birisi vergidir. Çünkü yolsuzluk sebebiyle vergi matrahı aşınmakta ve daha az artan oranlı bir vergi sistemi ortaya çıkarabilmektedir. Yolsuzluğun vergiler üzerindeki bu gibi olumsuz etkiler mali açıkların oluşmasına sebep olmakta ve kamu harcamalarının etkinliğini azaltarak ekonomik büyümeyi olumsuz olarak etkilemektedir (Giray, 2005: 134).

Yolsuzluğun ekonomik büyümeyi etkileme kanallarından bir diğeri de yatırımlardır. Şöyle ki; yolsuzluk mevcut kamu kaynaklarının ekonomik büyümeyi destekleyecek olan daha verimli yatırımlara yönlendirilmesini engellemektedir. Dolayısı ile yüksek miktardaki rüşvetler verimli yatırımların karlılığını daha da azaltmaktadır (Bardhan, 1997: 1328). Göktan (2009: 22)’a göre yolsuzluklar, bir yandan kamu yatırımlarını arttırırken diğer taraftan da yatırımların yapısını bozarak verimliliği azaltmakta ve özel yatırımları da düşürerek ekonomiyi olumsuz olarak etkilemektedir. Yolsuzluk, kamusal yatırım projeleri ile bağlantılı karar alma süreci üzerinde de negatif bir etkiye sahiptir. Özel kontrol ya da denetim kurumları geliştirilemediğinde ve bundan dolayı da kurumsal kontrolün zayıflaması sonucunda bu olumsuz etkinin ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır.

Kısa dönemde ekonomik performansta olumlu etkiler ortaya çıkarabilen yolsuzluk kavramı, uzun dönemde sürdürülebilir ekonomik büyüme sürecinin önünde bir engel haline gelmektedir. Özellikle kamusal ve finansal kaynakların verimli alanlara değil de, yolsuzluklar sebebiyle meydana gelen etkin kullanım zararlarını telafi edebilmek için kullanılmaya başlanmasıyla beraber

verimli yatırımlar azalmakta, işsizlik baskısı artmakta ve durgunluk süreci ortaya çıkmaktadır. Kamu alanında başlayan yatırımların verimsiz kullanımından kaynaklanan bu kayıplar özel sektöre de sıçramakta ve reel ekonomik performans hepten azalmaktadır. Yolsuzluk sebebiyle artan maliyetlerin finansmanı için iç ve dış borçlanmaya gidilmekte, faiz oranları ve ülke risk düzeyi de artmaktadır. Doğrudan ve dolaylı yatırımları da negatif yönde etkileyen bu süreç, yabancı sermayenin ülkeden çıkışına da neden olmaktadır. Özetle; yolsuzluklar mevcut alt yapının kalitesini ve kamu harcamalarının verimliliğini düşürerek, hem özel sektörün hem de kamunun maliyetlerini arttırmakta ve böylece ekonomik büyümeyi düşürmektedir (Erkal ve diğerleri, 2014: 146). Sonuç olarak, artan yolsuzluk, vergide adalet ilkesini, sosyal harcamaların düzeyini ve ekonomik büyümeyi olumsuz olarak etkilemektedir (Gupta ve Davoodi, 1998: 29).

1.6.4.2. Yolsuzluğun Kamu Harcamaları Üzerine Etkisi

Yolsuzluk, her şeyden önce hem ekonomik hem de kamu kaynaklarının kötü kullanılması ve israf edilmesi olarak ifade edilebilmektedir. Dolayısı ile yolsuzluk bütünüyle sosyal bir maliyet olarak görülmektedir. Çünkü yolsuzluk nedeniyle kaynaklar ihtiyaç olmayan ya da daha az ihtiyaç olan alanlara ve kalitesiz altyapı hizmetlerine aktarılmaktadır (Gedikli, 2011: 179). Başka bir ifadeyle, yolsuzluğun kamu maliyesi üzerindeki etkileri doğrudan kamu açıklarını büyütmede, vergi sisteminin ve kamu harcamalarının verimliliğini azaltmaktadır (İstanbul Ticaret Odası, 2001: 27). Yolsuzluklar sebebiyle kamu yönetiminin belli bir miktar para karşılığı olarak alınan mal ve hizmetleri, vatandaşlar için daha pahalı hale gelmektedir. Bundan dolayı da vatandaşın kamusal hizmetlerin karşılığı olarak ödemiş olduğu vergiler anlamsızlaşmakta ve vatandaşlar bu hizmetlerden yararlanabilmek için ikinci bir vergi gibi rüşvet ödeme eğilimine girmektedirler (Özsemerci, 2003: 71-72).

1.6.4.3. Yolsuzluğun Kamu Gelirleri Üzerine Etkisi

Yolsuzluklar aynı zamanda vergide adalet sisteminin bozulmasına sebep olmaktadır. Şöyle ki; bazı mükelleflerin vergi yüklerini yolsuzluk aracılığıyla azaltması ve bunların da bu vergi yükünü kaldıramayacak olan mükelleflere yüklenmesine neden olarak vergide adalet ilkesine zarar vermektedir. Vergi yükünden kurtulan mükelleflerin sebep olduğu kayıplar, aynı ölçüde telafi edilememekte ve vergi gelirlerini de düşürmektedir (Benk ve Karakurt, 2010: 139). Konuyla ilgili yapılan birçok çalışmada da vergi sistemindeki yolsuzlukların kamu gelirlerini önemli ölçüde azalttığı ortaya koyulmaktadır. Yolsuzluğun vergi kaçırma, usulsüz vergi muafiyeti veya istisnası haline gelmesi durumunda devlet açısından bir gelir kaybının ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Vergi memurlarının da rüşvet karşılığında vergi mükelleflerinin menfaatine davranışlarda bulunmaları sonucunda vergi toplama işlemi oldukça zorlaşırken, vergi gelirlerinde de ciddi düşüşler olmaktadır (Gedikli, 2011: 180).

1.6.4.4. Yolsuzluğun Yatırımlar Üzerine Etkisi

Yolsuzluğun yatırımlar üzerindeki olumsuz etkisi vergiler üzerindeki etkilerinden daha büyüktür (Wei, 1997: 1). Bunun sebeplerinden en belirgin olanı yolsuzluğun vergi gibi şeffaf bir yapıda olmayışıdır. Yolsuzluk iki kişinin kendi arasında anlaşması ile örtük bir şekilde gerçekleşebilmektedir.

Yolsuzluğun yatırımlar üzerindeki etkisini araştırmak için yapılan çalışmalarda genel olarak yolsuzluğun, kamu yatırımlarının sayısal olarak artmasına fakat bu yatırımların verimliliğinin düşmesine neden olduğu görüşü hâkimdir. Kamu yatırımlarının artırılması, yolsuzluk olasılığını artırmak içindir. Fizibilite raporlarına bakılmaksızın karar verilen yatırımlar verimliliği düşürmektedir (Eliacı, 2009: 45-46).

Yolsuzluk bir ülkeye giren doğrudan veya dolaylı yabancı yatırımlar kanalı ile ülkenin toplam yatırımlarını da etkilemektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre yolsuzluk bir ülkenin toplam yatırımlarını ve doğrudan yabancı yatırımları olumsuz yönde etkilemektedir (Güney, 2013: 53). Çünkü ülkedeki yolsuzlukların artması şirketleri söz konusu ülkedeki yatırımlarını ertelemek ya da bir başka ülkeye kaydırmak eğilimine sokmaktadır (Erkal vd., 2014: 146). Çünkü yolsuzluk güven kaybı ve risk oluşturmaktadır. Dolayısıyla yolsuzluk, ne kadar öngörülebilir olursa yatırımlar üzerindeki olumsuz etkisi o kadar az olmaktadır (Yakar ve Cebeci, 2007: 20).

Aynı zamanda yolsuzluklar yüksek maliyetli yatırımların ortaya çıkmasına ve kıt olan kamu kaynaklarının israf olmasına neden olmaktadır. Yani yolsuzluk kamu yatırımlarının verimliliğini düşürmekte ve altyapı gibi daha verimli yatırımlara tahsis edilecek kaynakların azalmasına neden olmaktadır (Karakaş, 2007: 58).

Chetwynd vd. (2003: 15) yolsuzluk ve etkileri ile ilgili olarak şu önermelere bulunmuşlardır;

- Yolsuzluk, düşük ekonomik büyüme ile ilişkilidir.
- Yolsuzluk, yurtiçi yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde azaltıcı bir etkiye sahiptir.
- Yolsuzluk, kamu harcamalarını artırırken kamu gelirlerini azaltmaktadır.
- Yolsuzluk, kamu sektörünün verimliliğini azaltmaktadır.
- Yolsuzluk, kamu harcamalarının bileşimini bozar ve yoksullara fayda sağlayan hizmetlerden uzaktır.
- Daha iyi sağlık ve eğitim göstergeleri yolsuzluğu azaltmaktadır.
- Yolsuzluk, kamu altyapısının kalitesini azaltmaktadır.
- Yolsuzluk, sosyal sektörlerde harcamaları azaltmaktadır.
- Yolsuzluk, gelir eşitsizliğini artırmaktadır.

- Yolsuzluk, vergi sisteminin adaletine zarar vermektedir.
- Yolsuzluk, azalan oranlı vergiler olarak rol oynamaktadır.
- Eşitsizlik, büyümeyi azaltmaktadır.
- Düşük gelirli hane halkları, gelirin yüzdesi olarak rüşvete daha fazla ödeme yaparlar.
- Daha düşük rüşveti içeren daha iyi yönetim, ekonomik büyümeyi önemli ölçüde etkiler.
- Yolsuzluk halkın güvenini zedeleyerek sosyal sermayeyi zayıflatmaktadır.
- Kamu hizmetlerindeki yolsuzluklar, devletin kamusal karar alma mekanizmasındaki görevlerini yerine getirmesini engellemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YOLSUZLUKLA İLGİLİ YAPILAN AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Bu bölümde yolsuzluk ile ilgili yapılmış olan literatür araştırmasına yer verilmiş ve daha sonra da literatür özet tablosu sunulmuştur. Literatürdeki çalışmalar yolsuzluk-ekonomik büyüme, yolsuzluk-yatırımlar, yolsuzluk-vergiler, yolsuzluk-enflasyon, yolsuzluk-internet kullanımı, yolsuzluk-demokrasi, yolsuzluk-dışa açıklık, yolsuzluk-kamu harcamaları/gelirleri, yolsuzluk-refah düzeyi ve yolsuzluğun etkileri ile ilgili yapılan diğer çalışmalar gibi çeşitli başlıklar altında sunulmuştur.

2.1. Yolsuzluk İle İlgili Literatür Araştırması

Çok eski bir terim olmakla beraber özellikle son zamanlarda önem kazanmaya başlayan yolsuzluk kavramı siyasi, sosyal ve ekonomik boyutu olan kompleks bir kavramdır. Yolsuzlukla ilgili ilk iktisadi çalışmaların 1960'lı yıllarda başladığı bilinmektedir. Ancak bu dönemlerde yolsuzlukla ilgili yapılan çalışmalarda, iktisadi çalışmaların çok fazla olmadığı ve bunların da yetersiz kaldığı görülmektedir (Yakar ve Cebeci, 2007: 17). Özellikle 1990'lı yıllardan sonra küreselleşme ile birlikte artış gösteren yolsuzluk olgusu ekonomiyi de etkileyerek iktisat biliminin de ilgi alanına girmiştir. Daha sonraları uluslararası örgütlerin yolsuzluğa ilişkin istatistiki verileri yayınlaması ile beraber birçok ekonomist bu verileri kullanarak yolsuzlukla birlikte ekonomik büyüme, vergiler, doğrudan yabancı yatırımlar, kamu harcamaları, dış açıklık, enflasyon vb. verilerle çeşitli ekonometrik analizler yapmışlardır. Bu bağlamda temelinde bireyin var olduğu toplumların ortak çıkarlarına zarar veren, dejenerasyonlara neden olan ve ülkelerin geleceği üzerinde dahi negatif etkisi olan yolsuzluk ile ilgili literatürde pek çok ampirik çalışma bulunmaktadır. Farklı disiplinler tarafından gerçekleştirilen bu çalışmalarda kimi araştırmacılar yolsuzluğun olumlu etkilerinin olduğu sonucunu elde etmişken kimisi de yolsuzluğun olumsuz etkilerinin var olduğu sonucuna ulaşmıştır.

2.1.1. Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme

Yolsuzluk ve ekonomik büyüme ile ilgili yapılan ampirik çalışmalarda yöntem olarak panel veri ve zaman serisi analizlerinin kullanıldığı görülmektedir. Zaman serisi kullanan araştırmacılardan Ghalwash (2014), Mısır için yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında 1990-2012 dönemini kullanmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre

yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak negatif bir etkiye sahip olduğu bulgusunu elde etmiştir. Ayrıca yolsuzluk ve hükümet harcamaları arasındaki etkileşim ekonomik büyüme üzerindeki hükümet harcamalarının etkinliğinin azaltarak Mısır'da ekonomik büyümeyi düşürdüğü bulgusuna ulaşmıştır.

Karagöz ve Karagöz (2010), Türkiye için 1980-2005 dönemini kapsayan ampirik çalışmalarında yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Eşbütünleşme ve Granger nedensellik analizinin kullanıldığı çalışmada değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı uzun dönemli ilişki saptanmıştır. Granger nedensellik testi sonucunda, Türkiye'de ekonomik büyümeden yolsuzluğa doğru bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Regresyon tahmini sonuçları ise ekonomik büyümenin kişi başına yolsuzluk miktarını artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu durumun, ekonomik büyüme ile birlikte artan gelir eşitsizliğinin ve refahın toplumun tüm tabakalarına yayılamamasının bir sonucu olabileceği ifade edilmiştir. Bununla beraber yolsuzluk-kamu harcamaları arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Algan, Aktakas ve Tekin (2014), Türkiyede yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1980-2011 dönemi için analiz etmişlerdir. İlk olarak Augmented Dickey Fuller (ADF), Philips-Perron (PP) ve Vector Auto Regression (VAR) testleri ile birim kök testi yapılmış, daha sonra Johansen-Juselius eş bütünleşme analizi yapılmış ve son olarak Error Correction Model (ECM) uygulanmıştır. Yaptıkları bu analiz sonucunda yolsuzluğun büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmış ve eğitim seviyesinin yükseltilmesi ile bu olumsuz etkinin pozitif yöne dönüştürülebileceği ileri sürülmüştür.

Beşel ve Savaşan (2014), Türkiyede yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemek için 1985:01-2012:11 dönemi aylık verilerini kullanarak analiz yapmışlardır. Yapısal kırılmaları da dikkate alan Zivot-Andrews birim kök, Gregory-Hansen eş bütünleşme ve Todai-Yamamoto nedensellik testleri uygulanarak elde edilen bulgulara göre değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunmadığı, ancak ekonomik büyümeden yolsuzluğa doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akai ve diğerleri (2005), yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi zamana göre değerlendirmişlerdir: kısa vade (1998-2000), orta vade (1995-2000) ve uzun vade (1991-2000). Analizlerini Amerika Birleşik Devlet (ABD) için iki aşamalı least squares method (LSM) kullanarak yapmışlardır. Sonuç olarak orta ve uzun vadede yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olup negatif yönde etkilediği ve kısa vadede ise böyle bir etkinin tespit edilmediğini ifade etmişlerdir.

Aliyu ve Elijah (2008), 1986-2007 dönemi için Nijeryada yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Barro-tipi içsel büyüme modeli benimsenerek çalışmanın

amacına uygun olarak düzenlenmiştir. ECM kullanılarak yapılan çalışmanın sonucunda yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiş olup bu etkinin negatif yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca hükümetin sermaye harcamaları, beşeri sermaye gelişimi ve toplam istihdamı gibi bazı kritik değişkenlerin üzerinde de yolsuzluğun negatif yönde dolaylı bir etkisi olduğu saptanmıştır.

Zaman serisi ile çalışan araştırmacılar dışında panel veri yöntemini kullanan araştırmacılar da mevcuttur. Bunlardan Drury ve diğerleri (2006), yapmış oldukları çalışmada 100'den fazla ülkeyi veri olarak 1982-1997 dönemi için LSM yöntemi ile yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bunu yaparken ülkeleri demokratik olan ve demokratik olmayan ülkeler olarak ayırmışlar ve yapılan analizler sonucunda, demokratik rejimle yönetilen ülkelerde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisinin bulunmadığı buna karşın demokratik rejimle yönetilmeyen ülkelerde yolsuzluğun ekonomik büyümeyi azalttığı sonucunu elde etmişlerdir.

Del Monte ve Papagni (2001), 20 İtalya bölgesi için kamu harcamaları, yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1963-1991 dönemleri için dinamik panel veri yöntemini kullanarak incelemiştir. Elde edilen sonuçlarda yolsuzluğun ekonomik büyümeye özel yatırımlar ve kamu yatırım harcamaları olmak üzere 2 yolla etki ettiği tespit edilmiştir. Yolsuzluğun yüksek olduğu bölgelerde kamu yatırım harcamalarının düşmekte ve yolsuzluk ekonomik büyümenin uzun vadeli fırsatları üzerinde doğrudan olumsuz bir etkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Huang (2012), yolsuzluk, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi 10 Asya ülkesi için 1995-2010 dönemini kullanarak Panel Vector Error Correction Model (VECM) ile analiz etmiştir. Ampirik analiz sonuçlarına göre, yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olup yolsuzluğun ekonomik büyümeyi artırdığı tespit edilmiştir. Bununla beraber elde edilen diğer bir sonuç, ekonomik büyüme yolsuzluk üzerinde negatif bir etkiye sahip iken, gelir dağılımı üzerinde önemsiz bir pozitif etkiye sahip olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Jalles (2011), gelişmekte olan ülkelerde demokrasi ve yolsuzlukların borçlanma-büyüme üzerindeki etkisini araştırmıştır. Panel veri yöntemini kullanarak yapmış olduğu çalışmada 72 ülke için 1970-2005 dönemini kullanmıştır. Analiz sonuçlarından elde edilen bulgulara göre, yolsuzluğun az olduğu ülkeler borçlarını daha iyi yönetmekte ve yolsuzluğun düşük seviyede olduğu ülkelerde borçlanmanın büyüme üzerinde hem negatif hem pozitif etkilerinin var olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yolsuzluğun daha yüksek olduğu ülkelerde ise borçlanmanın büyüme üzerinde yalnızca negatif etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akçay (2002), yapmış olduğu çalışmada gelişmiş ve gelişmekte olan 54 ülkede, 1960-1995 yılları arasında yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerine etkisini araştırmıştır. Çalışmada zaman

serisi verilerine ulaşamadığından dolayı kesit analizler yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasında istatistik bakımından anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir ifade ile yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında ters yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Erkal ve diğerleri (2014), 1995-2012 dönemi için, OECD ve AB ülkelerinde yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Panel Autoregressive Distributed Lag (PARDL) yöntemi ile yapılan analiz sonucuna göre değişkenler arasında eş-bütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Seriler arasındaki uzun ve kısa dönem ilişkiler belirlenmiş ve analiz sonucunda, uzun dönemde yolsuzluk endeksi değişkenine ait katsayının pozitif ve istatistiki bakımdan anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Yani azalan yolsuzluk ekonomik büyümeyi artırmaktadır.

Gerni ve diğerleri (2012), yolsuzluğun belirleyicileri ve yolsuzluk-ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 2002-2010 dönemi için analiz etmişlerdir. Bu analizi yaparken geçiş ekonomileri olarak adlandırılan 23 ülke grubu için panel veri regresyon analizini kullanmışlardır. Yapılan ekonometrik tahmin sonuçlarında, liberilizasyon endeksi ile ekonominin dışa açıklığı değişkeninin yolsuzluk endeksini istatistiki açıdan etkileyen iki değişken olduğu gözlemlenmiştir. Her iki değişkenin daha şeffaf bir yapılanma ve dünya ile entegre olmayı ifade etmesi açısından yolsuzluk algısını zayıflatarak yolsuzluğu azaltıcı yönde etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yolsuzluk algısının zayıflatılmasıyla beraber ekonomik büyümeyi uyarıcı yönde bir geri besleme olduğu ileri sürülmüştür.

Oni ve Awe (2012), yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 2010 yılında 178 ülke için yatay kesit analizi kullanarak araştırmışlar ve çalışmada çoklu doğrusal regresyon modelini kullanmışlardır. Yapılan analizler sonucunda, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisinin olduğu bulgusuna rastlanmıştır. Regresyon analizleri sonuçlarına göre yolsuzluk endeksinin yüksek olduğu yani yolsuzluğun daha az olduğu Danimarka, Yeni Zelanda, Finlandiya ve ABD gibi ülkelerde iktisadi büyüme ve kalkınmanın olumlu etkilenmektedir. Bunun aksine yolsuzluk endeksinin düşük olduğu yani yolsuzluğun daha fazla olduğu Afganistan, Somali, Nijerya, Gana ve Mali gibi ülkelerde ise iktisadi büyüme ve kalkınmanın olumsuz etkilendiği sonucu ortaya koyulmuştur.

Mauro (1995), yolsuzluğun ve diğer kurumsal faktörlerin ekonomik büyümeyi ne derecede ve nasıl etkilediğini tespit etmek amacıyla, 70 ülke için 1980-1983 dönemi verileri kullanmıştır. Ordinary Least Square (OLS) ve iki aşamalı LSM kullanarak yapmış olduğu analiz sonucunda yolsuzluk ve yatırım arasındaki negatif ilişkinin yanı sıra büyümenin de hem istatistiksel hem de ekonomik anlamda önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şöyle ki, bürokratik yasaların çok ağır olduğu ülkelerde bile yolsuzluğun, özel yatırımları düşürerek ekonomik büyümeyi de azalttığı tespit edilmiştir.

Huang (2012), 1995-2010 dönemi için 10 Asya ülkesinde yolsuzluk, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analizlerinde Huang (2012), Panel VECM kullanmış ve çalışma sonucunda yolsuzlukların ekonomik büyümeyi arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen başka bir sonuç da çok önemli bir etkiye sahip olmamasına rağmen ekonomik büyümedeki bir artış gelir dağılımını artırmakta ve benzer şekilde gelir dağılımındaki bir artış da ekonomik büyümeyi artırmakta fakat yolsuzluğu azaltmaktadır.

Yolsuzluk ve ekonomik büyüme ile ilgili yapılan ampirik çalışmalara bakıldığında genel olarak yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Şöyle ki; yolsuzluk özel yatırımlar ve kamu yatırımlarını azaltarak yolsuzluğu doğrudan olumsuz olarak etkilemektedir. Ayrıca borçlanma yoluyla da ekonomik büyüme olumsuz olarak etkilenmektedir. Çünkü yolsuzluğun az olduğu ülkeler borçlarını daha iyi yönetebilmekte fakat yolsuzluğun yoğun olduğu ülkelerde borçlar iyi yönetilememekte ve ekonomik büyüme azalmaktadır.

2.1.2. Yolsuzluk ve Yatırımlar

Yolsuzluk ve yatırımlar arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan çalışmalardan bir kısmı zaman serisi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Örneğin; Yurdakul (2013), yapmış olduğu çalışmada Türkiye için yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki nedensellik ilişkisini Pesaran'ın (2001) sınır testi yaklaşımı ile 1992-2010 dönemleri için aylık veriler kullanarak analiz etmiştir. Analizlerden elde edilen bulgulara göre, yolsuzluğun Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım girişlerini kısa ve uzun dönemde negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bununla beraber Türkiye'de kısa dönemde siyasi risk artışının doğrudan yabancı yatırım girişini pozitif yönde etkilerken uzun dönemde siyasi riskin doğrudan yabancı yatırım üzerindeki etkisinin anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kutlar ve Doğanoğlu (2005), yapmış oldukları çalışmada Türkiyede 1980-2000 yılları arasındaki verileri kullanarak yolsuzlukların kamu yatırımlarından özellikle ulaştırma ve enerji yatırımları ile yolsuzluk, kamu gelirleri ve kişi başına gelir ilişkisini panel veri yöntemi ile analiz etmişlerdir. Bu farklı değişkenlerin yolsuzluk endeksleri ile ilişkisi LSM yöntemi ile tahmin edilmiştir. Yapılan testlerin sonucunda, kamu yatırımlarının yolsuzluk endeksleri ile anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu saptanmıştır. Kamu yatırımlarındaki küçük bir değişme dahi yolsuzluk endeksini daha fazla hareketlendirmektedir. Ayrıca, diğer değişkenlerin de yani ulaştırma yatırımları ve enerji yatırımlarının, kamu gelirleri ve kişi başına gelirin de kullanıldığı modellerde, yolsuzluğun artması enerji ve ulaştırma yatırımlarını pozitif olarak etkilemektedir. Buna benzer bir uygulamayı 'Corruption Perceptions Index' (CPI) yolsuzluk endeksini kullanarak aynı modellerin üzerinde yapmışlardır ve sonuçlar katsayılarla değişiklikler olmakla beraber sonucu aynı çıkmıştır. Şöyle ki, ulaştırma ve enerji yatırımlarının yolsuzluklarla ilişkisi önceki modellerde olduğu gibi

devam etmektedir. Bu iki yolsuzluk endeksi ile yapılan analizler sonucunda kamunun alt yatırımları ile yolsuzluklar arasında ciddi bir ilişkinin var olduğunu iddia etmektedirler. Yolsuzluklar bir taraftan kamu yatırımlarını artırıyor gibi görünse de, aslında kamu gelirleri ve kişi başına gelir üzerinde negatif etkisi söz konusu olmakta ve buna göre yolsuzlukların büyümeyi geciktirici ve kamu yatırımlarını verimsizleştirici bir yönünün olduğu ileri sürülmüştür.

Literatürde zaman serisi ile yapılan analizlerin yanı sıra bir de panel veri yöntemi ile yapılan analizler yer almaktadır. Örneğin; Meon ve Sakkat (2005), yolsuzluğun ekonomik büyüme, yatırımlar ve yönetim kalitesi üzerindeki etkisini araştırmak için yapmış olduğu çalışmada gelişmiş ve gelişmekte olan 71 ülke için 1970-1998 dönemini kullanmışlardır. Kesit analizler kullanılarak yapılan analizler sonucunda yolsuzluğun hem büyüme hem de yatırımlar üzerinde negatif etkilerinin var olduğu tespit edilmiştir. Zayıf bir hukuk devleti ve verimsiz bir hükümetin varlığının, yolsuzluğun yatırım üzerindeki olumsuz etkisini daha da kötüleştirdiği sonucu elde edilmiştir

Ay, Kızılkaya ve Akar (2016), 1995-2013 dönemini esas alarak 10 gelişmekte olan ülke için yolsuzluk ve demokrasinin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini ampirik olarak sınıanmışlardır. Çalışmada panel birim kök testleri, panel eşbütünleşme testi, panel Fully Modified Ordinary Least Squares (FMOLS) eş bütünleşme tahmincisi ve panel VECM nedensellik analiz yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada yolsuzluk, demokrasi ve doğrudan yabancı yatırımların uzun dönemde eş bütünleşik olduğu bulgusuna ulaşılmış olup eş bütünleşme katsayılarının tahmin sonuçları değerlendirildiğinde paneli oluşturan 10 gelişmekte olan ülke için yolsuzluk düzeyinin azalması ve demokrasi düzeyinin artması doğrudan yabancı yatırımları pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Nedensellik analizine göre ise kısa dönemde yolsuzluktan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına doğru tek yönlü, uzun dönemde ise yolsuzluk ve demokrasiden doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu saptanmıştır.

Egger ve Winner (2005), gelişmiş ve az gelişmiş 73 ülke için yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 1995-1999 dönemi için yapmış oldukları çalışmada panel veri analizi yöntemini kullanmışlardır. Analiz sonuçlarından elde edilen bulgulara göre yolsuzluk ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında pozitif yönlü bir ilişki olup yolsuzluk doğrudan yabancı yatırımları teşvik etmektedir.

Samadi, Fathi ve Tahmasebi (2011), 8 gelişmekte olan D8 ülkesi için panel veri analizini kullanarak yolsuzluk, finansal gelişme ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 1996-2009 dönemi için yapmış oldukları analizlerin sonucuna göre yolsuzluk finansal gelişme üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olup finansal piyasaları olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda yabancı mal ve sermaye girişindeki ve rekabetteki artışın yolsuzluğun finansal gelişme üzerindeki olumsuz etkisini azalttığı sonucu elde edilmiştir.

Analizlerden elde edilen diğer bir sonuç da yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğudur.

Castro ve Nunes (2013), yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırım girişleri arasındaki ilişkiyi analiz etmek için 73 ülke için 1998-2008 dönemini kullanmışlardır. Panel veri analizi ile yapılan çalışmalardan elde edilen bulgulara göre, yolsuzluğun düşük olduğu ülkelerde doğrudan yabancı yatırım girişleri daha yüksek olmaktadır ve dolayısıyla yolsuzluğun kontrol altına alınmasının doğrudan yabancı yatırım girişlerini artırmak için önemli bir strateji olabileceği ileri sürülmüştür.

Al-Sadig (2009), yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım girişleri üzerindeki etkisini panel veri yöntemi ile analiz etmiştir. Analizlerini 1984-2004 döneminde 117 ev sahibi ülke için yapmıştır. Yapılan analiz sonuçlarında elde edilen bulgulara göre, yolsuzluk doğrudan yabancı yatırımlar girişlerini olumsuz etkilemektedir. Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde doğrudan yabancı yatırım girişinin azalması ile beraber yatırımın giriş yaptığı ülkedeki kurumsal kalite arttıkça yolsuzluğun etkisi de azalmaktadır.

Başar (2004), 58 ülke için 1995-2001 dönemini kullanarak yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Analizlerinde kesit veriler kullanarak LSM tahmini yapmaktadır. Analiz sonuçlarına göre, yolsuzluklar doğrudan yabancı yatırım üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. Yazara göre, daha çok yabancı sermaye yatırımı almak isteyen ülkelerin, yolsuzlukları azaltıcı çeşitli tedbirler almaları gerekmektedir.

Yolsuzluk ve yatırımlar ile ilgili literatüre bakıldığında genel olarak şunu söylemek mümkündür; yolsuzluk özellikle doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Daha açık bir ifadeyle, yolsuzluk bir ülkede kamu gelirleri ve kişi başına geliri düşürerek yatırımları azaltmaktadır. Dolayısı ile yolsuzluğun düşük olduğu ülkelerde doğrudan yabancı yatırım girişi daha yüksektir.

2.1.3. Yolsuzluk ve Demokrasi

Rock (2007), yolsuzluk ve demokrasi arasındaki ilişkiyi incelemek için yapmış olduğu çalışmada gelişmiş ve gelişmekte olan 104 ülke için 1996-2003 dönemini kullanarak analiz etmişlerdir. Panel veri analizinin kullanıldığı çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, yolsuzluk ve demokrasi arasındaki ilişki demokrasinin ilk yıllarında (4-15 yıl) bir dönüm noktasında meydana gelmektedir. Buna göre yolsuzluk ve demokrasi arasında ters U ilişkisinin varlığı sonucuna ulaşılmıştır. Şöyle ki; yolsuzluk demokrasinin başlarında bir noktaya kadar giderek yükselirken daha sonra azalan bir seyir izlemektedir. Yolsuzluk dönüm noktası oldukça yeni demokrasilerin hayatında ve oldukça düşük kişi başına gelirden oluşur.

Bhattacharyya ve Hodler (2009), yolsuzluk ve demokrasi arasındaki ilişkiyi incelemek için 124 ülkeyi ele alarak 1980-2004 dönemi verilerini kullanmıştır. Panel Veri analizi ile yapmış oldukları analizler sonucunda demokratikleşmenin yolsuzluğu azaltmada güçlü bir araç olduğu bulgusunu elde etmişlerdir.

Campbell ve Saha (2013), 1995-2008 dönemini kapsayan çalışmalarında Asya-Pasifik ülkeleri için yolsuzluk ve demokrasi arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemi ile incelemişlerdir. Yapılan analizler sonucunda demokrasiye geçildiği ilk aşamalarda yolsuzluğun azaldığı, demokrasinin orta evrelerinde yolsuzluğun arttığı, demokrasinin olgunluk aşamasında ise yolsuzluğun azaldığı tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile demokrasinin yolsuzluğu azalttığı bulgusu elde edilmiştir.

Yardımcıoğlu (2013), yolsuzluk ve demokrasi arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yardımı ile 6 Türk Cumhuriyetinde 2002-2011 dönemi için analiz etmiştir. Seriler arasındaki uzun dönemli ilişki Pedroni eş bütünleşme testi ile incelenmiş ve her iki değişkenin uzun dönemde eş bütünleşme ilişkisine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda uzun dönemde demokrasi ve yolsuzluk değişkenleri arasında bir eş bütünleşme ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu eş bütünleşme ilişkisinin yönünü tespit etmek amacıyla yapılan nedensellik araştırmalarından Lamda-Pearson istatistiğine göre panelin geneli için panel nedensellik sonuçlarına göre demokrasiden yolsuzluğa doğru (%10 anlamlılık seviyesinde zayıf düzeyde) tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Bu nedensellik ilişkisinin katsayısı ise beklenildiği gibi negatiftir. Buna göre demokratikleşme seviyesi arttıkça yolsuzluk azalmaktadır.

Akçay (2000), gelişmiş ve gelişmekte olan 78 ülkeyi kapsayan 1997-1999 dönemi yolsuzluk endekslerini ve kesit veriler kullanarak yapmış olduğu analizde, yolsuzluk, ekonomik özgürlükler ve siyasal özgürlükler (demokrasi) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan analiz sonucunda ekonomik özgürlük ve siyasal özgürlük düzeyi azalırken yolsuzlukların arttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Yolsuzluk ve demokrasi arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan çalışmalara bakıldığında, demokrasinin yolsuzluk üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Şöyle ki, demokratikleşmenin yüksek olduğu ülkelerde yolsuzluk daha az seviyede görülmektedir. Ayrıca ekonomik özgürlük ve siyasal özgürlüklerin az olduğu bir ülkede de yolsuzluk yüksek olmaktadır.

2.1.4. Yolsuzluk ve Dış Açıklık

Zakaria (2009), Pakistan için dış açıklık ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi incelemek için 1984-2007 dönemini kapsayan çalışmasında zaman seri analizini kullanmıştır. Analiz sonuçları dış

açıklığın yolsuzluğu negatif olarak etkilediğini göstermektedir. Duyarlılık analizi ise ekonomik kalkınma ve siyasi liberalleşmenin yolsuzluğu düşürdüğünü göstermektedir.

Acaravcı vd. (2016), dış açıklık, gelir, internet kullanımı, yönetim kalitesi ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi araştırmak için 1999-2011 döneminde yüksek ve orta gelir grubundan oluşan 80 ülke için analiz yapmışlardır. Yapılan yatay kesit bağımlılık testi ve birim kök testi sonuçlarına göre tüm değişkenler yatay kesit bağımsız ve seviyesinde durağan olduğu sonucu elde edilmiştir. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmak için yapılan Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik analizi sonucuna göre ise yolsuzluk ile dış açıklık, gelir, internet kullanımı ve yönetim kalitesi değişkenleri arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkilerinin varlığı saptanmıştır. Buna göre ele alınan ülkelerde dış açıklık, gelir, internet kullanımı ve yönetim kalitesindeki ilerlemeler, yolsuzluk risk seviyesinde bir azalmaya neden olmaktadır.

Larrain ve Tavares (1999), geniş bir ülke grubunu kapsayan çalışmalarında yolsuzluk ve dış açıklık arasındaki ilişkiyi LSM ile 1980-1995 dönemi yıllık verilerini kullanarak analiz etmişlerdir. Yapılan analizler sonucunda ters yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiş olup dış açıklıktaki artışın yolsuzluğu azaltıcı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle ithalat ile yolsuzluk arasında güçlü bir ilişkinin varlığı saptanmıştır.

Yolsuzluk ve dış açıklık ile ilgili yapılmış olan çalışmalara bakıldığında, aralarında negatif yönlü bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Şöyle ki, çalışmaların genelinde artan dış açıklık seviyesinin yolsuzluğu azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

2.1.5. Yolsuzluk ve Enflasyon

Samimi ve Abadini (2012), yolsuzluk ve enflasyon vergisi arasındaki ilişkiyi Orta Doğu, Kuzey Afrika ve diğer seçilmiş gelişmiş ülkelerden oluşan 40 ülke için 2003-2010 dönemleri için panel veri yöntemi ile araştırmıştır. Yapmış oldukları analizlerin sonuçlarına göre yolsuzluk ve enflasyon vergisi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yolsuzluğun yüksek kontrolü altındaki ülkelerde enflasyon vergisi düşük olmaktadır.

Akça, Ata ve Karaca (2012), enflasyon ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi yüksek, orta, düşük gelir seviyesine sahip 97 ülke için 2002-2010 dönemini kullanarak, panel veri analizi yöntemiyle analiz etmişlerdir. Yapılan analizler sonucunda 97 ülkenin tamamında enflasyonun yolsuzluk üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre enflasyon ülkelerde rant faaliyetini ve yolsuzluğu artırmaktadır.

Braun ve Di Tella (2000), 1982-1994 döneminde 75 ülke için enflasyonun yolsuzluklara neden olduğunu tahmin etmektedirler. Analizlerini panel veri OLS yöntemi ile

gerçekleştirmişlerdir. Yapılan analiz sonuçlarına göre enflasyon ile yolsuzluk arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olup enflasyondaki artış yolsuzluğu da artırmaktadır.

Al-Marhubi (2000), yolsuzluk ve enflasyon arasındaki ilişkiyi 41 ülke için 1980-1995 dönemini kullanarak kesit veriler ile analiz etmiştir. Yapmış olduğu analizler sonucunda yolsuzluklar ve enflasyon arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Diğer bir ifade ile yaygın yolsuzluklar yüksek enflasyona neden olmaktadır. Araştırmacıya göre, hukukun üstünlüğünü güçlendirmek ve yolsuzluğu azaltmak için ekonomik ve siyasi kurumları reforme etmek herhangi bir politika reformu için gündemin bir parçası olmalıdır.

Yolsuzluk ve enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında genel olarak şunlar söylenebilir; enflasyon insanların satın alma gücünü düşürmekte ve insanları yolsuzluğa teşvik etmektedir. Dolayısı ile yolsuzluk ve enflasyon arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur. Enflasyonun yüksek olduğu yerlerde yolsuzluk da artmaktadır.

2.1.6. Yolsuzluk ve Kamu Harcamaları / Kamu Gelirleri

Yolsuzluk ve Kamu Harcamaları/Gelirleri arasında yapılan ampirik çalışmalarda zaman serisi ve panel veri yöntemi kullanılmıştır. Zaman serisi yöntemi ile yapılan çalışmalardan, Bağdigen ve Beşkaya (2005), yolsuzluğun kamu gelirleri üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla Türkiye için 1980-2001 dönemini kapsayan bir analiz yapmışlardır. Yolsuzluğun özellikle vergi gelirlerini düşürmek vasıtası ile kamu gelirlerini düşürdüğü varsayılmıştır. Analiz sonucu elde edilen bulgulara göre ise yolsuzluk oranlarındaki 1 puanlık artış kamu gelirlerinde %1 azalma ile sonuçlandığı tespit edilmiştir.

Albayrak (2010), 1980-2003 dönemleri için Türkiye'deki yolsuzlukların sağlık sektörü üzerindeki etkilerini belirlemek için sektöründeki yolsuzluklar OLS regresyonu ve Granger nedensellik analizi sonuçlarıyla tahmin etmiştir. Elde edilen sonuçlara göre sağlık harcamaları arttıkça yolsuzluklar da artmaktadır. Ayrıca yolsuzluklar sağlık hizmetlerinin kalitesini de düşürmektedir. Bir başka tespite göre ise şehirleşme arttıkça yolsuzluk azalmaktadır.

Panel veri yöntemi ile yapılan analizler de literatürde yer almaktadır. Bunlardan; Gupto ve diğerleri (2000), askeri harcamalar ile yolsuzluk arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmişlerdir. 1985-1998 dönemini kullanarak 120 ülke için 4 farklı kaynaktan alınan verilerle panel regresyon teknikleri kullanılarak analiz yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre yolsuzluk arttıkça, askeri harcamaların GSYİH içindeki payı ve kamu harcamaları içindeki payı artmaktadır.

Şahbaz, Koç ve Ata (2013), 27 AB ülkesi için yatay kesit analiz yöntemi ile 2011 verilerini kullanarak yolsuzluğun kamu borcu üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Yapılan analizlerin

sonucunda, kurumsal faktörlerdeki iyileşmelerin ve yolsuzluğun azalmasının kamu borçlarını pozitif olarak etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Yolsuzluk düzeyindeki bir azalma kamu borçlarını da düşürmektedir.

Bağdigen ve Tuncer (2004), yolsuzluğun kamu gelirleri üzerindeki etkisini 1995-1998 dönemi için analiz etmişlerdir. Yapılan analizde kamu gelirlerinin bir kaynağı olan belediye gelirleri ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi incelemek için veriler panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Belediye bazında kamu gelirleri için yapılan bu analiz sonuçlarına göre yolsuzluk ile konsolide bütçeden tahsis edilenler dışında diğer tüm yerel gelirler arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Buna göre, yolsuzluk algılama endeksi oranı arttıkça belediye gelirleri azalmakta ve endeks azaldıkça da bu gelirler artmaktadır.

Goel ve Nelson (1998), yolsuzluk uygulamalarına talep ve arz tarafını da dâhil ederek yolsuzluk ve hükümet arasındaki ilişkiyi panel veri ve yatay kesit yöntemi ile incelemiştir. Çalışmada 50 eyalet için 1983-1987 dönemleri yıllık verileri kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, eyalet hükümetleri tarafından yapılan özel harcamalar içinde hükümetin boyutunun yolsuzluk üzerinde güçlü bir pozitif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Topal ve Keyifli (2016), yolsuzluk ve kamu borçlanması arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Statik ve dinamik panel veri analiz yönteminin kullanıldığı çalışmada 1998-2014 dönemi için 34 Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) ülkesi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, kamu sektörü yolsuzluk düzeyindeki artış kamu borç yükünü artırmaktadır. Bu sonuçtan hareketle araştırmacılara göre, hükümetler yolsuzlukla mücadelede yolsuzluğu önleyici ve azaltıcı tedbirler alarak kamu borç yükünü azaltabilirler.

Yolsuzluk ve kamu gelirleri/harcamaları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında genel anlamda, yolsuzluğun kamu gelirlerini ve kamu borçlarını olumsuz etkilediği söylenebilir. Şöyle ki; yolsuzluğun yüksek olması ile vergi gelirleri azalmakta ve böylece kamu gelirleri de azalmaktadır. Diğer bir yandan da yüksek yolsuzluk kamu borçlarını da artırma yoluyla kamu harcamalarını olumsuz etkilemektedir.

2.1.7. Yolsuzluk ve İnternet Kullanımı

Yolsuzluk ve internet kullanımını arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda genel olarak internet kullanımının yolsuzluğu azaltıcı yönde bir etkisinin bulunduğu saptanmıştır. Örneğin; Andersen (2009), e-devletin yolsuzluk üzerindeki etkisini panel veri analizi ile 1996-2006 dönemini kullanarak 149 ülke için analiz etmiştir. Çalışmada e-devlet kullanımının yolsuzluğu azalttığı bulgusuna rastlanmıştır.

Lio vd. (2011), internet kullanımı ve yolsuzluk arasındaki nedensellik ilişkisini 70 ülke için 1998-2005 dönemini kullanarak araştırmıştır. Çalışmada elde edilen analiz sonuçlarına göre, internet kullanımı ile yolsuzluk arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mistry ve Jalal (2012), e-devlet ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi gelişmiş ve gelişmekte olan 108 ülke için LSM yöntemi ile 2003-2010 dönemlerini baz alarak araştırmıştır. Yapmış olduğu analiz sonuçlarına göre e-devlet kullanımındaki artış yolsuzluğu azaltmaktadır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde e-devletin etkisi gelişmiş ülkelere göre daha yüksektir.

Yolsuzluk ve internet kullanımı arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışmaların sonucunda genel olarak yolsuzluk ve internet kullanımı arasında ters yönlü bir ilişkinin var olduğu bulgusu elde edilmiştir.

2.1.8. Yolsuzluk ve Vergiler

Yolsuzluk ve vergiler arasındaki ilişkiyi araştırmak için yapılan çalışmalarda yöntem olarak zaman serisi ve panel veri yöntemi kullanıldığı görülmektedir. Zaman serisi ile yapılan çalışmalardan, Bakırtaş (2012), yapmış olduğu çalışmada Türkiye'nin 1996-2010 dönemlerinde, yolsuzluğun vergi gelirleri üzerindeki etkisini regresyon analizini kullanarak test etmiştir. Belirlenen dönemler için elde edilen verileri SPSS 13.0 (Statistical Program for Social Science) paket programı kullanarak analiz etmiştir. Yapılan basit doğrusal regresyon analizi ile elde edilen sonuçlara göre, yolsuzluklar ile vergi gelirleri arasında pozitif ve güçlü bir ilişki bulunmakta olup, bu ilişki yolsuzlukların toplam vergi gelirlerinde önemli bir azalmaya sebebiyet verdiği ortaya koyulmaktadır. Yazar, yolsuzluğu azaltmaya yönelik politikaların vergi gelirlerini artırarak mali disiplininin gerçekleştirilmesi ve korunmasına katkı sağlayacağını ifade etmektedir.

Oral ve Sayın (2009), Türkiyede 1985-2007 dönemi için yolsuzluk ve vergi sistemi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Zaman serisi analiz yöntemi ile yapılan çalışmada ilk olarak değişkenlerin durağanlıkları ADF ve Kwiatkowski, Phillips, Schmidt ve Shin (KPSS) teknikleri kullanılarak test edilmiştir. Daha sonra değişkenler arasında kısa ve uzun dönemli bir ilişkinin, eş bütünleşmenin varlığına bakılmış ve son olarak da Granger Nedensellik Testi ile değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Yapılan analizlerde yolsuzluk, vergi yükü, genel bütçe vergi gelirleri, dolaysız ve dolaylı vergilerin gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) içindeki payı ve denetim oranı değişkenleri arasında kısa ve uzun dönemli bir ilişkinin var olduğu sonucu elde edilmiştir. Uzun dönem esnekliklerini ifade eden parametre tahminlerine bakıldığında, yolsuzluğun vergi yükü, dolaylı ve dolaysız vergilerin GSYH'deki payı açısından esnekliği pozitifken, genel bütçe vergi gelirleri ve denetim oranı değişkenleri açısından esnekliği negatif olarak bulunmuştur.

Yazar ekonominin kayıt içine çekilmesi ve vergi gayretinin en üst düzeye çıkarılabilmesinin yolsuzlukla mücadelede kararlılığa bağlı olacağını ifade etmektedir.

Dökmen (2012), 1984-2007 döneminde 25 OECD üyesi ülke için yolsuzluklar ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada dinamik panel tahmin yöntemlerinden biri olan Genelleştirilmiş Momentler Metodunun (GMM) sistem versiyonu kullanılarak analizler yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, yolsuzluklar ve farklı vergi türleri arasında negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani, artan yolsuzluk vergi gelirlerini azalmaktadır. Bu sonuç yolsuzlukların mali sistemin etkinliğini azalttığını göstermektedir. Dökmen (2012)'e göre vergi gelirlerini artırmaya yönelik bir reform paketinin hazırlanması halinde yolsuzlukların muhakkak dikkate alınması gerekmektedir.

Ghura (1998), 39 tane Sahraaltı Afrika ülkeleri için 1985-1996 yılları arasında vergi gelirleri ve GSYH oranlarının ekonomi politikaları ve yolsuzluk seviyesinden nasıl etkilendiğini analiz etmiştir. Yapılan LSM analiz sonucunda ise yolsuzluk seviyesinin artması veri olarak alınan Sahraaltı Afrika ülkelerinde vergi gelirlerinin GSYH'ye olan oranını azaltmıştır.

Örücü, Aysu ve Bakırtaş (2012), 16 OECD ülkesini kullanarak yolsuzluğun kurumlar vergisi üzerindeki etkisini araştırmak için 1996-2010 yılları arasındaki verileri kullanmışlardır. Sistem GMM yöntemi ile yapmış oldukları analizlerin sonuçlarına göre, yolsuzluk ile kurumlar vergisi gelirleri ters orantılı olup, yolsuzluk azaldıkça kurumlar vergisi gelirleri artmaktadır.

Imam ve Jacobs (2007), yolsuzluk ve çeşitli vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi incelemek için 12 Orta Doğu ülkesini kullanarak yapmış oldukları çalışmada 1990-2003 yıllarına ait veriler kullanmışlardır. Analizleri sistem GMM yöntemi ile gerçekleştirmişlerdir. Elde etmiş oldukları bulgulara göre, yolsuzluğun düşük olması dış ticaret vergileri üzerinde pozitif bir etkiye sahip iken kurumlar vergisi, gelir vergisi, karlar ve sermaye kazançlarından elde edilen gelirler üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.

Yolsuzluk ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların geneline bakıldığında, yolsuzluk ile vergi gelirleri arasında negatif bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Buna göre yolsuzluğun yüksek olması vergi gelirlerini azaltmaktadır. Yolsuzluk azaldıkça da vergi gelirleri artmaktadır.

2.1.9. Yolsuzluk ve Refah Düzeyi

Literatürde yolsuzluk ile refah düzeyi arasındaki çalışmalara bakıldığında, genel olarak negatif bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Diğer bir ifade ile yolsuzluğun artması ülkelerin refah düzeylerini azaltmaktadır. Örneğin; Güney ve Durman (2014), yolsuzluğun ülkelerin refahı

üzerindeki etkisini araştırmak için 148 ÷lke verisini dâhil ederek 1998-2012 yılları için analizlerini gerçekleştirmişlerdir. Analizlerinde dengesiz panel veri yöntemini kullanarak tek yönlü rassal etkileri ve sabit etkiler modellerine yer vermişlerdir. Yapılan analiz sonuçlarına yolsuzluk ile kişisel gelir arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, yolsuzluk arttıkça ÷lkelerin refah düzeyleri azalmaktadır.

Mutaşcu ve Danuletiu (2010), Avrupa Birliğine üye olan 27 ÷lkenin verilerini kullanarak yapmış oldukları çalışmada yolsuzluğun sosyal refah düzeyi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. 1996-2008 dönemini kullanarak sosyal refahı ölçmek için İnsani Gelişim Endeksi kullanmışlardır. Panel veri yöntemi ile gerçekleştirdikleri analizlerden elde ettikleri sonuçlara göre, yolsuzluk düzeyi ile sosyal refah arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yani, ÷lkelerin yolsuzluk düzeyi arttığından sosyal refah düzeyi azalmaktadır.

Reiter ve Steensma (2010), gelişmekte olan ÷lkelerde yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini incelemek amacı ile 49 ÷lke için 1980-2005 yıllarını kapsayan verileri kullanarak analizlerini yapmışlardır. Panel veri yöntemi ile yapılan analizlerden elde edilen sonuçlara göre, yolsuzluk doğrudan yabancı yatırımlar ve insanı gelişmişlik üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahiptir. Buna göre, ele alınan ÷lkelerde yolsuzluk düzeyi arttığında sosyal refah düzeyi azalmaktadır.

Bentzen (2012), yolsuzluğun üretkenlik seviyesi üzerindeki etkisi ile refah düzeyini ilişkilendirmiştir. 79 ÷lke için 2006 yılı verileri ile yapmış olduğu çalışmada LSM ve iki aşamalı LSM yöntemlerini kullanmıştır. Yapılan analizlerin sonucunda artan yolsuzluk seviyesinin çalışanların üretkenlik düzeyini azalttığı ve bunun sonucunda da refah düzeyini düşürdüğü tespit edilmiştir.

Yolsuzluk ve refah düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında genel olarak yolsuzluğun refah düzeyi üzerinde olumsuz bir etkisinin varlığından söz edilebilmektedir. Diğer bir ifadeyle, çalışmaların genelinde artan yolsuzluk seviyesinin refah düzeyini düşürdüğü tespit edilmiştir.

2.1.10. Yolsuzluğun Etkileri ile İlgili Yapılan Diğer alışmalar

Yolsuzluğun etkileri ile ilgili yapılan diğer analizlerde yöntem olarak zaman serisi ve panel veri yöntemi kullanılmıştır. Zaman serisi yöntemi ile yapılan çalışmalardan, Şahin (2016), 1980-2015 yılları arasında Türkiye için demokrasi, ekonomik özgürlükler ve yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Yapılan Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre, ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasında bir nedensellik ilişkisinin var olduğu tespit edilirken, ekonomik büyümeden demokrasi, ekonomik özgürlükler ve yolsuzluğa doğru bir

nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Diğer bir ifadeyle, ekonomik özgürlükler ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Ancak yüksek ekonomik büyümenin ekonomik özgürlüklere ve yolsuzlukların önlenmesine katkı sağlayacağına dönük bir bulguya rastlanmamıştır.

Del Monte ve Papagni (2007), bölgesel düzeyde kamu idaresine karşı işlenen suçlarla ilgili istatistikler kullanarak 1963-2000 döneminde İtalya'da yolsuzluğun belirleyicilerini incelemiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre İtalya'da, ekonomik değişkenler (hükümet harcamaları ve kalkınma düzeyi vb.) ile siyasi ve kültürel faktörlerin (parti yoğunluğu, gönüllü örgütlerin varlığı, ulusal seçimlerde ait olduğu ülkede bulunmama gibi) yolsuzluğu anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir.

Bayar (2010), Türkiyede yolsuzluğun nedenlerini araştırmak için 1975-2008 dönemi yıllık verilerini kullanarak zaman serisi regresyon analizi yapmıştır. Analiz sonuçları, Türkiye'nin ekonomik açıdan dışa açılmasıyla yolsuzluk eylemlerinin arttığını göstermektedir. Ayrıca enflasyondaki ve işsizlikteki artışın da yolsuzluğu artırdığı, devletin personel harcamalarının ve devletin ekonomideki ağırlığının ise yolsuzluk üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Akıncı, Erkal ve Yılmaz (2015), Türkiyede ekonomik özgürlüklerin belirleyicileri ile yolsuzluk arasındaki ilişkileri 1995-2013 dönemini kullanarak araştırmışlardır. Elde edilen bulgulara göre mülkiyet hakları, finansal, parasal ve ticari özgürlükler yolsuzlukları azaltırken, devletten bağımsızlık, mesleki özgürlükler, yatırım özgürlüğü ve yolsuzluktan arınmışlık kriterlerinin ise yolsuzlukları artırdığı tespit edilmiştir. Johansen-Juselius eş-bütünleşme analiz sonuçları ise yolsuzluk endeksi ile ekonomik özgürlük değişkenleri arasında uzun dönemli ilişkilerin varlığını ortaya koymuştur. Granger nedensellik testi sonuçlarına göre yolsuzluk endeksinden devletten bağımsızlık kriterine doğru, mali özgürlüklerden, mesleki özgürlüklerden, mülkiyet haklarından ve yolsuzluktan arınmışlık kriterlerinden ise yolsuzluklara doğru tek yönlü bir nedensellik bulunmuştur. Parasal özgürlükler ile ticari özgürlükler ise yolsuzluk endeksi ile karşılıklı bir nedensellik ilişkisine sahiptir.

Yolsuzluk ile ilgili analizlerde zaman serisi yöntemi dışında panel veri yöntemini kullanan yazarlar da bulunmaktadır. Örneğin; Dridi (2013), yolsuzluğun ekonomik büyümeyi hangi kanallar aracılığıyla etkilediğini araştırdığı çalışmasında gelişmiş ve gelişmekte olan 82 ülke için 1980-2002 dönemini kullanmaktadır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkisinin özellikle insan sermayesi ve siyasi istikrarsızlık üzerinden gerçekleştiğini göstermektedir.

Craigwell ve Wright (2011), yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki nedensellik ilişkisini geliştirmekte olan 42 ülke için 1998-2009 dönemini kullanarak analiz etmişlerdir. Panel

granger nedensellik analizi ile yapmış oldukları analizler sonucuna göre, lineer nedensellik denklemleri yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığını ortaya koyarken, lineer olmayan denklemlerde doğrudan yabancı yatırımlardan yolsuzluğa doğru tek yönlü bir nedensellik mevcuttur.

Topal ve Ünver (2016), Türkiye'nin de dâhil edildiği 'Kırılgan Ekonomiler' olarak tanımlanan 8 ülkede (Arjantin, Brezilya, Endonezya, Güney Afrika, Hindistan, Rusya, Şili ve Türkiye) yolsuzluk ile ilgili ekonomik ve ekonomik olmayan faktörler arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Yapılan çalışmada 2002-2014 yıllık verilerini kullanmışlar ve panel veri yöntemi ile analizlerini gerçekleştirmişlerdir. Analiz sonuçlarından elde edilen bulgulara göre, vergi yükü ve enflasyon oranları yolsuzluk üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip iken; ekonomik büyüme oranı, insani gelişmişlik düzeyi ve ekonomik özgürlüklerin yolsuzluk üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yakışık ve Çetin (2014), 2012 yılı yatay kesit verilerini kullanarak 142 ülke için yolsuzluğun belirleyicilerini tahmin etmişlerdir. Yapılan çalışmada, ekonomik özgürlük, demokrasi, kamu harcama oranı ve kişi başı gelirin yolsuzluk üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Ülkeleri insani gelişim endeksini dikkate alarak gelişmişlik düzeylerine göre derecelendirilerek, gelişmişlik düzeyi birbirine yakın ülkelerde yolsuzluğun belirleyicilerini tahmin etmişlerdir. Analiz sonucu elde edilen bulgulara göre 142 ülke dikkate alındığında tüm değişkenlerin yolsuzluk üzerinde etkili olduğu fakat kamu harcama oranının yükselmesinin yolsuzluğu olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. İnsani gelişim endeksine göre yapılan sınıflandırmada gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerde ekonomik özgürlük ve kişi başına düşen gelirin; gelişmişlik düzeyi orta olan ülkelerde ekonomik özgürlük ve demokrasinin ve son olarak gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkelerde ekonomik özgürlük, demokrasi ve kamu harcama oranının yolsuzlukla mücadelede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tosun (2003), yolsuzluk düzeyini belirleyen faktörleri tespit etmek için 1982-1995 yılları arasında 44 ülke için Rassal Etkiler Sıralı Probit Modeli kullanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, yolsuzluğu belirlediği düşünülerek seçilmiş olan değişkenlerden büyüme oranı, ücret ve maaş ödemelerinin toplam harcamalar içindeki payı ve tüketici fiyat enflasyonu oranının modelde istatistiksel olarak anlamlı değişkenler olmadıkları saptanmıştır. Ayrıca kanun hâkimiyeti, bürokratik kalite ve kamu harcamaları artarken, yolsuzluk düzeyinin azaldığı bununla birlikte kentsel nüfus artış hızı artarken, yolsuzluğun arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ata (2009), yolsuzluk olgusunu besleyen ekonomik, politik, hukuki ve sosyo-kültürel faktörleri araştırmak amacıyla, yatay-kesit veri analizi ile 25 Avrupa Birliği (AB) üyesi ülke için 2004-2007 dönemini kullanarak analizlerini yapmıştır. Regresyon modelinin katsayılarının tahmininde sınırlı bağımlı değişken için en çok olabilirlik yöntemini kullanmıştır. Yapmış olduğu analizlerin sonuçlarına göre yolsuzluğu besleyen en önemli ekonomik faktör, ülkelerin gelişmişlik

derecesi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna göre gelişmiş ülkelerde yolsuzluk az gelişmiş ülkelere kıyasla daha azdır. Ekonomilerdeki yüksek enflasyon ve gelir dağılımı eşitsizliğin de yolsuzluğu besleyen ekonomik faktörlerden oldukları ve ayrıca ekonominin zgr bir yapı içerisinde olmasının da yolsuzluğu azalttığı bulgusuna ulaşmıştır. Diğer bir taraftan politik, hukuki ve sosyo-kültürel faktörlere ait elde edilen sonuçlara göre ise; demokrasi ve hukuk sisteminin güçlü olduğu topluluklarda yolsuzluğun daha az görüldüğü sonucuna varılmıştır. İyi ve etkin bir eğitim sisteminin de yolsuzluğu azalttığı gözlenmiştir. Kültürel bir unsur olan din faktörünün de yolsuzluğu etkilemekte olduğu ve Protestan nüfusun çoğunlukta olduğu topluluklarda, diğer dinlere sahip halkın çoğunlukta olduğu topluluklara oranla yolsuzluğun daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4'te yolsuzluk ile ilgili yapılan ampirik çalışmalara ilişkin literatür zeti sunulmuştur.

Tablo 4: Yolsuzluk ile İlgili Yapılan Ampirik Çalışmalar

İncelenen İlişki	Yazar	İncelenen Dönem	Kullanılan Ekonomik Yöntem	Çalışmanın Sonucu
Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme	Mauro (1995)	1980-1983	-OLS -İki aşamalı LSM	Yolsuzluk Özel yatırımları azaltarak büyümei negatif etkilemektedir.
	Del Monte ve Papagni (2001)	1963-1991	-Panel Veri Analizi	Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde kamu yatırım harcamaları düşerek ekonomik büyümei doğrudan negatif etkilemektedir.
	Akçay (2002)	1960-1995	-Yatay Kesit Analizi	Yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki mevcuttur.
	Akai vd. (2005)	1991-2000	-İki aşamalı LSM	Yolsuzluk orta ve uzun vadede ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip iken, kısa vadede böyle bir etki tespit edilmemektedir.
	Drury vd. (2006)	1982-1997	-LSM	Demokratik ülkelerde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde herhangi bir etkisi bulunmazken, demokratik olmayan ülkelerde negatif etkilemektedir.
	Aliyu ve Elijah (2008)	1986-2007	-ECM	Yolsuzluk ekonomik büyüme üzerinde önemli ve negatif yönlü bir etkiye sahiptir.
	Karagöz ve Karagöz (2010)	1980-2005	-Granger Nedensellik Analizi	Ekonomik büyüme kişi başına yolsuzluk miktarını artırmaktadır.
	Jalles (2011)	1970-2005	-Panel Veri Analizi	Yolsuzluk borçlanma yolu ile büyümei negatif etkilemektedir.
	Huang (2012)	1995-2010	-Panel VECM	Yolsuzluk ekonomik büyümei artırmaktadır.
	Gerni vd. (2012)	2002-2010	-Panel Veri Analizi	Yolsuzluk algısının azaltılması ile ekonomik büyümei uyarıcı yönde bir geri besleme mevcuttur.
	Oni ve Awe (2012)	2010	-Yatay Kesit Analizi -Çoklu Doğrusal Regresyon	Yolsuzluğun daha az olduğu ülkelerde iktisadi büyüme ve kalkınma olumlu etkilenirken, yolsuzluğun daha fazla olduğu ülkelerde iktisadi büyüme ve kalkınma üzerindeki etkisi olumsuz olmaktadır.
	Ghalwash (2014)	1990-2012	-Zaman Serisi	Yolsuzluk ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak negatif bir etkiye sahiptir.
	Erkal vd. (2014)	1995-2012	-PARDL	Yolsuzluktaki bir azalma ekonomik büyümei pozitif etkilemektedir (v.v)
	Algan, Aktakas ve Tekin (2014)	1980-2011	-ECM	Yolsuzluk büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.
	Beşel ve Savaşan (2014)	1995-2001	-Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi	Ekonomik büyümeden yolsuzluğa doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi mevcuttur.

Tablo 4: (Devam)

İncelenen İlişki	Yazar	İncelenen Dönem	Kullanılan Ekonomik Yöntem	Çalışmanın Sonucu
Yolsuzluk ve Yatırımlar	Başar (2004)	1995-2001	-LSM	Yolsuzluk DYY üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir.
	Kutlar ve Doğanoğlu (2005)	1980-2000	-LSM	Yolsuzluk bir taraftan kamu yatırımlarını artırıyor gibi görünse de, aslında kamu gelirleri ve kişi başına düşen gelir üzerindeki etkisi negatiftir ve buna göre yolsuzlukların büyümei geciktirici ve kamu yatırımlarını verimsizleştirici bir yönü mevcuttur.
	Egger ve Winner (2005)	1995-1999	-Panel Veri Analizi	Yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcut olup yolsuzluk doğrudan yabancı yatırımları teşvik etmektedir.
	Meon ve Sakkat (2005)	1970-1998	-Yatay Kesit Analizi	Yolsuzluk hem yatırımlar hem de büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. Ayrıca zayıf bir hukuk devleti ve verimsiz bir hükümetin varlığı yatırımlar üzerinde bu negatif etkiyi daha da kötüleştirmektedir.
	Al-Sadig (2009)	1984-2004	-Panel Veri Analizi	Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde doğrudan yabancı yatırımlar girişi azalması ile beraber yatırımın giriş yaptığı ülkedeki kurumsal kalite arttıkça yolsuzluğun etkisi de azalmaktadır.
	Samadi, Fathi ve Tahmasebi (2011)	1996-2009	-Panel Veri Analizi	Yolsuzluk dorudan yabancı yatırımları negatif etkilemektedir. Ayrıca yolsuzluk finansal gelişme üzerinde de negatif bir etkiye sahip olup finansal piyasaları olumsuz etkilemektedir.
	Yurdakul (2013)	1992-2010	-Paseran (2011) Sınır Testi Yaklaşımı	Yolsuzluk doğrudan yabancı yatırım girişleri üzerinde hem kısa hem de uzun dönemde negatif bir etkiye sahiptir.
	Castro ve Nunes (2013)	1998-2008	-Panel Veri Analizi	Yolsuzluğun düşük olduğu ülkelerde doğrudan yabancı yatırım girişleri daha yüksektir.
	Ay, Kızılkaya ve Akar (2016)	1995-2013	-FMOLS -Panel VECM	Yolsuzluk seviyesinin azalması ve demokrasi seviyesinin artması doğrudan yabancı yatırımları pozitif yönde etkilemektedir.
Yolsuzluk ve Dışa Açıklık	Larrain ve Tavares (1999)	1980-1995	-En Küçük Kareler Yöntemi	Dışa açıklıktaki artış yolsuzluğu azaltıcı bir etkiye sahiptir.
	Zakaria (2009)	1984-2007	-Zaman Serisi Analizi	Dışa açıklık yolsuzluğu negatif yönde etkilemektedir.
	Acaravcı vd. (2016)	1999-2001	-Yatay Kesit Analizi -Dumitrescu ve Hurlin (2012) Nedensellik analizi	Dışa açıklık, gelir, internet kullanımı ve yönetim kalitesindeki ilerlemeler, yolsuzluk risk seviyesini azaltmaktadır.

Tablo 4: (Devam)

İncelenen İlişki	Yazar	İncelenen Dönem	Kullanılan Ekonomik Yöntem	Çalışmanın Sonucu
Yolsuzluk ve Demokrasi	Akçay (2000)	1997-1999	-Yatay Kesit Analizi	Ekonomik özgürlük ve siyasal özgürlük (demokrasi) seviyesinin azalması yolsuzluğu artmaktadır.
	Rock (2007)	1996-2003	-Panel Veri Analizi	Ters U ilişkisi mevcuttur. Yolsuzluk demokrasinin başlarında bir noktaya kadar yükselirken daha sonra azalan bir seyir izlemektedir.
	Bhattacharyya ve Hodler (2009)	1980-2004	-Panel Veri Analizi	Demokratikleşme seviyesinin artması yolsuzluğu azaltmaktadır.
	Campbell ve Saha (2013)	1995-2008	-Panel Veri Analizi	Demokrasinin varlığı yolsuzluğu azaltmaktadır.
	Yardımcıoğlu (2013)	2002-2011	-Panel Veri Analizi	Demokratikleşme seviyesi arttıkça yolsuzluk azalmaktadır.
Yolsuzluk ve Enflasyon	Al-Marhubi (2000)	1980-1955	-Yatay Kesit Analizi	Yaygın yolsuzluklar yüksek enflasyona sebep olmaktadır.
	Braun ve Di Tella (2000)	1982-1994	-Panel Veri Sıradan En Küçük Kareler Yöntemi	Enflasyondaki artış yolsuzluğu artırmaktadır.
	Akça, Ata ve Karaca (2012)	2002-2010	-Panel Veri Analizi	Enflasyon ülkelerde rant faaliyetini ve dolayısı ile yolsuzluğu artırmaktadır.
	Samimi ve Abadini (2012)	2003-2010	-Panel Veri Analizi	Yolsuzluğun yüksek kontrolü altındaki ülkelerde enflasyon vergisi düşük olmaktadır.
Yolsuzluk ve Kamu Gelirleri/Kamu Harcamaları	Goel ve Nelson (1998)	1983-1987	-Panel Veri Analizi -Yatay Kesit Analizi	Özel harcamalar içinde hükümetin boyutu yolsuzluğu pozitif etkilemektedir.
	Gupto vd. (2000)	1985-1998	-Panel Veri Analizi	Yolsuzluk arttıkça askeri harcamaların GSYİH içindeki payı ve kamu harcamaları içindeki payı artmaktadır.
	Bağdigen ve Tuncer (2004)	1995-1998	-LSM	Yolsuzluk algılama endeksi oranı arttıkça yerel gelirler azalmaktadır (v.v)
	Bağdigen ve Beşkaya (2005)	1980-2001	-LSM	Yolsuzluktaki artış Kamu gelirlerini aynı oranda negatif etkilemektedir.
	Albayrak (2010)	1980-2003	-LSM -Granger Nedensellik Analizi	Sağlık harcamaları arttıkça yolsuzluk da artmaktadır. Ayrıca yolsuzluk sağlık hizmetlerinin kalitesini düşürmektedir.
	Şahbaz, Koç ve Ata (2013)	2011	-Yatay Kesit Analizi	Yolsuzluğun azalması kamu borçlarını azaltmaktadır.
	Topal ve Keyifli (2016)	1998-2014	-Statik ve Dinamik Panel Veri Analizi	Yolsuzluk düzeyindeki artış kamu borç yükünü artırmaktadır.

Tablo 4: (Devam)

İncelenen İlişki	Yazar	İncelenen Dönem	Kullanılan Ekonomik Yöntem	Çalışmanın Sonucu
Yolsuzluk ve İnternet Kullanımı	Andersen (2009)	1996-2006	-Panel Veri Analizi	e-devlet kullanımı yolsuzluğu azaltmaktadır.
	Lio vd. (2011)	1998-2005	-Granger Nedensellik Analizi	İnternet kullanımı ile yolsuzluk arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi mevcuttur.
	Mistry ve Jalal (2012)	2003-2010	-LSM	e-devlet kullanımındaki artış yolsuzluğu azaltmaktadır.
Yolsuzluk ve Vergiler	Ghura (1998)	1985-1996	-LSM	Yolsuzluk arttıkça vergi gelirlerinin GSYH'ye olan oranı azalmaktadır.
	Imam ve Jacobs (2007)	990-2003	-Sistem GMM	Yolsuzluğun düşük olması dış ticaret vergilerini pozitif etkilemekte, kurumlar vergisi, gelir vergisi, karlar ve sermaye kazançlarından elde edilen gelirleri ise negatif etkilemektedir.
	Oral ve Sayın (2009)	1985-2007	-Zaman Serisi Analizi -Granger Nedensellik Analizi	Yolsuzluğun vergi yükü, dolaylı ve dolaysız vergilerin GSYH'deki payı açısından esnekliği pozitifken, genel bütçe vergi gelirleri ve denetim oranı değişkenleri açısından esnekliği negatiftir.
	Bakırtaş (2012)	1996-2010		Yolsuzluklar toplam vergi gelirlerini önemli bir derecede azaltmaktadır.
	Dökmen (2012)	1984-2007	-Dinamik Panel Veri Yöntemi (GMM)	Yolsuzluk arttığı zaman vergi gelirleri azalmaktadır.
	Örücü, Aysu ve Bakırtaş (2012)	1996-2010	-Sistem GMM	Yolsuzluk azaldıkça kurumlar vergisi gelirleri artmaktadır.
	Yolsuzluk ve Refah Düzeyi	Mutaşcu ve Danuletiu (2010)	1996, 2008	-Panel Veri Analizi
Reiter ve Steensma (2010)		1980-2005	-Panel Veri Analizi	Yolsuzluk doğrudan yabancı yatırımlar ve insani gelişmişlik üzerinde negatif bir etkiye sahip olup sosyal refah düzeyini azaltmaktadır.
Bentzen (2012)		2006	-LSM İki Aşamalı LSM	Yolsuzluk seviyesi yükseldiğinde refah düzeyi düşmektedir.
Güney ve Durman (2014)		1998-2012	-Dengesiz Panel Veri Yöntemi	Yolsuzluk arttıkça ülkelerin refah düzeyleri azalmaktadır.
Yolsuzluğun Etkileri ile İlgili Yapılan Diğer Çalışmalar	Tosun (2003)	1982-1995	-Rassal Etkiler Sıralı Probit Modeli	Kanun hâkimiyeti, bürokratik kalite ve kamu harcamalarındaki artış yolsuzluğu azaltmaktadır. Bununla birlikte kentsel nüfus artış hızındaki artış ise yolsuzluğu arttırmaktadır.
	Del Monte ve Papagni (2007)	1963-2000	-LSM	Ekonomik değişkenlerin, siyasi ve kültürel faktörlerin yolsuzluk üzerinde anlamlı bir etkisi mevcuttur.

Tablo 4: (Devam)

İncelenen İlişki	Yazar	İncelenen Dönem	Kullanılan Ekonomik Yöntem	Çalışmanın Sonucu
Yolsuzluğun Etkileri ile İlgili Yapılan Diğer Çalışmalar (Devam)	Tosun (2003)	1982-1995	-Rassal Etkiler Sıralı Probit Modeli	Kanun hâkimiyeti, bürokratik kalite ve kamu harcamalarındaki artış yolsuzluğu azalmaktadır. Bununla birlikte kentsel nüfus artış hızındaki artış ise yolsuzluğu artırmaktadır.
	Del Monte ve Papagni (2007)	1963-2000	-LSM	Ekonomik değişkenlerin, siyasi ve kültürel faktörlerin yolsuzluk üzerinde anlamlı bir etkisi mevcuttur.
	Ata (2009)	2004-2007	-Yatay Kesit Analizi	Gelişmiş ülkelerde yolsuzluk az gelişmiş ülkelere kıyasla daha azdır. Ayrıca demokrasi ve hukuk sisteminin güçlü olduğu topluluklarda yolsuzluk daha azdır.
	Bayar (2010)	1975-2008	-Zaman Serisi Analizi	Dışa açıklık, enflasyon ve işsizliğin artması yolsuzluğu artırmaktadır.
	Craigwell ve Wright (2011)	1998-2009	-Panel Granger Nedensellik Analizi	Lineer denklemlerde yolsuzluk ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında çift yönlü bir ilişki mevcutken, lineer olmayan denklemlerde doğrudan yabancı yatırımlardan yolsuzluğa doğru tek yönlü bir nedensellik mevcuttur.
	Dridi (2013)	1980-2002	-İlişkisiz Regresyon Modeli	Yolsuzluk insan sermayesi ve siyasi istikrarsızlık üzerinden ekonomik büyümeyi negatif etkilemektedir.
	Yakışık ve Çetin (2014)	2012	-Yatay Kesit Analizi	Kamu harcamalarının yükselmesi yolsuzluğu negatif etkilemektedir.
	Akıncı, Erkal ve Yılmaz (2015)	1995-2013	-Johansen-Juselius eş-bütünleşme analiz -Granger Nedensellik Analizi	Yolsuzluk ile ekonomik özgürlük arasında uzun dönemli bir ilişki mevcuttur.
	Şahin (2016)	1980-2015	-Granger Nedensellik Analizi	Ekonomik büyüme ve yolsuzluk arasında bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.
	Topal ve Ünver (2016)	2002-2014	-Panel Veri Analizi	Vergi yükü ve enflasyon oranları yolsuzluk üzerinde pozitif bir etkiye sahip iken; ekonomik büyüme oranı, insani gelişmişlik düzeyi ve ekonomik özgürlükler yolsuzluğu negatif etkilemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YOLSUZLUĞUN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ

Bu bölümde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin test edilmesi 2002-2016 yıllarını kapsayan dönemde farklı gelir gruplarına (yüksek, üst-orta ve alt-orta) ait 93 ülke için panel veri analizi tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde ilk olarak panel veri analizi tekniği kısaca açıklanarak bu kapsamda statik panel veri analiz yöntemlerinden sabit etkiler ve rassal etkiler modellerine değinilmiştir. Daha sonra yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmek için oluşturulan modellerde kullanılan veri seti tanımlanmış ve ardından analiz sonucunda elde edilen ampirik bulgular değerlendirilmiştir.

3.1. Ekonometrik Yöntem

Ekonomik analizler yapılırken farklı türde veriler kullanılmakta ve bu veriler ancak yapılarına uygun modeller ile incelenebilmektedirler. Araştırmada birden fazla ülke ve bu ülkelere ait farklı değişkenler bulunduğu için panel veri analiz yöntemi kullanılmıştır. Panel veri yöntemi, kısaca haneleri, ülkeleri, firmaları ve hane halkları gibi grupların belli bir zaman dilimi içerisinde bir araya getirilmesini ifade etmektedir. Dolayısı ile panel veri analizi serilerin hem yatay kesit hem de zaman boyutunu içermektedir. En basit şekli ile panel veri denklemi şöyle ifade edilebilir (Baltagi, 2008: 13):

$$Y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + \varepsilon_{it}$$

Bu denklemde i yatay kesit kısmı (ülkeleri, firmaları ya da bireyleri); t ise zamanı yani zaman serisini göstermektedir. Özetle, modelde N sayıda ekonomik birim ve her birime ait T sayıda gözlem bulunmaktadır.

Denkleimde;

Y_{it} : i'nci ekonomik birimin t dönemindeki bağımlı değişkeninin değeri,

X_{it} : i'nci ekonomik birimin t dönemindeki bağımsız değişkenin değerlerini,

E_{it} : i'nci ekonomik birimin t dönemindeki hata terimidir.

Dengeli bir panel veri setinde her yatay-kesit birim üzerinde aynı gözlem sayısı olduğundan, toplam gözlem sayısı ($N \times T$)'dir. $N > 1$ ve $T > 1$ olması durumunda elde edilen seri panel veri serisi olacaktır.

Panel veri yöntemi serilerin hem yatay kesit hem de zaman boyutunu içermesi sebebiyle çeşitli avantaj ve dezavantajlara sahiptir. Hsiao (2003) ve Klevmarke (1989)'dan yararlanarak panel veri analizi avantajları şu şekilde sıralanabilir (Baltagi, 2005: 4-8):

- 1) Panel veri yöntemi bireysel farklılıkları kontrol etmeye imkân sağlamaktadır. Yani panel veri yöntemi bireylerin, firmaların, bölgelerin ve ülkelerin heterojen olabileceğini de dikkate almaktadır.
- 2) Panel veri yöntemi, daha fazla bilgilendirici veri setlerine, daha fazla değişkenliğe, değişkenler arasında daha az çoklu doğrusal bağlantı sorununa, daha yüksek serbestlik derecesi ve daha yüksek bir etkinliğe sahiptir. Zaman serisi analizlerinde bunun aksine çoklu doğrusal bağlantı sorunu bulunmaktadır.
- 3) Panel veri yöntemi, dinamik ayarlama üzerine yapılan çalışmalar konusunda daha iyi sonuçlar vermektedir. Panel veri yöntemi, işsizlik ve yoksulluk gibi ekonomik durumların analizinde çok yararlı olabilmekte ve eğer panel verilerin zaman boyutu yeterince uzun ise ekonomik politika değişikliklerini ayarlama hızına ışık tutabilmekte ve politika önermeleri elde edebilmektedir.
- 4) Panel veri yöntemi, sadece yatay-kesit ya da sadece zaman serisi verileri ile tespit edilemeyen etkilerin tanımlanması ve ölçülmesinde daha etkindir.
- 5) Panel veri yöntemi, daha karmaşık modellerin oluşturulmasında ve test edilmesinde tamamen bir yatay-kesit veya zaman serisi verilerine kıyasla daha üstündür.
- 6) Panel veri yöntemi, genelde bireyler, firmalar ve hane halkları gibi mikro birimlerle ilgili verilerin toplanmasından kaynaklı ortaya çıkan sapmaları azaltmakta ya da tamamen ortadan kaldırmaktadır.

Panel veri yöntemini kullanmanın dezavantajları ise verilerin toplanması, düzenlenmesi, ölçülmesi ile ilgili sorunlar, zaman boyutunun yatay-kesit boyutuna göre daha kısa olması ve kesit bağımlılığının ortaya çıkabilmesidir.

3.1.1. Panel Veri Modelleri

Genel olarak basit doğrusal panel veri modelleri üç farklı yöntem kullanılarak tahmin edilmektedir. Bu yöntemler; standart LSM, The Fixed Effect Model (FEM), ve The Random Effects Model (REM)'dir. LSM-Pooled OLS yöntemi bütün yatay-kesitler için ortak bir sabit α katsayısı tahmin etmektedir. Ortak sabit yöntemi, tahmin edilen yatay kesitler arasında hiçbir fark bulunmadığını varsaymakta ve veri setinin homojen olduğu varsayımı altında uygulanabilmektedir (Asteriou ve Hall, 2007: 345). Dolayısıyla LSM yöntemi yapılacak tahminlerde ülkelerin bireysel farklılıklarını ölçmekte yetersiz kaldığı için çalışmada kullanılmamıştır.

3.1.1.1. Sabit Etkiler Modeli

Eğim katsayılarının değişmediği, sabit katsayıların ise sadece kesit verileri arasında veya sadece zaman verileri arasında ya da her iki veri için de değişme gösterdiği modellere sabit etkiler modeli denir (Yılmaz, 2008: 101). Sabit etkiler modeli, yatay-kesitler arasındaki bireysel farklılıkların, sabit terimdeki farklılıklardan elde edilebileceğini varsaymaktadır. Diğer bir ifade ile model, her grup için farklı bir sabit terim tahmin etmektedir. Yani modelde N kadar sabit terim söz konusudur. K değişkenli bir sabit etkiler modeli şu şekilde yazılabilir (Asteriou ve Hall, 2007: 346):

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_K X_{Kit} + \varepsilon_{it}$$
$$i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T$$

Bu eşitlikte sadece sabit terim (α_i) değişmekte ve sabit terim zaman göre değil yatay-kesite göre farklılıklar göstermektedir. Her bir grup için farklı sabit terim tahmin edilebilmesi için modele kukla değişkenler de eklenmektedir. Kukla değişken eklenmiş olan sabit etkiler tahmincisine kukla değişkenli LSM (Least Squares Dummy Variables-LSDV) yöntemi de denmektedir. Kukla değişken eklendiğinde K değişkenli bir sabit etkiler modeli bu şu şekilde yazılabilir (Asteriou ve Hall, 2007: 346):

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_K X_{Kit} + \gamma_2 D_{2i} + \gamma_3 D_{3i} + \dots + \gamma_n D_{ni} + \varepsilon_{it}$$
$$i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T$$

D_2, D_3, D_n kukla değişkenleri her bir kesitin bireysel etkilerini, α_i ise denklemin ortak sabit terimini temsil etmektedir. Denkleimde kukla değişken sayısı, çoklu doğrusal bağlantı sorununa sebep olmaması için (N-1) tane olmalıdır.

3.1.1.2. Rassal Etkiler Modeli

Rassal etkiler tahmincisi gözlenemeyen etkilerin tüm açıklayıcı değişkenler ile korelasyonsuz olduğu düşünülüyorsa uygundur. α_i hata teriminde bırakılabilir ve zaman göre serisel korelasyonun üstesinden genelleştirilmiş en küçük kareler kullanılarak gelenebilir (Wooldridge, 2013: 496). Rassal etkiler modelinde kesitlere veya kesitler ve zamana bağlı olarak meydana gelen değişiklikler modele hata teriminin bir bileşeni olarak dâhil edilmektedir. Böylece sabit etkiler modeli kullanılarak yapılan analizlerde karşılaşılan serbestlik derecesi kaybı da önlenmektedir (Yılmaz, 2008: 103). Bir rassal etkiler modeli şu şekilde yazılabilir:

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_K X_{Kit} + (\mu_i + \varepsilon_{it})$$
$$\varepsilon_{it} \sim \text{IID}(0, \sigma^2_\varepsilon); \quad \mu_i \sim \text{IID}(0, \sigma^2_\alpha),$$

Rassal etkiler modelinde hata terimi sabit etkiler modelinin hata teriminden farklı olarak ($\mu_i + \varepsilon_{it}$) şeklindedir. Burada $\mu_i + \varepsilon_{it}$ iki bileşenden oluşan hata terimi olarak kabul edilir. İlk olarak α_i , bireysel farklılıklar nedeniyle ortaya çıkan hataları göstermektedir. İkinci olarak olarak, ε_{it} zaman içerisindeki değerleri birbirleriyle ilişkisi olmayan kısmı yani tüm hataları ifade etmektedir. Bu iki hata terimine ilişkin iki farklı varsayım söz konusudur. Bunlardan birincisi, kesit etkisini ifade eden μ_i ile geri kalan hata terimlerini kapsayan ε_{it} birbirinden bağımsızdır. İkinci varsayım ise, aynı anda bu iki hata terimi bileşeni her bir bağımsız değişkenin her hangi bir gözlem değerinden bağımsızdır (Verbeek, 2004: 348).

3.1.1.3. Sabit ve Rassal Etkiler Model Tercih

Panel veri yöntemi kullanılarak yapılacak olan ekonometrik çalışmalarda sabit etkiler modeli ile rassal etkiler modeli arasında seçim yapmak için Hausman Testi (1978) kullanılabilir. Hausman testinde sıfır hipotezi, regresyon modelindeki bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasında ilişki olmadığını ifade etmektedir [$H_0: E(\varepsilon_{it}, X_{kit})=0$]. Diğer bir ifade ile eğer sıfır hipotezi kabul edilirse rassal etkiler modeli tercih edilecektir. Sıfır hipotezinin reddedilmesi durumunda ise sabit etkiler modeli tercih edilecektir. Hausman Testinin yanı sıra rassal etkilerin ölçülmesinde Breush ve Pagan (1980) tarafından ortaya konulan Lagrange Çarpanı da kullanılabilir. Bu çarpan tesitne göre de sıfır hipotezi kabul edilmesi durumunda rassal etkiler modeli, alternatif hipotezin kabul edilmesi durumunda ise sabit etkiler modeli tercih edilecektir (Yılmaz, 2008: 105).

3.2. Kullanılan Model ve Veri Seti

Bu çalışmanın uygulama bölümünde yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki 2002-2016 yıllarını kapsayan dönemde farklı gelir düzeyindeki 93 ülke için test edilmiştir. Analizde kullanılan ülkeler verilere ulaşılabilirlikleri ölçüsünde belirlenmiştir. Ele alınan 93 ülke Dünya Bankası'nın 2019 kişi başına gayri safi milli hasıla (GSMH) değerlerine göre yapmış olduğu gelir sınıflandırması kullanılarak¹; yüksek gelir (42 ülke), üst-orta gelir (26 ülke) ve alt-orta gelir (25) grubu olarak üç ayrı kategoride ele alınmıştır.

Çalışmada belirli bir zaman dilimi için çok sayıda ülke veya ülke grubuna ait analiz yapmaya olanak sağlayan panel veri analiz yöntemi kullanılmıştır. Analizde kullanılan ülkeler ve ait oldukları ülke grupları Ek 1'de gösterilmiştir. Bu analizleri yaparken öncelikle her bir ülke grubu ayrı ayrı sınanmış ve her bir ülke grubu ortak modeller tahmin edilmiştir. Söz konusu ilişkiyi analiz etmek için 3 farklı model oluşturulmuştur. Modellerde ekonomik değişkenlerle beraber yolsuzluk ve diğer kurumsal değişkenler de bulunmaktadır. Modeller, kurumsal değişkenler teker teker modele dâhil edilerek oluşturulmuştur. Ayrıca analizlerde bağımlı değişken GSYH ve kamu harcamaları değişkeni logaritması alınarak modellere dâhil edilmiştir.

Bu kapsamda panel veri analizi, FEM kullanılarak modellenmiştir. Bu modeller aşağıdaki eşitliklerde gösterilmiştir.

$$\text{Model 1; } LGDP_{it} = \alpha_{0i} + \alpha_1 LGGFCE_{it} + \alpha_2 INF_{it} + \alpha_3 TRD_{it} + \alpha_4 COR_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$\text{Model 2; } LGDP_{it} = \alpha_{0i} + \alpha_1 LGGFCE_{it} + \alpha_2 INF_{it} + \alpha_3 TRD_{it} + \alpha_4 BQ_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$\text{Model 3; } LGDP_{it} = \alpha_{0i} + \alpha_1 LGGFCE_{it} + \alpha_2 INF_{it} + \alpha_3 TRD_{it} + \alpha_4 DA_{it} + \varepsilon_{it}$$

Modelde ekonomik büyüme göstergesi olarak ele alınan ve GDP ile gösterilen ve kişi başına düşen geliri temsil eden GSYH değişkeni tüm modellerde bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Modellerde ekonomik değişkenler ve kurumsal değişkenler olmak üzere 2 çeşit bağımsız değişken türü kullanılmıştır. Bu kapsamda dış ticaret oranı, enflasyon oranı ve kamu harcamaları ekonomik değişkenler iken, yolsuzluk, bürokratik kalite ve demokrasi ise kurumsal değişkenlerdir.

Uygulamada bağımlı değişken olarak kullanılan GSYH değişkenine ait veriler Dünya Bankası'nın World Development Indicators (WDI) veri tabanından elde edilmiş olup 2010 US\$

¹ 2019 yılı Dünya Atlası verilerine göre ülkeler ;
Alt-orta gelirli ülkeler; 996 \$ ≤ Kişi başına GSMH ≤ 3,895 \$
Üst-orta gelirli ülkeler; 3,896 \$ ≤ Kişi başına GSMH ≤ 12,055 \$
Yüksek gelirli ülkeler; 12,056 \$ ≤ Kişi başına GSMH
şeklinde tasnif edilmiştir (<https://www.worldbank.org/>).

bazlıdır. Bununla beraber ekonomik değişkenler olarak ele alınan bağımsız değişkenlerine ait veriler de Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir.

Kurumsal yapının ölçüsü olarak ele alınan yolsuzluk, bürokratik kalite ve demokratik hesap verilebilirlik değişkenleri ise International Report Dergisi editörleri tarafından geliştirilmiş olan Uluslararası Ülke Risk Rehberi politik risk göstergeleri veri tabanından alınmıştır. Çalışmada yolsuzluk göstergesi olarak Politik Risk Servisi tarafından hazırlanan ‘International Country Risk Guide (ICRG)’ endeksinden elde edilen yolsuzluk, bürokratik kalite ve demokratik hesap verilebilirlik endeksleri kullanılmıştır. Bu değişkenler Tablo 5’te gösterilmiştir;

Tablo 5: Modelde Kullanılan Değişkenler

Değişkenin Adı	Değişkenin Tanımlanması	Elden Edildiği Kaynak
GDP	-GSYH (2010 US\$ bazlı kişi başına düşen gelir)	Dünya Bankası (WDI)
GGFCE	-Kamu Tüketim Harcamaları (2010 US\$ bazlı)	Dünya Bankası (WDI)
INF	-Enflasyon Oranı Tüketici Fiyatları (yıllık % değişme)	Dünya Bankası (WDI)
TRD	-Dış Ticaret (GSYH yüzdesi olarak)	Dünya Bankası (WDI)
COR	-Yolsuzluk	Uluslararası Ülke Risk Rehberi (ICRG)
BQ	-Bürokratik Kalite	Uluslararası Ülke Risk Rehberi (ICRG)
DA	-Demokratik Hesap Verilebilirlik	Uluslararası Ülke Risk Rehberi (ICRG)

ICRG’ye göre yolsuzluk endeksi 0 ile 6 arasında değerler almakta olup yolsuzluk endeksi ile gerçekleşen yolsuzluk arasında ters yönlü bir orantı vardır. Buna göre, 0 en yüksek yolsuzluğu temsil ederken 6 değeri en düşük yolsuzluğu temsil etmektedir. Diğer bir ifade ile yüksek değer düşük risk, düşük değer ise yüksek risk anlamına gelmektedir. Bürokratik kalite endeksi 0 ile 4 arasında değerler almaktadır. 0 daha az bürokratik kaliteyi temsil ederken 4 en yüksek bürokratik kaliteyi temsil etmektedir. Demokratik hesap verilebilirlik değişkeni ise 0 ile 6 arasında değer almaktadır. 0 en düşük demokratik hesap verilebilirliği gösterirken 6 en yüksek demokratik hesap verilebilirliği göstermektedir.

3.3. Ampirik Bulgular

Çalışmada yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde etkisi her bir ülke grubu için sırayla analiz edilmiştir. Bunu yaparken söz konusu etki önce yüksek gelirli ülkeler daha sonra üst-orta gelirli ülkeler ve son olarak da alt-orta gelirli ülkeler için araştırılmıştır. Panel veri analizi

kapsamında, ele alınan ülkeler için öncelikle sabit ve rassal etkiler modelleri tahmin edilmiş olup ardından da Hausman test istatistiği çerçevesinde, sabit ve rassal etkiler modellerinden, daha güvenilir sonuç veren model seçilmiştir. Bu kapsamda, Hausman test istatistiği $p \leq 0,10$ olduğundan modellerde sabit etkiler modeli tercih edilmiştir. Yapılan analizler her bir ülke grubu için ayrı başlıklar altında analiz edilmiş ve sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

3.3.1. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Regresyon Sonuçları

Çalışmada ilk olarak yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki yüksek gelirli ülke grubundan 42 ülke için analiz edilmiştir. Yüksek gelirli ülkeler için yapılan panel veri analizinde kullanılan bütün değişkenlere ait temel tanımlayıcı istatistikler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Yüksek Gelirli Ülkeler için Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	Std. Sapma	Maksimum	Minimum
GDP	35 860 \$	20 912 \$	111 968 \$	7 967 \$
TRD	88,47	73,12	441,60	20,69
INF	2,08	2,57	19,38	-4,86
GGFCE	4 822 milyon \$	39 865 milyon \$	252 220 milyon\$	98 milyon\$
COR	4,00	1,12	6,00	2,00
BQ	4,00	0,67	4,00	2,00
DA	6,00	1,39	6,00	0,00

Tablo 6’ya göre bağımlı değişken olan GDP 2007 yılında Lüksemburgda 111 968 \$ ile maksimum değerdedir. Minimum değer ise 2002 yılında 7 967 \$ ile Uruguayda gerçekleşmiştir. TRD değişkenine ait 441,60 maksimum değeri 2008 yılında Singapur ülkesine aittir. Bununla beraber minimum seviyesi olan 20,69 değeri ise 2002 yılında Japonyaya aittir. Yüksek gelirli ülkeler arasında ele alınan ülkeler arasında Uruguay 2003 yılında maksimum INF değerine sahip ülke iken, 2009 yılında Katar minimum değere sahip ülkedir. Bir başka ekonomik değişken olan GGFCE değişkenine bakıldığında, 252 220 milyon \$ ile 98 milyon \$ arasında olduğu gözlemlenmektedir. Bu değerler sırası ile ABD (2010) ve Bahamalar (2004)’ e aittir. Bunlara ek olarak COR değerleri 2002 ve 2012 dönemleri arasında 6,00-2,00 değerleri arasında dalgalanmaktadır. Bununla beraber ortalama değeri ise 4,00’dır. Söz konusu değişkenin maksimum değeri Finlandiya (2002-2011) ülkesine, minimum değeri ise Yunanistan (2006-2013), Letonya (2002-2011), Litvanya (2007-2011), Polonya (2002-2004), Katar (2002-2004), Suudi Arabistan(2002-2009) ve Trinidad ve Tobago (2003-2016) ülkelerine aittir. Diğer bir kurumsal değişken olan BQ ise maksimum 4,00 ve minimum 2,00 değerleri arasında gerçekleşmektedir. Ele alınan ülkelerden 21 tanesi 2002-2016 dönemleri arasında maksimum değerde olup Macaristan ve İspanya ise 2002-2003 yıllarında maksimum değere ulaşmışlardır. Katar, Suudi Arabistan ve

Uruguay ise 2002-2016 döneminde minimum değerde olan ülkelerdir. DA değişkeni ise ele alınan dönemlerde maksimum 6,00 ve minimum 0,00 olarak gerçekleşmiştir. Toplam 27 ülkenin birkaç tanesi bütün dönemlerde olmasa da büyük bir kısmının bütün dönemlerde maksimum değerde olduğu görülmekte olup minimum değer ise 2002-2003 yılında Brunei Darussalam ve Suudi Arabistanda gerçekleşmiştir.

Yüksek gelirli ülkeler için oluşturulan modellerde kullanılan değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon matrisi Tablo 7’de sunulmuştur:

Tablo 7: Yüksek Gelirli Ülkelere Ait Korelasyon Matrisi

	LGDP	LGGFCE	TRD	INF	COR	BQ	DA
LGDP	1.0000						
LGGFCE	0.4167 (0.0000)	1.0000					
TRD	0.0902 (0.0241)	-0.4072 (0.0000)	0.0000				
INF	-0.2961 (0.0000)	-0.2699 (0.0000)	0.0542 (0.1758)	1.0000			
COR	0.6432 (0.0000)	0.2915 (0.0000)	0.0254 (0.5268)	-0.2086 (0.0000)	1.0000		
BQ	0.6652 (0.0000)	0.3589 (0.0000)	0.0825 (0.0392)	-0.3157 (0.0000)	0.7227 (0.0000)	1.0000	
DA	0.0970 (0.0152)	0.2515 (0.0000)	-0.1532 (0.0001)	-0.0813 (0.0423)	0.3981 (0.0000)	0.4051 (0.0000)	1.0000

Not: Parantez içindeki değerler anlamlılıkları göstermektedir.

Tablo 7 incelendiğinde bağımlı değişken LGDP ile kurumsal değişkenler COR; BQ ve DA arasında pozitif yönlü ve sırası ile %64, %66 ve %9 oranlarında ilişki olduğu görülmektedir. Ekonomik değişkenlerden INF ile negatif, LGGFCE ve TRD ile pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Söz konusu ilişkiler sırası ile %29, %41 ve %9 oranlarına sahiptir.

Yolsuzluğun yüksek gelirli ülkelerde ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin araştırıldığı tüm modellere ait analiz sonuçları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8’de yer alan F istatistiği sonuçları modellerin genel olarak anlamlı olduğunu, R^2 değeri ise açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücünün %98 seviyesinde olduğunu göstermektedir. Yapılan hausman testi sonuçlarına göre ise bu ülke grubundaki her üç modelde de $p < 0,10$ olduğu için H_0 hipotezi (rassal etkiler) reddedilerek sabit etkiler modeli kullanılmıştır. Kurumsal değişkenlerin kişi başına düşen gelir üzerindeki etkisine bakıldığında, yolsuzluk değişkeninin pozitif ve %1 seviyesinden anlamlı olduğu bulgusu elde edilmiştir. Yolsuzluğun değişkeninin değeri arttıkça yolsuzluk seviyesi azaldığı için elde edilen bu sonuç artan yolsuzluğun

kişi başına düşen geliri azalttığını orta koymaktadır. Bu sonuç aynı zamanda yolsuzluğun ekonomi üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu beklentisini de karşılamaktadır. Bürokratik kalite değişkenine bakıldığında negatif ve %10 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre bürokratik kalitenin artması kişi başına düşen geliri azaltmaktadır. Demokratik hesap verilebilirlik değişkeni ile kişi başına düşen gelir değişkeni arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır. Bağımsız değişkenlere ait istatistik ve olasılık değerleri incelendiğinde kamu harcamaları değişkeninin her üç modelde de pozitif ve %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu elde edilmiştir. Yani artan kamu harcamaları kişi başına düşen geliri artırmaktadır. Enflasyon değişkeninin pozitif ve Model 1’de %1 Model 2 ve Model 3’te %5 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Dış açıklık değişkeni ise her üç modelde pozitif ve %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir. Literatür ile uygun olan bu sonuca göre dış açıklık arttıkça kişi başına düşen gelir artmaktadır.

Tablo 8: Yüksek Gelirli Ülkelere Ait Regresyon Sonuçları

LGDP	Model 1	Model 2	Model 3
LGGFCE	0.3204*** (12.8623)	0.3624*** (15.5163)	0.3676*** (15.0628)
INF	0.0039*** (2.6475)	0.0034** (2.3180)	0.0034** (2.3187)
TRD	0.0015*** (7.6269)	0.0015*** (7.7992)	0.0016*** (8.0289)
COR	0.0443*** (4.3902)		
BQ		-0.0600* (-1.6724)	
DA			-0.0120 (-0.7976)
SABİT	2.1862*** (3.6875)	1.5288*** (2.6358)	1.2569** (2.1808)
Gözlem Sayısı	625	625	625
Ülke Sayısı	42	42	42
R ²	0.9858	0.9854	0.9853
F-testi	892.2895 [0.0000]	867.3610 [0.0000]	864.0917 [0.0000]
Hausman Testi	36.2050 [0.0000]	45.8741 [0.0000]	22.9855 [0.0001]

Not : *, ** ve *** sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 seviyelerindeki istatistiksel anlamlılık düzeyini göstermektedir. Parantez içindeki değerler t değerlerini, köşeli parantez içindeki değerler ise anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

3.3.2. Üst-Orta Gelirli Ülkeler İçin Regresyon Sonuçları

Çalışmada ikinci olarak yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki üst-orta gelirli ülke grubundan 26 ülke için analiz edilmiştir. Üst-orta gelirli ülkeler için yapılan panel veri analizinde kullanılan bütün değişkenlere ait temel tanımlayıcı istatistikler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Üst-Orta Gelirli Ülkeler için Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	Std. Sapma	Maksimum	Minimum
GDP	6 522 \$	2 524 \$	14 071 \$	1 955 \$
TRD	71,94	35,83	210,37	22,11
INF	5,00	6,79	59,22	-1,54
GGFCE	1 558 milyon \$	17 512 milyon \$	129 104 milyon \$	102 milyon \$
COR	2,00	0,55	4,00	1,00
BQ	2,00	0,57	3,00	1,00
DA	4,46	1,51	6,00	1,00

Tablo 9'a göre bağımlı değişken GDP 2016 yılında Türkiyede maksimum değeri olan 14 071 \$'a ulaşmıştır. 2002 yılında Azerbaycan ise minimum değeri olan 1 955 \$'dadır. TRD değerlerine bakıldığında 2004 yılında Malezya 210,37 ile en yüksek değere sahip ülkedir. Brezilya ise 2009 yılındaki 22,11 değeri ile en düşük dış açıklık oranına sahip ülkedir. 2002-2016 dönemleri arasında yüksek-orta gelir grubundaki INF değerleri ise %59,22 ile %-1,54 değerleri arasında olup ortalama %5,00 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında Beyaz Rusya maksimum enflasyon seviyesine ulaşan ülke iken 2016 yılında Romanya minimum seviyede enflasyona sahip ülkedir. GGFCE değişkeni ele alınan dönemler içerisinde maksimum 129 104 milyon \$ ile minimum 102 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu değerler sırası ile Çin (2016) ve Arnavutluk (2003) ülkelerine aittir. COR değişkeni, ele aldığımız 2002-2016 dönemleri arasındaki maksimum ve minimum değerleri sırası ile 4,00 ve 1,00'dir. Ortalama değeri ise 2,00 olarak gerçekleşmektedir. Söz konusu değişken olan yolsuzluk maksimum değeri Botswana (20015,20016) ve Brezilya (2003) ülkesine aittir. Bununla beraber yolsuzluk minimum değerini ise Paraguay (2002-2009), Gabon (2002-2007), Çin (2002) ve Arnavutluk (2006-2007) ve Rusya (2002) ülkelerinde almaktadır. BQ değişkeni incelendiğinde 3,00 (Arjantin 2002-2016, Malezya 2002-2016, Meksika 2002-2013) ve 1,00 (Azerbaycan 2002-2016, Beyaz Rusya 2002-2014, Dominik Cumhuriyeti 2002-2016, Gabon 2005-2008, Paraguay 2002-2015, Romanya 2002-2016 ve Rusya 2002-2016) değerleri arasında değerler aldığı görülmektedir. Son olarak DA değişkeni ise maksimum 6,00 ve minimum 1,00 değerleri arasında değişmektedir. Maksimum değer Meksika (2002-2013), Panama (2002-2016) ve Romanya (2002-2016) ülkelerine aittir. Minimum değer ise Beyaz Rusya (2002, 2005-2007, 2013-2016), Çin (2002-2006) ve Kazakistan (2002-2004) ülkelerine aittir.

Üst-Orta gelirli ülkeler için oluşturulan modellerde kullanılan değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon matrisi Tablo 10'da sunulmuştur;

Tablo 10: Üst-Orta Gelirli Ülkelere Ait Korelasyon Matrisi

	LGDP	LGGFCE	TRD	INF	COR	BQ	DA
LGDP	1.0000						
LGGFCE	0.4081 (0.0000)	1.0000					
TRD	-0.1372 (0.0075)	-0.4388 (0.0000)	1.0000				
INF	0.0149 (0.7718)	0.0151 (0.7699)	0.0392 (0.4469)	1.0000			
COR	0.2255 (0.0000)	0.1269 (0.0134)	-0.1128 (0.0281)	-0.0414 (0.4219)	1.0000		
BQ	0.2695 (0.0000)	0.2752 (0.0000)	0.0132 (0.7972)	-0.2425 (0.0000)	0.3285 (0.0000)	1.0000	
DA	0.2915 (0.0000)	0.0034 (0.9476)	-0.0974 (0.0581)	-0.1975 (0.0001)	0.3318 (0.0000)	0.3412 (0.0000)	1.0000

Not: Parantez içindeki değerler anlamlılıkları göstermektedir.

Tablo 10'a bakıldığında, bağımlı değişken LGDP ile kurumsal değişkenler COR, BQ ve DA arasında pozitif yönlü ve sırası ile %23, %27 ve %29 oranlarında ilişki olduğu görülmektedir. Ekonomik değişkenlerden TRD ile negatif, kamu LGGFCE ile pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Söz konusu ilişkiler sırası ile %13, %41 ve %1 oranlarına sahiptir.

Yolsuzluğun üst-orta gelirli ülkelerde ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin araştırıldığı tüm modellere ait regresyon sonuçları Tablo 11'de gösterilmiştir;

Tablo 11'e göre analiz sonuçları incelendiğinde F-testi sonuçları modellerin bir bütün olarak anlamlı olduğunu ve R^2 de açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişimin %94'ünü açıkladığını göstermektedir. Hausman test istatistiği sonuçlarına göre sabit etkiler modelinin kullanılması gerektiği tespit edilmiştir. Çünkü olasılık değeri $0,00 < 0,10$ olduğu için H_0 hipotezi yani rassal etkiler reddedilerek H_1 hipotezi kabul edilmiş ve sabit etkiler modeli ile tahmin edilmiştir. Analizden elde edilen sonuçlara göre yolsuzluk değişkeninin negatif ve %1 seviyesinden istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusu elde edilmiştir. Yolsuzluk değeri ile yolsuzluk seviyesi ters orantılı olduğu için bu sonuç artan yolsuzluğun kişi başına düşen geliri artırdığını göstermektedir. Bu sonuç beklenen bir sonuç olmamasına rağmen çalışmalarında yolsuzluğun ekonomi üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu tespit eden Huang (2012) ve Oni ve Awe(2012) gibi araştırmacıları desteklemektedir. Analizlerde bürokratik kalite değişkeni ve demokratik hesap verilebilirlik değişkeninin pozitif ve %5 seviyesinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre bürokratik kalitenin de demokratik hesap verilebilirliğin de artması kişi başına düşen gelir üzerinde artırıcı bir etkiye sahiptir. Kamu harcamaları ve enflasyon değişkeni her üç modelde de %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiş olup kişi başına gelir ile aralarındaki bu ilişki kamu harcamaları değişkeninde pozitif enflasyon değişkeninde negatif olarak elde edilmiştir. Yani artan

kamu harcamaları kişi başına düşen geliri artırırken artan enflasyon kişi başına düşen geliri azaltmaktadır. Analizlerden elde edilen sonuçlara göre dış açıklık değişkeninin ise pozitif ve Model 1 ve Model 2’de istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusu elde edilmişken Model 3’te anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Tablo 11: Üst-Orta Gelirli Ülkelere Ait Regresyon Sonuçları

LGDP	Model 1	Model 2	Model 3
LGGFCE	0.6598*** (27.8358)	0.6478*** (27.9599)	0.6463*** (27.8797)
INF	-0.0034*** (-3.3552)	-0.0030*** (-2.9888)	-0.0029*** (-2.9461)
TRD	0.0011** (2.1004)	0.0009* (1.8469)	0.0008 (1.6103)
COR	-0.0422*** (-2.5191)		
BQ		0.1437** (2.2444)	
DA			0.0254** (2.1246)
SABİT	-6.8039*** (-12.0548)	-6.8689*** (-11.9785)	-6.6573*** (-11.8949)
Gözlem Sayısı	379	379	379
Ülke Sayısı	26	26	26
R ²	0.9416	0.9414	0.9413
F-testi	194.2352 [0.0000]	193.4756 [0.0000]	193.1717 [0.0000]
Hausman Testi	155.5017 [0.0000]	159.2117 [0.0000]	171.3877 [0.0000]

Not : *, ** ve *** sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 seviyelerindeki istatistiksel anlamlılık düzeyini göstermektedir. Parantez içindeki değerler t değerlerini, köşeli parantez içindeki değerler ise anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

3.3.3. Alt-Orta Gelirli Ülkeler İçin Regresyon Sonuçları

Çalışmanın bu kısmında yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki son olarak 25 ülkeden oluşan alt-orta gelirli ülke grubu için analiz edilmiştir. Alt-Orta gelirli ülkeleri kapsayan ve panel veri analizi kapsamında kullanılan tüm değişkenlere ait temel tanımlayıcı istatistikler Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12’ye göre bağımlı değişken GDP maksimum 4 196 \$ (Tunus 2013) ve minimum 535 \$ (Bangladeş 2002) değerindedir. 2016 da Vietnam 184,69 değeri ile maksimum TRD seviyesinde iken, 2015 yılında 19,10 değerine sahip olan Sudan ise minimum seviyededir. INF maksimum ve minimum değerleri %48,72 ve %-1,27’dir. Bu değerler sırası ile Ukrayna (2015) ve Ermenistan (2016) ülkelerine aittir. Bir başka ekonomik değişken olan GGFCE 2016 yılında Hindistanda 27

271 milyon \$ ile maksimum değere ulaşmış olup, 2002 yılında Nikaragua'da 53 milyon \$ olarak minimum seviyede gerçekleşmiştir. Kurumsal değişken olan COR değişkeni 2002-2016 dönemlerinde 3,83 ve 0,50 değerleri arasında değişmektedir ve ortalama değerinin 2,00 olduğu görülmektedir. COR değişkeni maksimum değerini 2009 yılında Endonezya ülkesinden almaktadır. Minimum değeri olan 0,50 ise Kenya ülkesine ait 2006, 2007 ve 2008 yılları ile Sudan'a ait 2013-2016 dönemine aittir. BQ değişkeni ise ele alınan 2002-2016 dönemine ait bütün yıllarda Hindistan ve Filipinlerde 3,00 değerinde olup maksimum değerinde olarak gözlemlenmiştir. Ermenistan (2002-2016), Kamerun (2002-2007), Moldova (2005-2016), Nikaragua (2002-2016), Nijerya (2002-2016), Sudan (2002-2016) ve Ukrayna (2002-2016) ülkeleri ise 1,00 değeri ile minimum değere sahip ülkeler olarak görülmektedir. Son kurumsal değişken olan DA değişkeni ise Bolivya (2006), Hindistan (2002-2016) ve Nikaragua (2002-2007) ülkelerinde 6,00 değeri ile maksimum seviyeye ulaşmıştır. Pakistan (2003-2007) ve Vietnam (2002-2009) ülkeleri ise 1,00 ile minimum değere sahip ülkelerdir.

Tablo 12: Alt-Orta Gelirli Ülkeler için Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	Std. Sapma	Maksimum	Minimum
GD	2 020 \$	934 \$	4 196 \$	535 \$
TRD	67,69	33,69	184,69	19,10
INF	6,27	5,79	48,72	-1,27
GGFCE	509 milyon \$	3 603 milyon \$	27 271 milyon \$	53 milyon \$
COR	2,00	0,63	3,83	0,50
BQ	2,00	0,57	3,00	1,00
DA	4,00	1,33	6,00	1,00

Alt-Orta gelirli ülkeler için oluşturulan modellerde kullanılan değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon matrisi Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13 incelendiğinde; bağımlı değişken LGDP ile LGGFC ve TRD değişkenleri arasında %1 ve %25 oranlarında pozitif yönlü bir ilişki gözlemlenirken, LGDP ile INF değişkeni arasında %16 oranında negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. LGDP ile kurumsal değişkenlerden BQ ile %6 oranında negatif bir ilişki mevcut iken, COR ve DA arasında %20 ve %4 oranlarında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 13: Alt-Orta Gelirli Ülkelere Ait Korelasyon Matrisi

	LGDP	LGGFCE	TRD	INF	COR	BQ	DA
LGDP	1.0000						
LGGFCE	0.0122 (0.8166)	1.0000					
TRD	0.2503 (0.0000)	-0.3496 (0.0000)	1.0000				
INF	-0.1614 (0.0021)	0.0763 (0.1473)	-0.0303 (0.5659)	1.0000			
COR	0.2041 (0.0001)	0.0903 (0.0863)	0.1882 (0.0003)	-0.3046 (0.0000)	<1.0000	Q	
BQ	-0.0639 (0.2253)	0.4214 (0.0000)	-0.0444 (0.3998)	-0.1814 (0.0005)	0.3327 (0.0000)	1.00s00	
DA	0.0433 (0.4112)	0.1391 (0.0081)	-0.0253 (0.6309)	-0.0209 (0.6907)	0.1802 (0.0006)	0.2923 (0.0000)	1.0000

Not: Parantez içindeki değerler anlamlılıkları göstermektedir.

Yolsuzluğun alt-orta gelirli ülkelerde ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin araştırıldığı tüm modellere ait regresyon sonuçları Tablo 14’de sunulmuştur.

Tablo 14: Alt-Orta Gelirli Ülkelere Ait Regresyon Sonuçları

LGDP	Model 1	Model 2	Model 3
LGGFCE	0.4012*** (22.4401)	0.4249*** (25.0867)	0.4132*** (23.9077)
INF	0.0016 (1.4222)	0.0016 (1.4228)	0.0018 (1.5573)
TRD	0.0003 (0.6387)	0.0006 (1.2208)	0.0003 (0.7180)
COR	0.0326*** (2.5886)		
BQ		-0.2592*** (-4.8202)	
DA			-0.0152* (-1.8084)
SABİT	-1.5749*** (-3.9168)	-1.5859*** (-4.1102)	-1.7240*** (-4.3452)
Gözlem Sayısı	362	362	362
Ülke Sayısı	25	25	25
R ²	0.9597	0.9616	0.9593
F-testi	283.5117 [0.0000]	297.8897 [0.0000]	280.5285 [0.0000]
Hausman Testi	36.3695 [0.0000]	36.2128 [0.0000]	37.6371 [0.0000]

Not : *, ** ve *** sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 seviyelerindeki istatistiksel anlamlılık düzeyini göstermektedir. Parantez içindeki değerler t değerlerini, köşeli parantez içindeki değerler ise anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Tablo 14 incelendiğinde F-testi sonuçlarına göre modeller bir bütün olarak anlamlıdır. R^2 değerleri ise açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişimin %96'sını açıkladığını göstermektedir. Hausman test istatistik olasılık değerinin $0,00 < 0,10$ olmasından dolayı H_0 hipotezi reddedilip H_1 hipotezi kabul edilerek sabit etkiler modeli kullanılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre yolsuzluk değişkeni pozitif ve %1 seviyesinden istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir. Literatürdeki birçok çalışmayla uyumlu olan bu sonuca göre yolsuzluktaki artış kişi başına düşen geliri azaltmaktadır. Bürokratik kalite ve demokratik hesap verilebilirlik değişkenleri ise negatif ve istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiştir. Yani bürokratik kalite ve demokratik hesap verilebilirliğin azalması kişi başına düşen geliri azaltmaktadır. Kamu harcamaları pozitif ve %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmişken enflasyon ve dış açıklık değişkenlerinden istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Yapılmış olan bütün bu analiz sonuçlarına göre üst-orta gelir grubunda yolsuzluğunun artmasının ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Üst-orta gelir seviyesinin altında ve üstünde kalan gelir gruplarında ise artan yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu bulgusuna rastlanmıştır. Bu bağlamda yolsuzluklar karşılığında yaptırımları yani yolsuzluk yasalarını ve demokratikleşme seviyesini artırmak, bürokrasiyi ise azaltmak yolsuzlukla mücadele aşamasında yolsuzluğu azaltabilme konusunda etkili bir politika aracı olabileceklerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ülkelerin en önemli problemlerinden birisi olan yolsuzluk, son yıllarda bütün dünyada gittikçe yaygınlaşan toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Çok geniş bir alana yayılmış olan yolsuzluk kavramının, ülkelerin sosyal, kültürel ve ekonomik şartlarına göre değişiklik gösterdiği için genel kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Yolsuzluğu ortaya çıkaran birçok sebep olmakla beraber bu sebepler aynı zamanda yolsuzluğun etkileri ile karşılıklı etkileşim halindedirler. Örneğin; ahlaki değerlerde gerçekleşen bir bozulma yolsuzluğun ortaya çıkmasına sebep olurken; yolsuzluğun artması da ahlaki bozulmayı ortaya çıkarmaktadır. Aynı şekilde, adaletsiz gelir dağılımı yolsuzluğun ortaya çıkmasına sebep olurken; yolsuzluk da adaletsiz gelir dağılımına yol açmaktadır. Huang (2012), Oni ve Awe (2010) ve Egger ve Winner (2005) gibi bazı araştırmacılar yolsuzluğun yasal boşlukları doldurarak bazı dar boğazların aşılmasını ve işlemlerin hızlandırılmasını sağlayarak ekonomiyi olumlu etkilediğini ileri sürmektedirler. Bunun yanı sıra Mauro (1995), Ghalwash (2014), Meon ve Sakkat (2005) ve Bakırtaş (2012) gibi bazı araştırmacılar da yolsuzluğun kaynak kullanımı, yatırımlar, vergiler, ticaret vs. aracılığı ile ekonomiyi olumsuz olarak etkilediğini ileri sürmektedirler.

Yolsuzluk toplumsal ve ekonomik gelişme üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Şöyle ki; kamusal kaynakların verimli bir şekilde kullanılması devletin güvenilirliği açısından oldukça önemlidir. Kaynakların verimsiz yatırımlara tahsis edilmesi yalnız ekonomik anlamda değil sunulan hizmetin de düşük kaliteli olarak gerçekleşmesinden dolayı sosyal anlamda da olumsuz bir etki ortaya çıkmaktadır. Yolsuzluk sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik açıdan ülkelerde risk ve belirsizlik ortamı oluşturması sebebiyle önemle üzerinde durulması gereken bir evrensel bir problemdir. Bu anlamda yolsuzlukla mücadele politikalarının belirlenmesi ve uygulanabilmesi ülkeler açısından oldukça önemli bir konudur. Yolsuzlukla mücadele sürecinde uygulanacak olan politikalar ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde uzun dönemli bir etki oluşturacaktır. Ortaya çıkışı tek bir nedene bağlanamayan yolsuzluk kavramını çok yönlü kompleks bir yapıya sahip olmasından dolayı sadece ekonomik faktörleri kullanarak açıklamaya çalışmak yeterli olmayacaktır. Bu anlamda kurumsal değişkenlerinde analize katılması etkin mücadele politikalarının belirlenmesine yardımcı olabilir.

Bu nedenle çalışmada ekonomik değişkenlerin yanı sıra bürokratik kalite ve demokratik hesap verilebilirlik kurumsal değişkenleri analize dâhil edilerek, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu analizi yaparken 2002-2016 döneminde üç farklı gelir grubuna sahip toplam 93 ülke için panel veri yöntemi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre,

üç ülke grubunda da bütün modellerde kamu harcamaları değişkeni ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Enflasyon değişkeni ile ekonomik büyüme arasında ise yüksek gelir grubu ve üst-orta gelir grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş olup bu ilişki yüksek gelir grubunda pozitif üst-orta gelir grubunda ise negatiftir. Alt-orta gelir grubunda ise enflasyon değişkeni ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır. Dış ticaret değişkeni ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye bakıldığında yüksek gelir grubunda pozitif anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Üst-orta gelir grubunda ise Model 3 hariç pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmişken Model 3'te anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır. Alt-orta gelir grubunda ise bütün modellerde de anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ekonomik büyüme ile bürokratik kalite arasındaki ilişkiye göre her üç ülke grubunda da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Bu ilişki yüksek gelir grubu ve alt-orta gelir grubunda pozitif iken üst-orta gelir grubunda negatif olarak gerçekleşmiştir. Ekonomik büyüme değişkeni ile bir diğer kurumsal değişken olan demokratik hesap verilebilirlik değişkeni arasında ise üst-orta ve alt-orta gelir grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilmiş olup bu ilişkinin üst-orta gelir grubunda pozitif alt-orta gelir grubunda ise negatif olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Yüksek gelir grubunda ise ekonomik büyüme ile demokratik hesap verilebilirlik değişkeni arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Yapılan analiz sonucunda, yüksek gelir ve alt-orta gelir grubunda yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında beklenildiği gibi negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcut olup artan yolsuzluğun ekonomik büyümeyi azalttığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgu Mauro (1995), Jalles (2011), Salisu (2000), Aliyu ve Elijah (2008) gibi yazarların çalışmalarından elde ettiği sonuçlarla da örtüşmektedir. Analizlerden elde edilen diğer bir sonuç da üst-orta gelir grubunda yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği bulgusudur. Buna göre yolsuzluğun artması ekonomik büyümeyi de artırıcı bir etki oluşturmaktadır. Elde edilen bu sonuç Huang (2012), Oni ve Awe (2012) vb. yazarların yapmış oldukları çalışmalardan elde ettikleri sonuçlarla da örtüşmektedir. Üst-orta gelirli ülkelerde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunun yönündeki bu yaklaşım belli bir gelir seviyesinin altında ve üstündeki seviyelerde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu şeklinde açıklanabilir.

Çalışma bütün olarak değerlendirildiğinde yolsuzluk seviyesinin ülkelerdeki ekonomik büyümenin önemli göstergelerinden biri olduğu söylenebilir. Bu sebeple yüksek gelirli ve alt-orta gelirli ülkelerde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki negatif etkisini en aza indirebilmek ya da tamamen ortadan kaldırmak için, öncelikle yolsuzluğu azaltıcı yöndeki politikaları belirlemek ve uygulamak gerekmektedir. Bu bağlamda yolsuzluk algısı endeksini yükseltmek yani yolsuzluğu düşürmek için yasal düzenlemelerin yapılması caydırıcılık açısından etkili olabilecektir. Çünkü yapılan yolsuzluklar karşısında alınan cezaların hafif kalması insanları bu davranışın tekrarına teşvik edebilmektedir. Yolsuzlukla ilgili yeni bir mücadele kanunu çıkarılması bu

anlamda katkı sağlayabilecektir. Ancak bu yasal düzenlemeler tek başına istenilen başarıya ulaşma noktasında yeterli olamayacağı için siyasi ve toplumsal olarak da desteklenmesi gerekmektedir.

Yasal düzenlemelerin yanı sıra kurumsal düzenlemelerde yolsuzluk riskini azaltma da etkili olabilecektir. Bu anlamda demokrasi düzeyinin artırılması yolsuzluğun ortadan kaldırılması konusunda önemli bir etki oluşturabilecektir. Çünkü demokrasinin daha şeffaf olan bir yönetim şekli olması sebebiyle yolsuzlukların saptanması ve denetlenebilmesi daha kolaydır. Diğer taraftan bürokrasinin azaltılması da yine yolsuzlukları azaltıcı etki ortaya çıkarabilecektir. Böylece insanlar bürokratik işlemleri hızlandırmak amacıyla yolsuzluk suçuna bulaşma gereği duymayacak ve bu vasıta ile yolsuzluk seviyesi mevcut seviyesinden daha da aşağı çekilebilecektir. Halkın alışkanlıklarından dolayı yolsuzluğu azaltıcı yöndeki mücadele süreci biraz zaman gerektirmektedir. Ancak bu politikaların uygulanması sonucu devlet otoritesine karşı halkın sarsılan güvenini tekrar sağlayarak bu durumun ekonomiye de olumlu bir şekilde yansıtacağı görüşü kabul görmektedir. Bu sebeple ülkelerde yapılacak olan kurumsal düzenlemeler yolsuzluğu azaltarak ekonomik büyümeyi artırıcı yönde bir etki ortaya çıkarabilecektir.

KAYNAKÇA

- Acaravcı, Ali vd. (2016), “Yüksek ve Orta Gelir Grubu Ülkelerde İnternet Kullanımı, Dışa Açıklık, Gelir ve Yolsuzluk Arasındaki Nedensel İlişkiler”, **2nd International Congress on Economics and Business (ICEB’16)**, Saraybosna, BOSNA HERSEK.
- Akai, Nobou vd. (2005), “Short-Run and Long-Run Effects of Corruption on Economic Growth: Evidence from State-Level Crosssection Data for the United States”, **Asia Pasific School of Economics and Government Working Papers**, (5), 1-30.
- Akalan, Abdullah Recai (2006), **Türk Kamu Hizmetinde İyi Yönetim ve Yolsuzlukla Mücadele**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akça, Haşim vd. (2012), “Inflation and Corruption Relationship: Evidence from Panel Data in Developed and Developing Countries”, **International Journal of Economics and Financial Issues**, 2 (3), 281-295.
- Akçay, Selçuk (2000), “Yolsuzluk, Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi”, **Muğla Üniversitesi SBE Dergisi**, 1 (1), 1-15.
- _____ (2001), **Gelişmekte Olan Ülkelerde Yolsuzlukların Ekonomik Analizi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____ (2002), “Corruption and Economic Growth: A Cross-National Study”, **Ankara Üniversitesi SBE Dergisi**, 57 (1), 1-13.
- Akıncı, Merter vd. (2015), “Ekonomik Özgürlükler ve Yolsuzluk İlişkisi: Türkiye İçin Bir Zaman Serisi Analizi”, **Hak-İş Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi**, 4 (8), 144-165.
- Aktan, Coşkun Can (2001), “Siyasal Ahlak ve Siyasal Yozlaşma”, Coşkun Can Aktan (Ed.), **Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri**, (51-69), Hak-İş Yayınları, Ankara.
- Al, Hamza (2005), “Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzlukla Mücadele: Geleneksel Bürokratik Yapı ve Yeni Etik Değerler”, **Kamu Yönetimi Etik Sempozyumu**, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, 239-249.
- Albayrak, Muzaffer (2010), “Sağlık Sektöründe Yolsuzluklar: Nedensellik Analizi”, **E-Journal of New World Sciences Academy**, 5 (3), 158-175.
- Algan, Neşe vd. (2014), “Toplumsal Bir Mesele Olarak Yolsuzluk ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği”, **International Conference on Eurasian Economies**, 1-10.
- Aliyu, S. U. Rano ve Elijah, A. Oludele (2008), “Corruption and Economic Growth in Nigeria: 1986-2007”, **MPRA Paper**, (12504), 1-20.
- Al-Marhubi, Fahim A. (2000), “Corruption and Inflation”, **Economic Letters**, (66), 199-202.
- Al-Sadig, Ali (2009), “The Effects of Corruption on FDI Inflows”, **Cato Journal**, 29 (2), 267-294.

- Andersen, Thomas Barnebeck (2009), "E-Government as an Anti-Corruption Strategy", **Information Economics and Policy**, 21 (2009), 201-210.
- Asteriou, Dimitrios and Hall, Stephen G. (2007), **Applied Econometrics**, 2th Ed., Palgrave Macmillan Publishers, China.
- Ata, A. Yılmaz (2009), **Kurumsal İktisat Çerçevesinde Yolsuzluğun Fırsat ve Motivasyonları: AB Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ay, Ahmet vd. (2016), "Gelişmekte Olan Ülkelerde Yolsuzluk Ve Demokrasi'nin DYY Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir İnceleme", **Business And Economics Research Journal**, 7 (3), 73-88.
- Aydoğuş, İsmail Vd. (2005), "Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar", **Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 7 (2), 1-21.
- Bağdigen, Muhlis ve Tunçer, Mehmet (2004), "Yolsuzluğun Kamu Gelirleri Üzerindeki Etkisi: Belediye Gelirleri Üzerine Bir Çalışma", **Vergi Dünyası**, (272), 167-174.
- Bağdigen, Muhlis ve Beşkaya, Ahmet (2005), "The Impact of Corruption on Government Revenues: The Turkish Case", **Yapı Kredi Economic Review**, 16 (2), 31-54.
- Bhattacharyya, Sambit and Roland Hodler (2009), "Natural Resources, Democracy and Corruption", **European Economic Review**, 54(4), 608-621.
- Bakırtaş, Doğan (2012), "Yolsuzluğun Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği", **Yönetim ve Ekonomi**, 19 (2), 87-98.
- Baldemir, Ercan vd. (2009), "MIMIC Model ve Yolsuzluk Üzerine Türkiye Uygulaması", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 24 (2), 49-63.
- Baltagi, Badi H. (2005), **Econometric Analysis of Panel Data**, 3th Ed., John Wiley & Sons Ltd., England,
- _____ (2008), **Econometric Analysis of Panel Data**, 4th Ed., John Wiley & Sons Ltd., England,
- Bardhan, Pranab (1997), "Corruption and Development: A Review of Issues", **Journal of Economic Literature**, 35 (3), 1320-1346.
- Başar, Selim (2004), **Yolsuzluklar Ve Makroekonomik Etkileri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayar, Güzin (2010), "Türkiye'de Yolsuzluk- Ekonometrik Bir İnceleme", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 28 (1), 105-131.
- Benk, Serkan ve Karakurt, Birol (2010), "Gelir İdareleri ve Yolsuzluk: Motivasyonlar, Fırsatlar ve Mücadele Yolları", **Business and Economics Research Journal**, 1 (4), 133-148.
- Bentzen, Jeanet (2012), "How Bad is Corruption? Cross-country Evidence of the Impact of Corruption on Economic Prosperity", **Review of Development Economics**, 16 (1), 167-184.
- Beşel, Furkan ve Savaşan, Fatih (2014), "Türkiye'de Yapısal Kırımlar Altında Yolsuzluk-Ekonomik Büyüme İlişkisi", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 27, 73-86.
- Braun, Miguel and Di Tella, Rafael (2000), "Inflation and Corruption", **Harvard Business School Working Paper**, (053), 1-28.

- Campbell, Neil and Saha Shrabani (2013), "Corruption, Democracy and Asia-Pacific Countries", **Journal of the Asia Pacific Economy**, 18 (2), 290-303.
- Canöz, Kadir (2007), **Halkla İlişkiler Uygulaması Olarak Lobcilik: Ankara Ticaret Odası (ATO) Örneği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Castro, Conceição Ve Nunes, Pedro (2013), "Does Corruption Inhibit Foreign Direct Investment", **Politica / Revista De Ciencia Politica**, 51 (1), 61-83.
- Cengiz, Mahmut ve Kul, Mehmet (2008), "Türkiye'de Yolsuzluğun İçselleştirilmesinin Sosyolojik Analizi", **Polis Bilimleri Dergisi**, 10 (3), 55-76.
- Chetwynd, Eric vd. (2003), Corruption and Poverty: A Review of Recent Literature, **Management Systems International**, (600), 5-16.
- Craigwell, Roland and Wright, Allen (2011), "Foreign Direct Investment and Corruption in Developing Economies: Evidence from Linear and Non-Linear Panel Granger Causality Tests", **Economics Bulletin**, 31 (3), 2272-2283.
- Çağlar, A.Atilla (2007), **Yolsuzlukla Mücadelede Uluslararası İşbirliği ve Örgütler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çulpan, Refik (1980), "Bürokratik Sistemin Yozlaşması", **Amme İdaresi Dergisi**, 13 (2), 31-45.
- Daşcıoğlu, Kemal. (2005), "Osmanlı Döneminde Rüşvet ve Sahtekârlık Suçları ve Bunlara Verilen Cezalar Üzerine Bazı Belgeler", **Sayıştay Dergisi**, (59), 119-124.
- Del Monte, Alfredo and Papagni, Erasmo (2001), "Public Expenditure, Corruption, and Economic Growth: The Case of Italy", **European Journal of Political Economy**, (17), 1-24.
- _____ (2007), "The Determinants of Corruption in Italy: Regional Panel Data Analysis", **European Journal of Political Economy**, 23 (2), 379-396.
- Dökmen, Gökhan (2012), "Yolsuzlukların Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi: Dinamik Panel Veri Analizi", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 13 (1), 41-51.
- Dridi, Mohamed (2013), "Corruption and Economic Growth: The Transmission Channels", **Journal of Business Studies Quarterly**, 4 (4), 121-152.
- Drury, A.Coper vd. (2006), "Corruption, Democracy and Economic Growth", **International Political Science Review**, 27 (2), 121-136.
- Egger, Peter And Winner, Hannes (2005), "Evidence on Corruption as an Incentive for Foreign Direct Investment", **European Journal of Political Economy**, (21) 932-952.
- Eliçık, Elif (2009), **Yolsuzlukları Önlemede Uluslararası Deneyimler ve Türkiye Uygulaması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem, Barış (2013), "Otel İşletmelerinde Çalışan İşgörenlerin Kronizm (Eş – Dost Kayırmacılığı) Algıları: İstanbul'da Faaliyet Gösteren Bir, İki ve Üç Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma", **Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi**, 17 (1), 51-69.
- Erkal, Gökhan vd. (2014), "Yolsuzluk ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Oecd ve AB Ülkeleri Üzerine Panel Sınır Testi Analizi", **Sayıştay Dergisi**, (92), 143-162.
- Evans, Bryan R (1999), "The Cost of Corruption", **TEARFund**, UK.

- Gebeye, B. Adugna (2012), "Corruption and Human Rights: Exploring the Relationships", **Working Paper**, (70), 1-43.
- Gedikli, Ayfer (2011), "Kamu Hizmetlerinin Yönetimi Sürecinde Yolsuzluğun Derinleştirdiği Ekonomik Büyüme ve Yoksulluk Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme", **Öneri Dergisi**, 9 (36), 169-188.
- Gediz Oral, Burcu ve Sayın, Ferhan (2009), "Mali Yolsuzluğun Yansımaları: Türkiye İçin Eşbütünleşme Analizi", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 52, 141-176.
- Gerni, Mine vd. (2012), "Yolsuzluğun Belirleyicileri ve Büyüme ile İlişkileri", **International Conference on Eurasian Economies**, 131-139.
- Ghalwash, Tarek (2014), "Corruption and Economic Growth: Evidence from Egypt", **Modern Economy**, 5, 1001-1009.
- Ghura, Dhaneshwar (1998), "Tax Revenue in Sub-Saharan Africa: Effects of Economic Policies and Corruption", **IMF Working Paper**, 135, 1-25.
- Giannakopoulos, Angelos (2010), "Yunanistan ve Türkiye'deki Yolsuzluk Algıları ve Bu Algıların Yolsuzlukla Mücadele Politikaları Üzerindeki Etkisi", **Turkish Journal of Business Ethics**, (3), 6-11.
- Giray, Filiz (2005), "Yolsuzluk ve Yolsuzluğun Vergi Yapısı Üzerine Etkileri", **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, (32), 111-137.
- Goel, Rajeev K. and Nelson, Michael A. (1998), "Corruption and Government Size: A Disaggregated Analysis", **Public Choice**, 97, 107-120.
- _____ (2010), "Causes Of Corruption: History, Geography And Government", **Journal Of Policy Modeling**, (32), 433-447.
- Gökçe, Gülise vd. (2002), "Türkiye'de Siyasetin Bürokrasi Üzerindeki Etkisi: Siyasallaşma", **İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, (4), 45-58.
- Göktan, Alper (2009), "Yolsuzluğun Büyüme Üzerindeki Etkileri ve Yolsuzluğu Önleme Stratejileri", **Çimento İşveren**, 20-27.
- Gray, Cherly W. ve Kaufmann, Daniel (1998), "Corruption and Development", **Finance&Development**, 35 (1), 7-10.
- Gupta, Sanjev vd. (1998), "Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?", **IMF Working Paper**, (76), 1-41.
- Gupta, Sanjev Vd. (2000), "Corruption and Military Spending", **IMF Working Paper**, (23), 1-31.
- Güney, Taner (2013), **Yolsuzluk ve Refah**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dumlupınar Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güney, Taner ve Durman, Mustafa (2014), "Yolsuzluğun Refah Düzeyi Üzerine Etkisi: Panel Veri Analizi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 19 (3), 253-266.
- Gür, Mehmet Fatih (2014), "Yolsuzluk Nedir? Ülkeler Arası Yolsuzluk Çeşitleri ve Yolsuzluk Algılaması", **İSMMM**, 191-210.

- Halisoğlu, Emre (2014), **Yolsuzlukları Önlemede Yönetişim Yaklaşımı: Uygulamalı Bir Çalışma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hamidov, Ruslan (2016), **Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzlukla Mücadele Sürecinde Örgütlenme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Huang, Chiung-Ju (2012), "Corruption, Economic Growth, and Income Inequality: Evidence from Ten Countries in Asia", **World Academy of Science, Engineering and Technology**, 6 (6), 354-358.
- Huntington, Samuel P. (1968), **Political Order in Changing Societies**, Yale University Press, New Haven and London.
- Hutchinson, Francis (2005); "A Review of Donar Agency Approaches to Anti-Corruption", **Asia Pacific School of Economics and Government, Policy and Governance Discussion Papers**, (3), 1-21.
- İlman, Tarık ve Tekeli, Recep (2016), "Dünya'da ve Türkiye'de Yolsuzluk Algısı", **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 3 (2), 62-84.
- İmam, Patrick A. and Jacobs, Davina F. (2007), Effect of Corruption on Tax Revenues in The Middle East', **IMF Working Paper**, (270), 1-34.
- Jain, Arvind K. (2001), "Corruption: A Review", **Journal Of Economic Surveys**, 15 (1), 71-119.
- Jalles, J. Tovar (2011), "The Impact of Democracy and Corruption on the Debt-Growth Relationship in Developing Countries", **Journal of Economic Development**, 36 (4), 41-72.
- Jones, Robert G. vd. (2008), "Personnel Psychology and Nepotism: Should We Support Anti-Nepotism Policies", **The Industrial Organizational Psychologist**, 45 (3), 17-20
- Kanbur, Mehmet Nihat (2013), "6352 Sayılı Kanun Değişiklikleri Çerçevesinde Türk Ceza Hukukunda İrtikâp Suçu (TCK m.250)", **Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 19 (2), 1177-1207.
- Kahraman, Seden (2010), **Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzlukla Mücadelede Hukuki ve İdari Düzenlemelerin Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karagöz, Kadir ve Karagöz, Murat (2016), "Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme ve Kamu Harcamaları: Türkiye için Ampirik Bir Analiz", **Sayıştay Dergisi**, (76), 5-22.
- Karakaş, Mehmet (2007), "Yolsuzluğun Nedenleri, Etkileri ve Yolsuzlukla Mücadelede Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Yönetişim", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, (57), 43-66.
- Keçeci, Emrullah (2015), **Uluslararası ve Ulusal Boyutlarıyla Yolsuzlukla Mücadele, 3628 Sayılı Mal Bildiriminde Bulunması Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu Çerçevesinde Türkiye'de Yolsuzlukla Mücadele ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'na İlişkin Öneriler**, İdari Uzmanlık Tezi, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu.
- Kocaman, Kaan (2019), **XVII. Yüzyıl'da Osmanlı Devletinde Rüşvet**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Korkmaz, Esfender vd. (2001), **Türkiye'de Yolsuzluğun Sosyo-Ekonomik Nedenleri Etkileri ve Çözüm Önerileri**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Nr. 35, İstanbul.
- Kutlar Aziz ve Doğanoğlu Fatih (2001), Türkiye'de 1980 Sonrası Yolsuzluklar, Kamu Yatırımları ve Büyüme Üzerine Bir Ekonometrik Çalışma, **5.Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu**.
- Kpundeh, Sahr J. (1998), "Political will in Fighting Corruption", **Corruption and Integrity Improvement Initiatives in Developing Countries**, 91-110.
- Larraín, Felipe ve Tavares, Jose (1999) **Can Openness Deter Corruption?**, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.503.7350&rep=rep1&type=pdf> (17.03.2017).
- Lio, Mon-Chi Vd. (2011), "Can The Internet Reduce Corruption? A Cross-Country Study Based on Dynamic Panel Data Models", **Government Information Quartely**, 28 (1), 47-53.
- Maiyaki, Ahmed Audu (2010), "The Effects of Corruption on The Nigerian Economy", **Bussines Rewiev**, 5 (2), 107-123.
- Mauro, Paolo (1995), "Corruption and Growth", **The Quarterly Journal of Economics**, 110 (3), 681-712.
- McMullan, M. (1961), "A Theory of Corruption: Based on a Consideration of Corruption in the Public Services and Governments of British Colonies and Ex-Colonies in West Africa", **Sociological Review**, 9 (2), 181-201.
- Meon, Pierre-Guillaume and Sekkat, Khalit (2005), "Does Corruption Grease or Sand the Wheels of Growth?", **Piihlu Choice**, (122), 69-97.
- Mistry, Jamshed J. and Jalal, Abu (2012), "An Empirical Analysis of the Relationship Between E-Government and Corruption", **The International Journal of Digital Accounting Research**, (12), 145-176.
- Morgan, Amanda L. (1998), "Corruption:Causes Consequences, and Policy İmplications A Literatüre Reiev", **The Asia Foundation Working Paper Series**, (9), 1-54.
- Mutaşcu, Mihai and Danuletiu, Dan Constantin, (2010), "Corruption and Social Welfare in the EU27 Countries", **Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica**, 12(1), 450-459.
- Nişancı, Dilaver (2014), "Yolsuzluk ve Yolsuzluğun Önlenmesine İlişkin Olarak OECD Rüşvetle Mücadele Sözleşmesi'ndeki Mücadele Süreci", **TBB Dergisi**, (114), 315-346.
- Oktar, Suat (2003), "Yolsuzluk Ekonomisi", **T.C. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 18 (1), 13-27.
- Oni, Triumph O. and Olawale Awe, Olushina (2012), "Empirical Nexus Between Corruption and Economic Growth (Gdp): A Cross Country Econometric Analysis", **International Journal of Scientific and Research Publications**, 2 (8), 426-431.
- Oyan, Oğuz (2001), **Yolsuzluk Kışkacında Türkiye**, Ankara Ticaret Odası Yayınları, Nr. (15), Ankara.

- Öcal, A. Tolga ve Üstün, Mustafa (2006), “İş Etiği Kapsamında Yolsuzluk ve Rüşvetle Mücadele: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 55 (1), 1009–1036.
- Öncel, Mualla (1995), “Enflasyon ve Vergilendirme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 44 (1), 489-519.
- Öner, Sera (2005), “Yolsuzluk Olgusuna Siyaset Bilimi Çerçevesinden Bir Bakış”, **Sayıştay Dergisi**, (57), 39-54.
- Örücü, Ali İhsan vd. (2012), “Yolsuzluğun Kurumlar Vergisi Gelirleri Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Analizi”, **Maliye Dergisi**, (163), 539-556.
- Özçentik, Ümit (2014), **Türkiye’de Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, Barış (2000), **Türkiye’de Kamu Harcama Sürecinde Uygulanan Tedarik Usüllerinin Yolsuzluk Riski Açısından Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkal Sayan, İpek ve Kışlalı, Mustafa (2004), “Yolsuzluk Üzerine Ekonomik Bir Çalışma”, **Amme İdaresi Dergisi**, 37 (2), 31-50.
- Özkanan, Arzu ve Erdem, Ramazan (2015), “Yönetimde Kayırmacı Uygulamalar Üzerine Nitel Bir Çalışma”, **MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2 (4), 7-28.
- Özsemerci, Kemal (2003), **“Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri”**, T.C. Sayıştay Başkanlığı, Ankara.
- Pedersen, K. Hilmer and Johannsen, Lars (2005), **Corruption: Commonality, Causes and Consequences Comparing 15 Ex-communist Countries**, Paper Prepared for the 13th NISPAce Annual Conference, Moscow, Russia.
- Reiter, S.L. and Steensma, H. Kevin (2010), “Human Development and Foreign Direct Investment in Developing Countries: The Influence of FDI Policy and Corruption”, **World Development**, 38 (12), 1678-1691.
- Rock, Michael T. (2007), “Corruption and Democracy”, **Desa Working Paper**, (55), 1-18.
- Samadi, Saeid vd. (2011), “Impact of Foreign Direct Investment on Financial Development Present to Political Corruption in The Countries Of D-8”, **Interdisciplinary Journal of Contemporary Research In Business**, 3(5), 445-450.
- Samimi, Ahmed Jafari and Abedini, Maryam (2012), “Control of Corruption and Inflation Tax: new Evidence from Selected Developing Countries”, **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, (62), 441-445.
- Sarıboğa, Merve (2017), **Nepotizmin Örgütsel Bağlılık ve İş Doyumuna Etkisi ve Otel Çalışanları Üzerine Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Doğuş Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Shah, Anwar (2006), “Corruption and Decentralized Public Governance”, **World Bank Policy Research Working Paper**, (3824), 1-28.

- Shleifer, Andrei and Vishny, Robert W. (1993), "Corruption", **The Quarterly Journal of Economics**, 108 (3), 599-617.
- Şahbaz, Ahmet vd. (2013), "Yolsuzluk ve Kamu Borcu İlişkisi: AB Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir İnceleme", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, (26), 206-220.
- Şahin, Bayram (2010), "Karapara ve Karaparanın Aklanmasına İlişkin Ulusal Düzenlemeler", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 12 (2), 152-173.
- Şahin, İsmail (2016), "Türkiye'de 1980-2015 Yılları Arası Demokrasi, Ekonomik Özgürlük ve Yolsuzlukların Ekonomik Büyümeye Etkileri", **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 6 (2), 317-334.
- Şahin, İsmet vd. (2009), "Sağlık Sektöründe Yolsuzluk: Sağlık Bakanlığı Çalışanlarının Yolsuzluk Algılamaları", **Amme İdaresi Dergisi**, 42 (4), 101-136.
- Şahin, Mehmet (2005), "Küreselleşme Kaynaklı Yoksulluk ve Yolsuzluk", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (25), 124-134.
- Tanzi, Vito (1998), "Corruption around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures", **IMF Working Paper**, (63), 1-39.
- Tanzi, Vito (2001), "Dünya Çapında Yolsuzluk Nedenleri, Sonuçları, Boyutları, Çözüm Yolları", (Çeviren: Gamze Köseyahya), **Maliye Dergisi**, (136), 111-159.
- Tarhan, R. Bülent vd. (2006), **Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler ve Çözüm Önerileri**, 2. Basım, TEPAV Yayınları, Ankara.
- Telatar, O. Murat ve Terzi, Harun (2010), "Nüfus ve Eğitimin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 24 (2), 197-214.
- Topal, Mehmet Hanefi ve Keyifli, Nazlı (2016), "Yolsuzluk ve Kamu Borçları: OECD Ülkeleri İçin Ampirik Bir Kanıt", **2.Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi**, 501-512.
- Topal, Mehmet Hanefi ve Ünver, Mustafa (2016), "Yolsuzluğun Belirleyicileri: Kırılgan Ekonomiler İçin Panel Eş-Bütünleşme Analizi", **Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi**, 2 (2), 58-68.
- Tosun, M.Umur (2003), "Yolsuzluğun Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, (5), 125-146.
- Turan, Erol (2014), **Kamu Yönetiminde Yolsuzluk Olgusu**, TASAV, Nr. (13).
- Türkdönmez, Demet (2019), **Yolsuzluk-Ekonomik Büyüme İlişkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Iğdır Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Verbeek, Marno (2004), **A Guide To Modern Econometrics**, 2nd Ed., John Wiley & Sons Ltd., England.
- Voskanyan, Frunzik (2000), **A study of the Effects of Corruption on Economic and Political Development of Armenia**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, American University of Armenia.
- Wei, Shang-Jin (1997), "Why Is Corruption so much More Taxing Than Tax? Arbitrariness Kills", **NBER Working Paper**, (6255), 1-17.

- _____ (2001), "Corruption in Economic Development: Grease or Sand", **Economic Survey of Europe**, (2), 101-112.
- Yahnici, Ş. Bülent (2001), **Türkiye'de Yolsuzluğun Boyutları, Nedenleri ve Alınacak Tedbirler**, Ankara Ticaret Odası Yayınları, Nr. (15), Ankara.
- Yakar, Soner ve Cebeci, Kemal (2007), "Yolsuzluğun Ekonomik Büyümeye Etkileri Üzerine Teorik Bir İnceleme", **Çimento İşveren**, 16-29.
- Yakışık, Harun ve Çetin, Ahmet (2014), "Yolsuzlukların Sosyoekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Veri Analizi", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 28(3), 205-224.
- Yardımcıoğlu, Fatih (2013), "Türk Cumhuriyetlerinde Demokrasi ve Yolsuzluk İlişkisi: Panel Veri Analizi", **AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 13 (2), 437-457.
- Yıldırım, Mutlu (2013), "Kamu Yönetiminin Kadim Paradoksu: Nepotizm ve Meritokrasi", **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11 (2), 353-380.
- Yılmaz, Mustafa (2008), **Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Abdullah ve Kılavuz, Raci (2002), "Türk Kamu Bürokrasisinin İşlemsel Sorunları Üzerine Notlar", **C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 3 (2), 17-31.
- Yurdakul, Mehmet Onur (2013), **Bir Kamusal Başarısızlık Ürünü Olarak Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkileri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zakaria, Muhammad (2009), "Openness and Corruption: A Time-Series Analysis", **Zagreb International Review of Economics & Business**, 12 (2), 1-14.

EKLER

Ek 1: Analizlerde Kullanılan Ülkeler

Yüksek Gelirli Ülkeler	Üst-Orta Gelirli Ülkeler	Alt-Orta Gelirli Ülkeler
1. ABD	1. Arnavutluk	1. Bangladeş
2. Almanya	2. Arjantin	2. Bolivya
3. Avusturalya	3. Azerbaycan	3. El Salvador
4. Avusturya	4. Beyaz Rusya	4. Endonezya
5. Bahamalar	5. Botsvana	5. Ermenistan
6. Belçika	6. Brezilya	6. Fas
7. Brunei	7. Bulgaristan	7. Filipinler
8. Çekya	8. Cezayir	8. Gana
9. Danimarka	9. Çin	9. Guatemala
10. Estonya	10. Dominik Cumhuriyeti	10. Hindistan
11. Finlandiya	11. Ekvador	11. Honduras
12. Fransa	12. Gabon	12. Kamerun
13. Hırvatistan	13. Güney Afrika	13. Kenya
14. Hollanda	14. Kazakistan	14. Mısır
15. İngiltere	15. Kolombiya	15. Moğolistan
16. İsveç	16. Kosta Rica	16. Moldova
17. İsviçre	17. Malezya	17. Nijerya
18. İspanya	18. Meksika	18. Nikaragua
19. İsrail	19. Namibya	19. Pakistan
20. İtalya	20. Panama	20. Sri Lanka
21. İrlanda	21. Paraguay	21. Sudan
22. İzlanda	22. Peru	22. Tunus
23. Japonya	23. Romanya	23. Ukrayna
24. Kanada	24. Rusya Federasyonu	24. Ürdün
25. Katar	25. Tayland	25. Vietnam
26. Kıbrıs	26. Türkiye	
27. Letonya		
28. Litvanya		
29. Lüksemburg		
30. Macaristan		
31. Norveç		
32. Polonya		
33. Portekiz		
34. Singapur		
35. Slovakya		
36. Slovenya		
37. Şili		
38. Trinidad ve Tobago		
39. Umman		
40. Uruguay		
41. Yeni Zelanda		
42. Yunanistan		

ÖZGEÇMİŞ

Emine KÖSE, 05.02.1991 tarihinde Amasya’da doğdu. 2002 yılında Plevne İlköğretim Okulu’nu, 2005 yılında Zübeyde Hanım Üçler Ortaokulu’nu, 2009 yılında Alptekin Anadolu Lisesi’ni, 2013 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü’nü bitirdi. 2013 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

KÖSE, evli ve bir erkek çocuk annesi olup, İngilizce bilmektedir.